

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Arvydas BAGDONAS

**VIEŠOJO SEKTORIAUS INSTITUCIJŲ POVEIKIS
NAUJAUSIEMS MIGRACIJOS PROCESAMS: ŠIAULIŲ KRAŠTO
ATVEJŲ ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Arvydas BAGDONAS

**VIEŠOJO SEKTORIAUS INSTITUCIJŲ POVEIKIS
NAUJAUSIEMS MIGRACIJOS PROCESAMS: ŠIAULIŲ KRAŠTO
ATVEJŲ ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)
Šaka- viešasis administravimas**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius .....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas.....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Bagdonas, A. (2011). Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė: vadybos (viešojo administravimo) magistratūros studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas doc.dr. Jonas Jasaitis, Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Vadybos katedra. Šiauliai, 2011 – 114 p., 28 paveikslų, 15 lentelių.

SANTRAUKA

Baigiamajame magistro darbe „Viešojo sektoriaus poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejo analizė“ yra nagrinėjamas viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams. Teorinėje dalyje analizuojama, kokias migracijos sąvokas, formas, rūšis bei šiuos procesus nagrinėjančias teorijas išskiria Lietuvos ir užsienio šalių autoriai, kaip jie vertina migracijos procesų poveikį tautinei kultūrai, ekonomikai, politikai ir pačios tautos išlikimo raidai. Daugiausia dėmesio skiriama emigracijos reiškinio analizei, išsamiau nenagrinėjant vidinės migracijos bei imigracijos procesų. Apžvelgiami Lietuvos politikos veiksmai, įtakojant migraciją ir skatinant emigrantų sugrįžimą. Aptariama šiandieninė emigracijos situacija Lietuvoje.

Baigiamojo darbo empirinėje dalyje vertinama Šiaulių miesto ir aplinkinių rajonų socioekonominė būklė, remiantis Statistikos departamento duomenimis, nagrinėjamos naujausių emigracijos procesų priežastys. Pateikiami anketinės apklausos, interviu ir vietinės žiniasklaidos turinio analizės duomenys, apžvelgiama viešojo sektoriaus institucijų veikla ir jų galimybės įtakoti migracijos procesus. Išanalizavus teorinius migracijos aspektus ir empirinių tyrimų duomenis, pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Bagdonas, A. (2011). Impact of the public sector institutions' on the recent migration proceses: Šiauliai region cases analysis: management (public administration) master's studies final paper/ research advisor doc. Dr. Jonas Jasaitis, Siauliai University, Social science faculty, public administration department. Šiauliai, 2011 – 114 p., 28 pictures, 15 tables.

SUMMARY

Master's thesis "Impact of the public sector institutions' on the recent migration proceses: Šiauliai region cases analysis" studies public sector's influence on the recent migration processes. In the theoretical problem analysis it is research which migration terms, forms, types, theories, emigration defining factors are distinguished by the Lithuanian and foreign authors, how are migration (emigration) processes are influencing culture, nation, economics, politics and whole nation existence development. The paper reviews Lithuanian politics actions on regulating migration and encouraging emigrants' return. Recent migration tendencies are also discussed.

In research empirical part it is assessed Šiauliai city's and district's social-economical state, data used from the Statistics' department. In depth recent emigration processes reasoning analysis has been performed, which consists from questionnaire, interview and media analysis data, also it investigated public sector institutions' activity and their opportunities to compensate emigration problems.

Once analysis of theoretical and practical migration (emigration) aspects is finished, conclusions and suggestions are presented.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	6
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	7
ĮVADAS.....	8
1. TEORINIAI MIGRACIJOS ASPEKTAI. MIGRACIJOS PROCESO SAMPRATA IR ESMĖ .	12
1.1. Migracijos sąvoka, formos ir rūšys.....	12
1.2. Pagrindinės migraciją aiškinančios teorijos	18
1.3. Migracijos atsiradimo priežastys, ir ją leimantys veiksniai.....	21
1.4. Migracijos sukeltų padarinių (pasekmių) įvardjimas	25
1.5. Valstybinė migracijos politika ir priemonės migracijos procesams reguliuoti	31
1.6. Šiandieninė emigracijos iš Lietuvos situacijos analizė	37
2. ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO SOCIALINĖS-EKONOMINĖS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS...	41
2.2. Tyrimo imties ir metodikos pagrindimas.....	47
2.3 Kiekybinio tyrimo rezultatų aptarimas	50
2.4. Kokybinio tyrimo rezultatų aptarimas.....	74
2.5. Šiaulių miesto dienraščių „Šiaulių kraštas“ ir „Šiauliai plus“ žiniasklaidos analizė	85
3. DABARTINĖ VIEŠŲJŲ INSTITUCIJŲ VEIKLA IR JŲ KOMPETENCIJOS EMIGRACIJOS SRITYJE.....	90
3.1. Migracijos problemomis užsiimančių institucijų veiklos analizė.....	90
3.2. Viešojo sektoriaus institucijų galimybių kompensuojant emigracija studija	92
IŠVADOS.....	95
REKOMENDACIJOS	99
LITERATŪRA	101
PRIEDAI	109

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Migracijos sąvokos.....	13
2 lentelė. Pagal požymius išskiriami migracijos tipai.....	16
3 lentelė. Darbo migracijos pagrindinės priežastys, motyvai ir bruožai.....	23
4 lentelė. Migracijos pasekmių privalumų ir trūkumų vertinimas.....	26
5 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklų skaičiaus mažėjimo dinamika.....	27
6 lentelė. Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas 2010 m. pradžioje.....	41
7 lentelė. BVP tenkančio vienam gyventojui ir vidutinio metinio nedarbo lygio dinamika 2000-2009 m.....	45
8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (skaičiais ir procentais).....	51
9 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą.....	52
10 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal emigracijos priežastis.....	55
11 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal išvykimo lūkesčius.....	56
12 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal tikslo šalis.....	57
13 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo laikotarpį užsienyje.....	66
14 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lietuviškų išeivijos informacijos prieinamumą.....	70
15lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir gyvenimo trukmę emigracijoje.....	75

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pagrindiniai tarptautinės migracijos tikslai.....	14
2 pav. Migracijos rūšys.....	15
3 pav. Migracijos teorijų sąryšis.....	20
4 pav. Asmeninį sprendimą migruoti lemiantys veiksniai.....	21
5 pav. Migracijos pasekmės.....	30
6 pav. Tarptautinės migracijos politika.....	31
7 pav. Emigracijos srautai.....	39
8 pav. Šiaulių miesto gyventojų skaičiaus kitimo dinamika.....	42
9 pav. Šiaulių miesto gyventojų tarptautinės ir vidinės migracijos dinamika 2003-2009 m.....	43
10 pav. Šiaulių miesto gyventojų tarptautinė migracijos dinamika 2001-2008 m.....	44
11 pav. Šiaulių apskrities nedarbo lygis pagal lytį 2000 - 2009 m., proc.....	46
12 pav. Respondentų šeimyninis statusas.....	53
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.....	54
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal motyvų pasiteisinimą.....	59
15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo kokybės vertinimą.....	59
16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vietinės valdžios ir vietinių gyventojų požiūrį.....	60
17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal apsigyvenimo užsienyje trukmę.....	61
18 pav. Respondentų nuomonės dėl pilietybės pasiskirstymas.....	62
19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal atlygio vertinimą.....	63
20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbą kurį dirba užsienio valstybėje vertinimą.....	64
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal atlygio vertinimą.....	64
22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būsto kokybės vertinimą.....	65
23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal emigracijos trukmę.....	67
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą Lietuvių bendruomenės veikloje.....	68
25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagalbos iš Lietuvių bendruomenės vertinimą.....	69
26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą lituanistiniame vaikų švietime.....	71
27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą Lietuvos ekonomikoje, politikoje, kultūroje.....	72
28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ryšių su Lietuva palaikymą.....	73

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

IVADAS

Šiandieninė migracija – neatimama šiuolaikinio žmogaus teisė išvykti ir grįžti, t.y. pasirinkti norimą gyvenamą vietą, kur galima sau ir savo šeimai sukurti geresnį gyvenimą, atskleisti savo sugebėjimus, realizuoti savo tikslus. Todėl ir jos vertinimas neturėtų būti vienpusiškas. Emigracijos tema nėra nauja – ir XIX a. pabaigos, ir visa XX a. Lietuvos istorija kupina emigracijos bangų ir atoslūgių. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, į Jungtinę Karalystę plūstelėjo bene didžiausia lietuvių emigracijos banga. Skaičiuojama, kad Jungtinėje Karalystėje gyvena per 200 tūkstančių lietuvių Airijoje, įvairiais vertinimais, yra nuo 50 iki 70 tūkstančių lietuvių, Ispanijoje – apie 40 tūkstančių, Vokietijoje – maždaug 30 tūkstančių. JAV lietuvių – iki milijono. Tas skaičius didėja, nykstant darbo jėgos judėjimo apribojimams.

Lituvai tapus ES nare ir įsigaliojus laisvam asmenų judėjimui, emigracijos mastai šalyje itin išaugo. Tą sąlygojo sudarytos laisvo asmenų judėjimo galimybės bei akivaizdūs ekonominio pragyvenimo skirtumai tarp išsivysčiusių Europos valstybių bei Lietuvos. Nesugebantys ar sąmoningai nenorintys prisitaikyti prie esamų sąlygų asmenys dažnai migruoja ieškodami, jų manymu, geresnių ir labiau priimtinių darbo ir gyvenimo sąlygų. Nepasitenkinimas esamomis socialinėmis ir ekonominėmis, o kartais ir politinėmis sąlygomis bei jau minėtas laisvas asmenų judėjimas skatina migravimą.

Naujausios emigracijos bangos atstovus galima būtų suskirstyti į tris grupes: 1) asmenys, neturintys specialybės ir darbo kvalifikacijos; 2) kvalifikuoti darbininkai; 3) intelektualaus darbo specialistai [25]. Atvykimo tikslai labai įvairūs – nuo geresnio uždarbio paieškų, materialinės gerovės siekimo iki teisės studijuoti, profesiskai tobulėti. Emigracija skatina galimybes pagerinti individo gyvenimo standartus, kartu sumažina socialinę įtampą ir leidžia pagerinti darbo jėgos, gyvenimo sąlygas. Kita vertus, intensyvi migracija turi nemažai įtakos gyventojų skaičiaus pokyčiams, sąlygoja gyventojų senėjimą, demografinius procesus, „protų nutekėjimą“, darbo jėgos trūkumą, tai neigiamai veikia mūsų šalies ekonominius, socialinius – demografinius pokyčius.

Lietuvoje į tai per ilgai neatkreiptas dėmesys ir vėlokai pradėta rūpintis emigracija, protų nutekėjimu ir, vaizdžiai tariant, tautos išsivaikščiojimu.

Temos naujumas: Pasauliniu mastu pasklidusi ekonominė krizė sąlygoja įvairius pokyčius, galinčius smarkiai paveikti emigracijos bei reemigracijos procesus šalyje. Panašu, kad Lietuvoje prasidėjus ekonominei krizei, auga bedarbių gretos ir sparčiai didėja emigracijos mastai, iš valstybės išvyksta darbingiausi ir energingiausi mokesčių mokėtojai [16].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Akivaizdu, kad dabartinėje Lietuvoje visiškai suvaldyti emigracijos procesų neįmanoma dėl nuo viešojo sektoriaus institucijų neretai nepriklausančių ekonominių priežasčių, visuomenės nebrandumo, tautinių ir pilietinių vertybių devalvacijos, nepakankamos informacijos apie demografinės ir kitas emigracijos pasekmes ir kt. Optimaliausias sprendimas būtų toks, kuris derintų pasirinkimo laisvę su emigraciją natūraliai stabdančia kokybiško gyvenimo aplinka Lietuvoje.

Temos aktualumas: Lyginant su kitais demografiniais procesais, emigracija įgyja vis didesnę reikšmę pastaraisiais dešimtmečiais. Pastaruoju metu emigracija Lietuvoje laikoma viena didžiausių ir rimčiausių grėsmių Lietuvai. Lietuvos gyventojų migracijos mastai ir intensyvumas yra patys didžiausi Europos Sąjungoje.

Emigracija yra sudėtinga ir aktuali problema, dominanti įvairių mokslo krypčių mokslininkus. Emigracijos procesas, neigiamai įtakoja valstybės demografinę plėtrą, ūkio augimą ir kultūrinio savitumo išsaugojimą. Todėl itin svarbu suprasti viešojo sektoriaus poveikį naujausiems emigracijos procesams. Reikalavimai stabdyti emigraciją „kad Lietuva neišsivaikščiotu“ (a. a. kunigo ir poeto Ričardo Mikutavičiaus žodžiai) kartais deklaratyviai pasirodo politiniuose rinkimų manifestuose, tačiau nei nuoseklios valstybės strategijos emigracijos atžvilgiu, nei politinės valios jai sukurti kol kas nėra [84]. Lietuvai įstojus į ES padidėjo darbo jėgos, paslaugų, kapitalo judėjimo laisvė, atitinkamai pakito emigrantų srautų pobūdis. Tai reikalauja diferencijuoto valstybės požiūrio į emigraciją į ES šalis ir į kitas šalis, taip pat specializuoto valdymo, atsižvelgiant į jos pobūdį (darbo, išsimokslinimo, ilgalaikio gyvenimo emigracija ir pan.).

Tyrimo problema: Emigracijos problematika globalizacijos sąlygomis Lietuvai ypač aktuali, nes dideli emigracijos mastai jau kelia grėsmę socialiniam ir ekonominiam stabilumui, kadangi jaučiamas darbuotojų trūkumas kai kuriuose ekonomikos sektoriuose, stabdomas tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas ir verslo plėtra. Visų pirma emigracija suvokiama kaip ekonominė migracija, neskiriant dėmesio kūrybiškiausių specialistų išvykimui ir grėsmės tautos kultūrai bei valstybės saugumui. Iki šiol dirbusios vyriausybės nebuvo ir kol kas nėra įsisąmoninusos nei emigracijos masto bei pobūdžio, nei problemos sudėtingumo. Apie tai dar 2005 metais buvo konstatuota Pilietinės visuomenės instituto apžvalgoje „Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai“ [79;81].

Pagrindinė problema yra ta, kad nėra visapusiškos, kompleksinės valstybės strategijos naujosios emigracijos atžvilgiu. Dabartiniu metu į emigraciją arba visai nereaguojama, arba reaguojama stichiškai, daugiau dėmesio kreipiant į pasekmes, bet ne į priežastis.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Nors emigracijos problema itin aktuali ir plačiai analizuojama pasaulyje, Lietuvoje mokslinių tyrimų ir tyrėjų šioje srityje yra neadekvačiai mažai. Nepaisant emigracijos problemos aktualumo ir svarbos, šiuo metu supratimas apie jos priežastis ir galimus sprendimo būdus yra gana ribotas, o apie emigracijos mastus nėra tikslios statistikos. Dokumentuose dažniausiai pateikiamas imigrantų skaičius į kiekvieną iš ES valstybių, bet emigracijos srautų priežastys paprastai nenurodomos. Jei galima bent apytiksliai įvertinti visų gyventojų išvykimo mastus, tai apie aukštos kvalifikacijos specialistų, dirbančių specifiniuose sektoriuose, emigraciją - beveik niekas nežinoma [49]. Šiuolaikinės emigracijos problemos, jų socialinės bei ekonominės priežastys nėra plačiau nagrinėtos. Publicistikoje apie tai kalbama gana daug, tačiau išsamesnės mokslinės šio reiškinio priežasčių analizės kol kas nėra. Emigracijos problema turėtų būti nagrinėjama istoriniame, ekonominio ir socialinio gyvenimo, tautiškumo ugdymo kontekste.

Tyrimo objektas – socialinės aplinkos poveikis naujausiems emigracijos procesams.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti viešojo sektoriaus institucijų poveikį, įtakoiant naujausius Šiaulių krašto gyventojų emigracijos procesus. Numatyta atlikti iš Šiaulių krašto emigravusių asmenų išvykimo priežasčių analizę ir nustatyti viešojo sektoriaus poveikį sprendžiant emigracijos sukeltas problemas.

Siekiant įgyvendinti pagrindinį tyrimo tikslą, buvo suformuoti šie **tyrimo uždaviniai**:

- Aptarti emigracijos sampratą, rūšis, jos priežastis ir pasekmes.
- Įvertinti Šiaulių miesto ir rajono socialinės-ekonominės būklės dinamiką.
- Pateikti išvykimo iš Šiaulių krašto procesų priežastinę analizę.
- Atlikti žiniasklaidos pranešimų apie emigraciją turinio analizę,
- Apibūdinti viešojo sektoriaus institucijų priemones, bandant įtakoti emigracijos procesus ir kompensuoti emigracijos sukeltas pasekmes.

Atliekant tyrimą buvo iškelta pagrindinė **hipotezė**, kuri išreiškiama prielaida, kad viešasis sektorius naujausius emigracijos procesus veikia tik netiesiogiai. Nenuosekli Šiaulių krašto viešojo sektoriaus institucijų politika yra viena iš priežasčių, dėl ko padidėjo emigracijos mastai.

Atliekant tyrimą buvo naudojami tokie **metodai**: mokslinės literatūros analizė, kuri leidžia apibūdinti emigracijos teorinius aspektus, Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginių dokumentų analizė, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenų analizė, apibendrinimas ir vertinimas. Empiriniam tyrimui buvo naudojami šie metodai: interviu, žiniasklaidos turinio analizė ir anketinė apklausa. Kiekybiniai duomenys buvo analizuojami kompiuterine SPSS programa.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Naudoti šaltiniai. Atliekant tyrimą buvo naudojamos įvairia Lietuvos bei užsienio mokslinė literatūra, interneto puslapiuose esančia mokslinė medžiaga, internetinėse svetainėse publikuojamais straipsniais (www.bernardinai.lt; www.ausra.pl; www.alietuvis.com), Pasaulio Lietuvių bendruomenės medžiaga.

Tyrimo etapai:

1. 2009 m. rugsėjo – gruodžio mėn. – magistro darbo temos pasirinkimas, mokslinės literatūros ir mokslinių tyrimų metodologijos teorijos analizė, magistro darbo įvado parengimas.

2. 2010 m. sausio – gegužės mėn. – veiklos strategijos kriterijų išskyrimas, empirinių duomenų rinkimas, dokumentų ir duomenų bazių analizė.

3. 2010 m. birželio – gruodžio mėn. – antrinių statistinių duomenų analizė.

4. 2011 m. sausio – gegužės mėn. – tyrimo duomenų analizė bei apibendrinimas, baigiamojo magistrinio darbo teksto galutinis parengimas.

Atsižvelgiant į tyrimo darbo tikslą ir iškeltus uždavinius, darbą sudaro įvadas, trys darbo skyriai, išvados, pasiūlymai ir literatūros sąrašas.

Pirmojoje dalyje pateikiama teorinė duomenų analizė, nagrinėjamos pagrindinės migracijos sampratos, apibendrinami migraciją lemiantys veiksniai, apžvelgiami Lietuvos politikos veiksmai, reguliuojant migraciją ir skatinant emigrantų sugrįžimą. Pirmosios dalies pabaigoje pateikiama šiandieninės emigracijos iš Lietuvos situacijos analizė. **Antrojoje** darbo dalyje analizuojami ir vertinami anketinės apklausos ir interviu rezultatai, pateikiama žiniasklaidos pranešimų turinio emigracijos tematika analizė. **Trečioje** dalyje analizuojama viešojo sektoriaus institucijų veikla ir galimybės kompensuoti emigracijos pasekmes.

1. TEORINIAI MIGRACIJOS ASPEKTAI. MIGRACIJOS PROCESO SAMPRATA IR ESMĖ

1.1. Migracijos sąvoka, formos ir rūšys.

Pastaraisiais metais migracijos mastai ir reikšmė sparčiai didėja. Migracija – tai žmonių judėjimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą [70]. Dažniausiai apsisprendžiama migruoti, norint pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką, todėl migracijos sąvoka apima žmonių judėjimą priešasčių, laiko, vietos, teisinio statuso ir kitais atžvilgiais. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad migracija yra tokia pat sena, kaip ir žmogaus egzistavimas. Dar pirmykštėje bendruomenėje žmonės nuolat klajojo, ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos arba augalinio maisto plotų ir žinoma saugesnių gyvenviečių.

Žmogaus teisė judėti buvo apibrėžta 1948 m. priimtoje Jungtinių Tautų “Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje”. Joje teigiama, kad kiekvienas žmogus turi teisę laisvai kilnotis ir laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą kiekvienoje valstybėje ir “kiekvienas žmogus turi teisę išvažiuoti iš kiekvienos šalies, įskaitant savąją, ir grįžti į savo šalį” [69]. “Dar iki šiol kai kurios tautos yra labiau klajoklinės nei sėslios“, - teigia S. Vaitiekūnas [53]. Lietuva yra laikoma viena iš tų mažų šalių, kurios gyventojai yra plačiai išsibarstę po visą pasaulį.

Migracijos samprata nuolat kinta. Šiuos pokyčius lemia spartus technologijų ir komunikacijų progresas, labai išplėtė gyventojų migracijos galimybes, jos tipų įvairovę. Vieningo migracijos apibrėžimo nėra. Dažniausiai migracijos apibrėžimuose vyrauja du pagrindiniai kriterijai: erdvė (gyvenamosios vietos pakeitimas) ir laikas (persikėlimas tam tikram laikui).

Dideli migracijos mastai veikia šalies ekonominius ir socialinius procesus, ypač gyventojų stuktūros pokyčius. Dažnai mokslinės literatūros autorių akcentuojama migracijos problema - nutautėjimo grėsmė. Valstybės, siekdamos sumažinti neigiamas migracijos pasekmes ir pasinaudoti jos teikiamais pranašumais, naudoja migracijos reguliavimo politiką. Valdžios institucijos pirmiausia stengiasi mažinti emigracijos proceso paskatas ir skatinti reemigraciją. Totalitarinių režimų valdomose valstybėse imamas prievartinių priemonių: gyventojams neleidžiama išvykti, o bandantieji tai padaryti yra represuojami. Imigracinę politiką dažniausiai šalys pasirenka priklausomai nuo situacijos darbo rinkoje. Paprastai stengiamasi išlaikyti imigracijos ir emigracijos balansą.

Šiame baigiamojo darbo skyriuje teoriniu aspektu apžvelgiama migracijos sąvoka, jos formos, gyventojų migracijos procesai, aprašomos egzistuojančios migracijos reguliavimo politikos.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Migracija nėra naujas reiškinys. Ji atsirado prieš šimtus metų, tačiau kelis šimtmečius valstybės institucijos jos nefiksavo, nes surinkti tikslius statistikos duomenis apie migraciją buvo gana sudėtinga. Teoriškai ji aktyviau pradėta tirti XX a. 7 – a. dešimtmetyje, spartaus ekonomikos augimo sąlygomis [70]. Analizuojant mokslinę literatūrą migracijos tematika, išaiškėjo, kad migracijos sąvoka yra traktuojama gana skirtingai. Vieni autoriai, nagrinėjantys migracijos procesą atskleidžia platų jos apibūdinimą, kiti pasitenkina siauresniu.

Maslauskaitė, A. ir Stankūnienė, V. (2007) pateikia įvairių užsienio autorių migracijos apibrėžimus. Pavyzdžiui, Stockwell, E. G., Groat, H.T., (1984), o Daugherty, H. G. ir Kammeyer, K.C.W. (2005) migraciją įvardijo kaip individų ar grupių persikėlimą iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką. Petersen, W. ir Petersen. R. 1986 metais migraciją apibrėžė kaip asmenų persikėlimą santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu. Taigi daugelyje migracijos apibrėžimų akcentuojami du veiksniai: laikas ir vieta.

Literatūroje galima rasti ir kitokio pobūdžio migracijos sąvokų, akcentuojančių ne tik laiką ir vietą. 1 lentelėje pateikiami užsienio ir lietuvių autorių migracijos apibrėžimai, kurie skiriasi savo turiniu.

1 lentelė

Migracijos sąvokos

Autoriai, metai	Migracijos sąvoka
Ekonominės migracijos reguliavimo strategija (2007)	<i>migracija</i> suprantama kaip išvykimas iš šalies ar atvykimas į ją iš užsienio šalies, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų ar dėl kitų ekonominių priežasčių (neužmirštant ir grįžtamosios migracijos).
G. Mačys (1999)	<i>migracija</i> - išstumiančių jėgų išėties regione ir pritraukiančiųjų jėgų pasirinktajame regione balanso rezultatas.
A. Tassinopoulos, H. Wemer (1998)	<i>migracija</i> - žmogiškojo kapitalo (kvalifikacijos, žinių, patirties) investicijos forma.
G.Kasnauskienė (2006)	<i>migracija</i> – ilgalaikis gyvenamosios vietos pakeitimas, kurio rezultatas – gyventojų skaičiaus ir struktūros pasikeitimai išvykimo bei atvykimo teritorijose.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis [77; 34;96;25] publikacijomis.

Daugelis autorių migraciją apibrėžia kaip bet koki žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanorišką arba priverstinę; ieškant kitos darbo ar

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

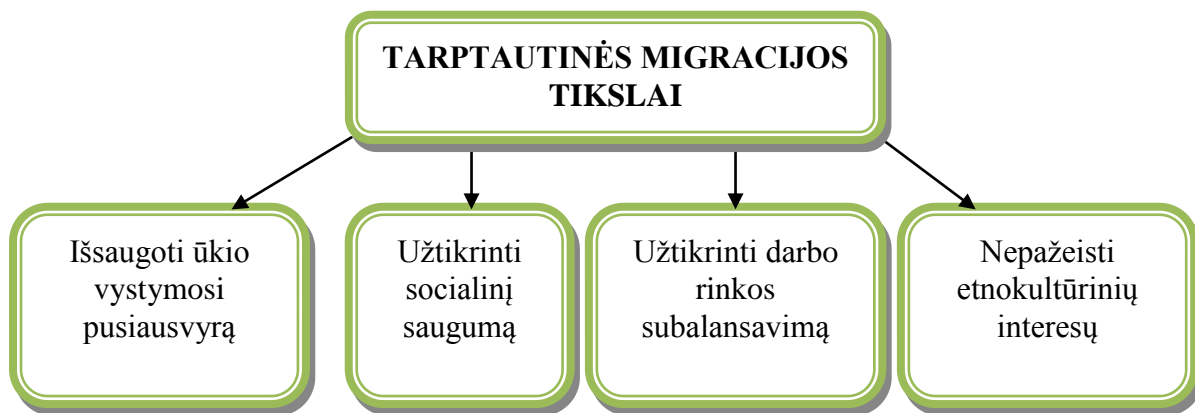
bedarbystės vietos; legalią ir nelegalią; migraciją, siekiant pakeisti politinę, kultūrinę, socialinę, ekonominę ar kitokią aplinką. Studijuojant mokslinę literatūrą, pastebėta, kad migracija skirstoma į dvi pagrindines rūšis, kurios, Kasnauskienės, G., (2006), įvardijamos kaip vidinė ir tarptautinė (išorinė). Abi šios dalys turi panašių ir skirtingų savybių, bei pasekmių.

Pasak S. Vaitiekūno, *gyventojų teritorinė (vidinė) migracija*, tai šalies gyventojų judėjimas (persikėlimas) iš vienos vietos į kitą nuolatiniame gyvenime [53]. Kaip teigiama „Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje“, vidinė migracija pasireiškia tada, kai „asmenys keičia gyvenamąją vietą šalies viduje, ketinant apsigyventi nuolat ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui“ [55]. Taigi, vidinė migracija apima gyventojų persikėlimą valstybės viduje.

Tarptautinė migracija tarptautinių žodžių žodyne apibrėžiama kaip „žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių arba religinių priežasčių“ [49]. Tai - persikėlimas į užsienio valstybes arba iš jų. Išorinė migracija apima ne vien individų, šeimų ar dar didesnių grupių mobilumą, bet reiškia ir kultūrų, tradicijų, aspiracijų bei žinių ir įgūdžių – kas sudaro pamatinį žmogaus gyvenimo reiškinį – persikėlimą bei apsikeitimą.

Paprastai valstybės reguliuoja judėjimus per valstybių sienas. Tos valstybės, kurios priima naujus gyventojus, apsisprendžia, kada ir kiek jų įsileisti. O tos, kurias palieka, sprendžia, kaip skatinti arba stabdyti migracijos srautus [62].

Pirmame paveiksle pateikta, į kokias šakas galima susikirstyti pagrindinius tarptautinės migracijos tikslus.

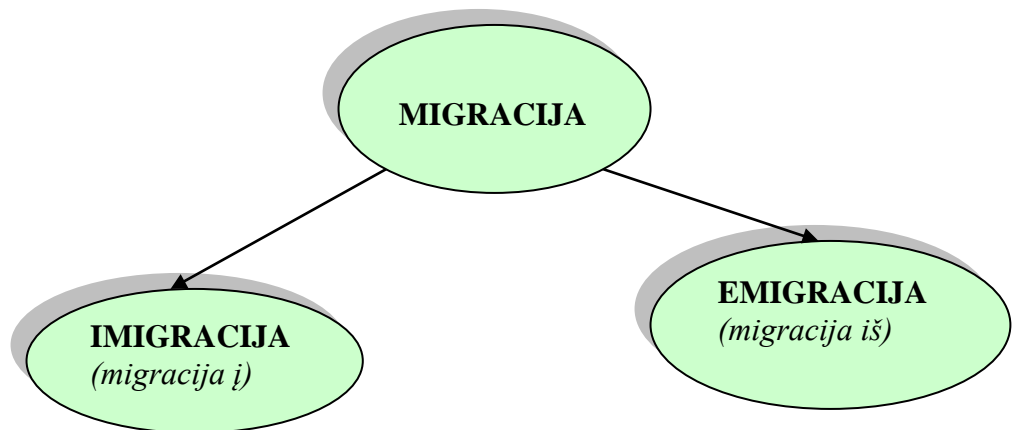
1 pav. Pagrindiniai tarptautinės migracijos tikslai.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Vildžiūniene, A. *Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai*.

Taigi, remiantis A. Vildžiūnienės išskiriamais tarptautinės migracijos tikslais, pastebima, kad dauguma jų yra orientuoti į ekonominius šalies padarinius, tokius, kaip šalies ūkis, ekonomika,

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

darbo rinka. Tačiau ne mažiau svarbūs ir socialiniai bei kultūriniai interesai. Asmenys judėdami per valstybių sienas tampa imigrantais ir emigrantais. Migracijos sąvoka dažnai lydi emigracijos ir migracijos veiksniai, todėl taip pat svarbu išanalizuoti ir šiuos apibrėžimus. Giddensas, A. (2005) apibūdina imigraciją, kaip žmonių atvykimą į šalį siekiant čia įsikurti, o emigraciją – žmonių išvykimas iš vienos šalies siekiant įsikurti kitoje [13].

2 pav. Migracijos rūšys

Šaltinis: Guščinskienė, J. (2001). Sociologijos įvadas: struktūrinės loginės schemas ir komentarai: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija. P. 56.

Remiantis Lietuvos Statistikos Departamentu, **emigrantas** – asmuo, išvykęs iš Lietuvos Respublikos ir ketinantis apsigyventi nuolat ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui kitoje šalyje (įskaitant užsieniečių, kurio laikino leidimo gyventi, išduoto vieniems metams ar ilgesniam laikotarpiui, galiojimo laikas pasibaigė ir nebuvo išduotas naujas dokumentas). Emigravusiais laikomi tik tie šalies gyventojai, kurie oficialiai praneša apie savo išvykimą. Kita dalis gyventojų, kurie išvykimo oficialiai nedeclaravo, nors daugelį metų gyvena kitoje šalyje ir į Lietuvą grįžta syki ar du per metus, statistikoje jie neatsispindi ir nėra laikomi emigrantais, nors socialiai, kultūriškai bei ekonomiškai atitinka emigranto statusą [28].

Imigrantas - remiantis Lietuvos Statistikos Departamentu, tai asmuo, kuris atvyko iš kitos šalies ir ketina apsigyventi Lietuvos respublikoje nuolat ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui (įskaitant užsieniečius, su laikiniais leidimais vieniems metams ar ilgesniam laikotarpiui).

Siekiant išsiaiškinti migracijos formas buvo išanalizuota įvairi su migracija susijusi mokslinė literatūra (knygos, straipsniai). 2 lentelėje pateikti susisteminti atlikto tyrimo rezultatai, rodantys pagal kokius požymius ir į kokius tipus skistoma gyventojų migracija.

Pagal požymius išskiriami migracijos tipai

Požymis	Migracijos tipai
Persikėlimo kryptis	Vidinė, išorinė/tarptautinė. Tarpkontinentinė ir kontinentų viduje.
Srautų kryptis konkrečios šalies atžvilgiu	Emigracija/išvykimas, imigracija/atvykimas, grįžtamoji migracija (reemigracija).
Legalumas	Oficiali/legali, nelegali/nedeklaruota.
Persikėlimo trukmė	Ilgalaikė, trumpalaikė, pastovi, laikina, sezoninė ir pan.
Migracijos pobūdis/motyvai	Darbo, mokymosi, šeimyninė (šeimų susijungimas) ir pan.
Apsisprendimo savarankiškumas	Savanoriška, priverstinė, deportacija/prievartinė.
Migrantų kvalifikacijos išsaugojimas	„Protų nutekėjimo“, „protų praradimo/švaistymo“ ir pan.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis [36; 23; 27; 37; 56] šaltiniais.

Studijuojant mokslinę literatūrą pastebėta, jog migracijos trukmė yra vienas iš kriterijų, lemiančių migracijos poveikį šalies ekonomikai. To pasekoje svarbu išsiaiškinti, kaip migracija skistoma laiko požiūriu. Kasnauskienė, D. (2006), Martinkus, B. ir kt. (2006) *pagal migracijos trukmę išskiria pastoviąją ir laikinąją migraciją*. Pastoviąją migraciją nuo laikinosios skiria tai, ar išvykęs žmogus po kurio laiko sugrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą ar ne. Pastovioji migracija – kai išsikeliama visam gyvenimui, paprastai keičiama arba įgyjama dviguba pilietybė. Laikinojoje migracijoje apsiribojama darbu pagal kontraktą, nesiekiami naujos pilietybės, pasibaigus terminui gyventojas grįžta į savo šalį.

Laikinoji migracija dar skirstoma į *sezoninę* ir *švytuoklinę*. Pagrindinis *sezoninės* migracijos motyvas – išvykimas žemės ūkio ar kitokiems darbams, neilgam laikui, dažniausiai sezonui. Netolygus darbo vietų išsidėstymas rinkoje lyginant su gyventojų išsidėstymu skatina švytuoklinės migracijos atsiradimą. Krumplytė, J., ir kt. (2005) šią migracijos formą įvardija, kaip mechaninį darbo jėgos judėjimą, darbuotojams važinėjant iš namų į darbą kitame mieste ar regione, nekeičiant nuolatinės gyvenamosios vietos [26].

Pagal *motyvą* migracija tradiciškai skirstoma į darbo jėgos, šeimų susijungimo tikslu ir pan. Darbo jėgos migracija dažniausiai yra ekonominės prigimties: žmonės persikelia gyventi į kitas šalis, žemynus, siekdami padidinti savo ekonomines galimybes ir pagerinti gyvenimo sąlygas.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atveju analizė.

Šeimų migracija yra sudedamoji socialinė darbo jėgos, taip pat ir priverstinės migracijos dalis, nes migrantų šeimų nariai atvyksta pas imigrantus į jų naująsias šalis [25].

Pagal *apsisprendimo savarankiškumą* Kasnauskienė, G., (2006) migraciją išskiria į *priverstinę* ir *savanorišką* [25]. Priverstinės migracijos atveju sprendimą migruoti priima kiti asmenys (neatsižvelgiama į migranto norus). Priverstinai migruoti taip pat galima dėl išorinių priežasčių (gamtos stichija) veikimo arba dėl karų ir etinių konfliktų. *Savanoriška migracija* pasireiškia tada, kai asmenys patys priima sprendimus – migruoti jiems ar ne, ir jeigu migruoti, tai kur.

Pagal *kvalifikacijos išsaugojimo požymį* migracija būna: „*protų nutekėjimo*“, „*keitimosi protais*“, „*protų nuostolio*“, „*protų apytakos*“. „Protų nutekėjimas“ (angl. brain drain) – išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimas iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų. „Keitimasis protais“ (angl. brain exchange) – kompetencijos dviejų krypčių judėjimas tarp išvykimo šalies ir priimančios šalies. „Protų nuostolis“ (angl. brain waste) – kvalifikacijų praradimas, atsirandantis, kai aukštos kvalifikacijos darbuotojai migruoja į tas užimtumo formas, kurioms nereikalinga patirtis ir įgūdžiai, įgyti ankstesniame darbe. „Protų apytaka“ (angl. brain circulation) – judėjimo ciklas, išvykstama į užsienį studijuoti, ten įsidarbinama, o po to grįžtama namo, norint pasinaudoti gimtojoje šalyje atsivėrusiomis galimybėmis [29].

2 lentelėje pateiktas migracijos skirstymas pagal kryptis į vidinę, tarptautinę ir kt. Kripaitis, R ir Romikaitytė, B., (2005), remdamiesi E.P. Puzakova, A, Kirejevu ir kitais *pagal migracijos kryptis* ją skirsto į tokius tipus: migracija iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis; migracija tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių; migracija tarp pačių besivystančių šalių; aukštos kvalifikacijos darbuotojų migravimas iš pramoninių šalių į besivystančias šalis; darbo jėgos migracija iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio bloko šalis. Taip pat yra vartojama sąvoka „grįžtamoji migracija“, kuri reiškia sugrįžimą iš užsienio valstybės gyventi tėvynėje [77]. Kaip rodo literatūros šaltinių analizė, pagrindinės migracijos rūšys skirstomos pagal kryptį, atvykimą bei išvykimą, pagal trukmę ir formą. Migracijos procesas yra kintantis, kuris įgyja vis naujas ir įvairias formas.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

1.2. Pagrindinės migraciją aiškinančios teorijos

Susidomėjimas migracijos fenomenu nėra naujas reiškinys. Pirmieji bandymai analizuoti migracijos procesą pradėti XIX amžiuje. R. G. Ravenstein (1885, 1889) darbuose pabrėžia ekonomines migracijos priežastis, susijusias su ekonomine regionų padėtimi, tačiau jo analizė apsiriboja emigracija iš periferijos į urbanizuotas.

Akademinė pasaulio literatūra, analizuojanti tarptautinius migracijos procesus, nagrinėja įvairių tipų migrantus, analizuoja skirtingas disciplinas, skirtingų šalių atvejus, įvairias migracijos priežastis, todėl vienos bendrai ir visapusiškai apie migracijos (emigracijos) paaiškinančios teorijos nėra [58].

Skirtingos migracijos teorijos priežastingumą aiškina skirtingais lygmenimis: individo, šeimos, šalies ir globaliu [37]. Migracijos teorijos analizuoja kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenimo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos.

Yra išskiriamos 6 pagrindinės migracijos priežastis aiškinančios teorijos:

- **Neoklasikinė ekonomikos teorija.** Todaro, Borjas ir kt. šią teoriją pristatė septintame–aštuntame praėjusio šimtmečio dešimtmečiuose. Makrolygmens požiūriu neoklasikinė migracijos teorija tiria struktūrinius veiksnius, mikrolygmeniu – individo elgseną [57]. Migraciją veikia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos Pagrindinė migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse. Remiantis šia teorija pajamų skirtumui sumažėjus prarandamos paskatos migracijai ir ji mažėja. Ši teorija vertina, jog kiekvienas individas individualiai priima sprendimą, kaip prisitaikyti prie situacijos, ir veikia pagal individualią sąnaudų–naudos analizę. Jeigu nauda viršija sąnaudas - priimamas sprendimas migruoti. Pabrėžiama, kad pagrindinę vietą užima atlyginimo naudos veiksnys [5]. Ši teorija yra viena dažniausiai Lietuvoje atliktuose tyrimuose taikomų teorijų, aiškinančių emigracijos priežastis.
- **Nauja ekonominė migracijos teorija.** Ši teorija migracinį elgesį nagrinėja ne per individą, bet per šeimą, namų ūkį ar kitas su asmeniu susijusias grupes, kurių nariai priima sprendimus dėl migravimo (Stark, 1991; Massey, et all., 1993). Migracija, pasak šios teorijos prielaidų, yra šeimos strategija, siekiant ne tik padidinti šeimos pajamas, bet ir diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuojant riziką, pvz.: nedarbą, pajamų netekimą. Naujoji migracijos teorija papildė neoklasikinę migracijos teoriją keliais svarbiais aspektais: *pirma*, darbo užmokesčio

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

skirtumai nebūtinai sukelia migraciją. *Antra*, akcentuojamas šeimų ir namų ūkių bei piniginių perlaidų vaidmuo [58].

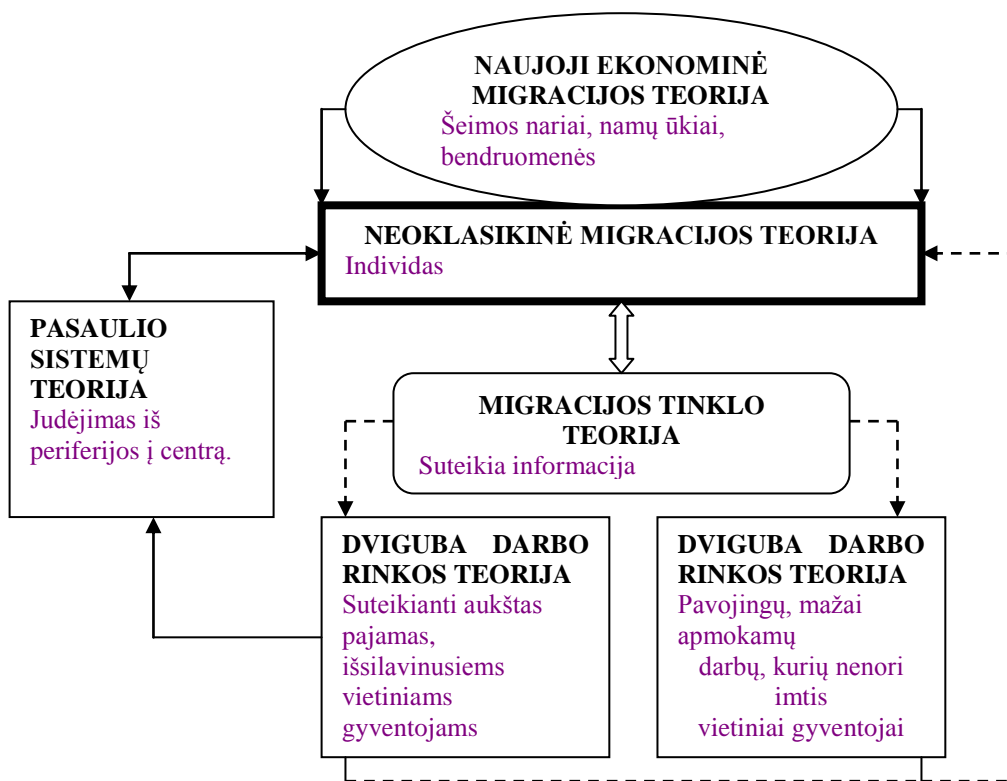
- ***Dviejų darbo rinkų teorija*** teigia, jog valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji – suteikianti aukštas pajamas, išsilavinusiems vietiniams gyventojams skirta darbų rinka; antroji – pavojingų, mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, rinka. Darbo užmokesčio pakėlimas už nepatrauklų darbą neišsprendžia darbo trūkumo šiame sektoriuje problemos. Migrantų samdymas yra parankesnis sprendimo būdas nei darbo užmokesčio didinimas [8].
- ***Migracijos tinklo teorija***. Massey migracijos tinklą apibūdina kaip kombinuotus tarpasmeninius santykius tarp migranto, jo šeimos, giminės, draugų, kurie liko kilmės šalyje [37]. Ryšiai apima keitimąsi informacija, finansinę pagalbą, pagalbą randant darbą, būstą tikslo šalyje. Šioje teorijoje migracijos srautai aiškinami kaip save generuojantys procesai. Augant migrantų skaičiui mažėja ir migracijos sąnaudos – randasi ir pinga legalūs ar nelegalūs migracijos keliai; komunikacija su išvykimo valstybe; pinigų persiuntimo procedūros ir kt.
- ***Migracijos sistemų teorija*** – migracija – tai makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi – instituciniai veiksniai, mikro struktūros tai pačių migrantų įsitikinimai, praktikos ir tinklai. Šie du lygmenys jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais. Ši šiuo metu populiari teorija pripažįsta, kad kartais sunku atskirti mikro ir makro lygmenis ir įvardyti jų sąveiką, ir kad dažnai sąveika [9].
- ***Pasaulio sistemų teorija*** aiškina, kad migraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą. Periferija laikomi besivystantys, ne rinkos ekonomikos regionai, centras – kapitalistinės, poindustrinės valstybės. „Centras ir periferija susiję kultūriniais, prekybos, kalbiniais ir kitais saitais“ [41].
- ***Migracijos istorinės atminties teorija*** pabrėžia istorinės migracijos patirties svarbą aiškinant išskirtinai aukštą dabartinę lietuvių tautos migracinį potencialą. Migracinis polinkis aiškinamas kaip istorinės XIX –XX a. masinės lietuvių migravimo patirties suformuotas ir tautos atmintyje glūdintis savotiškas „migracijos genas“, kuris vėl aktyvuojamas politinės ir ekonominės krizės metu [48]. Migracija, susideda iš analitiškai skirtingų komponentų: įpročio (pasirinktų praeityje jau įvykusių veiksmų sekų pakartojimo), projektavimo (galimų ateities scenarijų kūrimo) ir praktinio įvertinimo (pasirinkimo iš galimų alternatyvų) [40].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Lietuvai ši teorija tinka, nes šalis turi ilgą migracijos patirtį ir istorinę atmintį, kurioje emigracija dažnai buvo įvairiausių demografinių, asmeninių ir politinių problemų sprendimas [78].

Moderniose teorijose asmenų migracija priskiriama vienam iš investavimo tipų, paremtų sąnaudų atsipirkimo nuostatomis. K. Bartik, J. Timothy (2001); D. Elwood, E. Welty (2000) analizuodami migracijos srautus, pastebėjo kohortos (supanašėjimo) efektą, paremtą asmeninėmis supanašėjimo preferencijomis, siekiant tariamai geresnių darbo ir atlygio sąlygų [3].

Visos pagrindinės migracijos teorijos yra tarpusavyje susijusios, akcentuojančios šių procesų priežastis, žmonių srautų judėjimo priežastis ir pasekmes. (žr. 3 pav.)

3 pav. Migracijos teorijų sąryšis

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Stulgienė, A., Daunorienė, A. *Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2009 (14) P. 984 -992

Migracijos teorijos išskiria bendruosius veiksnius, veikiančius gyventojų migraciją: ekonominius, politinius ir teisinius, socialinius ir kultūrinius, psichologinius, saugumo, geografinius, demografinius ir kitus veiksnius (Daugėla ir kt., 2000; Sipavičienė, A. 2006).

Migracijos, kaip ir bet kurio kito sprendimo, priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali. Daugelis migracijos procesų tyrinėtojų teigia, kad migruoja ne visi panašias ekonomines, politines ar kultūrines sąlygas turintys gyventojai. Skiriasi

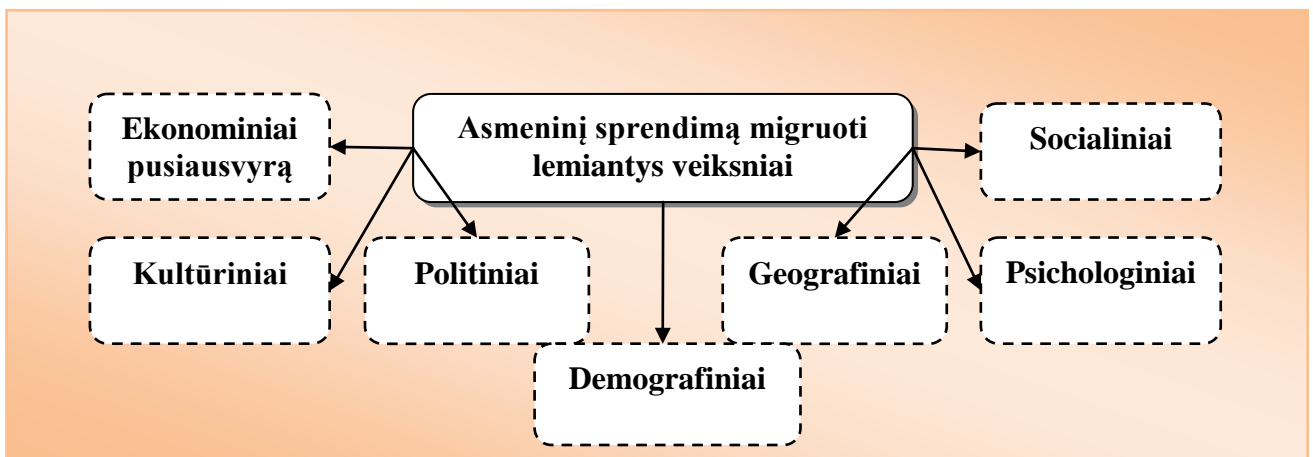
Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

individualūs pasirinkimai, kaip prisitaikyti prie įvairių veiksnių ir pokyčių - migruojant ar nekeičiant gyvenamosios vietos.

Išstudijuota migracijos teorijų analizė rodo, kad skirtingi migracijos modeliai procesą analizuoja dalimis, išskirdami vieną arba kitą aspektą [22]. Tačiau juose neretai trūksta sisteminio požiūrio, todėl aptartąsias teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, bet kaip vienas kitą papildančius modelius. Daugelis teorijų yra skirtos jau įvykusiam faktui analizuoti.

1.3. Migracijos atsiradimo priežastys, ir ją leimantys veiksniai

Migracijos priežasčių tyrinėjimui, užsienio ir Lietuvos tyrėjų darbuose, skiriamas didelis dėmesys. Migracijos priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali. Daugelis migracijos procesų tyrinėtojų palaiko tokį ekonominį migracijos sprendimo vertinimą.

4 pav. Asmeninį sprendimą migruoti lemiantys veiksniai

Šaltinis: Laisvosios rinkos institutas (2006). Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės

Individualiems migracijos sprendimams įtakos turi kultūrinės, psichologinės priežastys, klimato ar kitos geografinės sąlygos. Tačiau viešosios ekonominės politikos atžvilgiu būtina nagrinėti tas sritis, kurios labiausiai veikia individo galimybes siekti geriausio savo skirtingų ir individualių poreikių patenkinimo. Pagrindinis žmogaus gyvenimo šaltinis yra darbas ir iš jo gaunamos pajamos, o valstybės politika nustato įvairias taisykles, kaip dirbti ir keistis darbo rezultatais. Darbui įtakos turi daug veiksnių – vadybos kultūra, bendradarbiavimo tradicijos, rinkos dydis ar institucinės sąlygos užsiimti verslu. Valstybės įtakoje yra tik dalis bendrųjų su darbu susijusių veiksnių – tai verslo bendrąją prasmę reguliavimas. Tik dalis veiksnių, darančių įtaką

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

migracijos sprendimams, yra valdžios kompetencijos ribose ar yra valdžios priemonėms paveikūs [31].

Veiksniai, lemiantys migracijos procesų plėtrą, įgavo didžiulę įvairovę. Dabartinę migracijos situaciją Lietuvoje lemia tiek šalyje vykstantys politiniai, socialiniai, ekonominiai procesai (dažniausiai veikiantys kaip išstumiamieji veiksniai, formuojantys emigracines nuostatas), tiek ir pritraukiamieji tikslo šalių veiksniai, pvz., darbo užmokesčio skirtumai ir balanso nebuvimas tarp struktūrinės nekvalifikuotų žmonių rinkos paklausos ir pasiūlos, t. y. nuolatinis imigrantų darbo poreikis – būdingas išsivysčiusių šalių ekonominės struktūros bruožas, beje, pradedantis reikštis ir Lietuvoje. Tad atiduodama savo darbo jėgą Lietuva pati tampa traukos zona trečiųjų šalių migrantams [31].

Šiuo metu migracijos pokyčiams didžiausią įtaką daro eurointegracijos procesai, vis labiau atsiveriančios darbo rinkos Europos Sąjungoje (ES). Migracijos procesų stebėseną ir įvairūs tyrimai (statistinė analizė, atvejų tyrimai, ekspertų apklausos, potencialios migracijos tyrimai) rodo, kad migracijos procesai, modeliai ir strategijos toliau kinta.

Komercinis migracijos modelis (veiksny), dominavęs pirminiame etape, savo žvalgybinę funkciją (kaip migracijos iniciatoriaus ir pirminio kapitalo kaupimo būdo) jau atliko. Ši tendencija virto kitomis migracijos formomis, pavyzdžiui, darbo migracija ar emigracija, arba sukauptė pirminį kapitalą ir persimetė į kitas veiklas Lietuvoje. Kaip rodo mūsų šalies mokslininkų atlikti tyrimai, tokių atvejų, kai verslui panaudojami „migraciniai“ pinigai, nėra daug.

Darbo migracijos modelis (veiksny), tapęs dominuojančiu, taip pat kito. Atsitiktinės darbo paieškos užsienyje, būdingos 1990-ųjų pradžiai, persikėlė į organizuotą migracijos strategiją, veikiančią per anksčiau migravusių lietuvių (lenkų, ukrainiečių, kt.) tinklą su vis dar pakankamai dideliu nelegalumo elementų kiekiu). Taip reiškiasi migracijos grandininis efektas [45]: ankstesnių metų migrantai, įsikūrę užsienyje ir pradėję savo verslą, patys verbuoja „pigią ir kvalifikuotą“ darbo jėgą iš Lietuvos. Trumpalaikė nelegalaus darbo migracija virsta ilgalaikė, darbas užsienyje vis labiau įgauna legalų pobūdį.

Darbo migracija teoretikų ir pačių migrantų įvardijama, kaip viena pagrindinių emigracijos priežasčių. Tokią ekonominėmis priežastimis pagrįstą emigracijos aiškinimą pateikia visi iki šiol atlikti lietuvių emigracijos tyrimai. 2004 m. darytas emigracijos tendencijų naujosiose ES šalyse tyrimas parodė, kad Lietuvoje pagrindinės emigracijos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t. y. susijusios su darbu ir materialine gerove [19]. Šiuo metu migracijos pokyčiams didžiausią įtaką daro

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

eurointegracijos procesai. Pagrindiniai darbo migracijos tipiniai motyvai ir bruožai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Darbo migracijos pagrindinės priežastys, motyvai ir bruožai

Lemiami sprendimo migruoti motyvai:	Labiau išvažiuoti dirbti į užsienį linkę:
Sunku rasti darbą savo šalyje;	Jaunesni asmenys (iki 34 metų amžiaus);
Netenkina darbo užmokestis;	Daugiau vyrai negu moterys;
Nėra socialinių galimybių;	Daugiau žemesnį išsilavinimą turintys asmenys;
Netenkina blogos gyvenimo sąlygos.	Bedarbiai, samdomi tarnautojai.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis „Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos Kauno mieste“ (2007). Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas. P. 9

Tai rodo, kad darbo jėgos migraciją pirmiausia sukelia ekonominės priežastys, tarp kurių ryškiausios yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas. Didelis nedarbas, santykinai mažas darbo užmokestis, prastos darbo sąlygos savoje valstybėje verčia darbuotoją ieškoti darbo kitur. Taigi pats svarbiausias makroekonominis veiksnys, įtakojantis migraciją yra šalies darbo rinkos situacija [8].

Dar vienas reikšmingas migracijos modelis – *mokslo migracija*. Pirminiame etape mokslo migracija ne tiek atliko mokymo ir kvalifikacijos kėlimo funkciją, kiek buvo kanalas patekti į užsienį. Tačiau šiuo metu mokslo migracija iš tiesų pradeda atlikti savo tiesioginę funkciją ir *de facto* tampa žinių ar profesijos siekimo strategija. Pirminiame etape mokslo migracija neretai atliko ir ekonominę funkciją. Dažnai mokslo migracija būdavo finansuojama iš šalies per įvairias stipendijas, dotacijas, kurios buvo vertinamos kaip neblogas pajamų šaltinis, ypač jaunimui. Tačiau šiuo metu mokslo migracijai reikia nemažų investicijų – tai strategija, nukreipta į ateitį, nors ir ne visada Lietuvoje.

Nemažai autorių (Tassinopoulos ir kt., 1998; Daugėla ir kt., 2000; Labanauskas, 2006), mano, kad viena iš aktualiausių problemų yra ryšys tarp migracijos ir išsilavinimo lygio. Aukštesnį išsilavinimą arba didesnę patirtį turintys darbuotojai daug efektyviau ieško darbo alternatyviose darbo rinkose. Šiuo požiūriu, jie sumažina savo migracijos kaštus. Išsilavinę, kvalifikuoti asmenys yra labiau linkę migruoti. Aukštesnio išsilavinimo žmonėms gali būti mažesni kalbos barjerai, todėl jie greičiau adaptuojasi naujoje darbo aplinkoje. Daugelio autorių nuomone, darbuotojai, turintys universitetinį išsilavinimą ar atitinkamas kvalifikacijas, turi didesnių sugebėjimų pasiekti ir

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

analizuoti informaciją, kuri būtina, ieškant darbo regioninėse ir nacionalinėse bei kitų šalių darbo rinkose.

Nagrinėjant „protų nutekėjimo“ reiškinį profesiniu aspektu dažniausiai yra minimas universitetų studentų, sveikatos priežiūros darbuotojų, informacinių technologijų specialistų, aukštos kvalifikacijos inžinierių, vadybininkų ir statybos bei konstruktorine veikla užsiimančių pramonės darbuotojų „nutekėjimas“, panaudojant tiesioginio rekrūtavimo metodus ar per anksčiau migravusių kolegų tinklą/ryšius [83]. Būtent šių profesinių grupių specialistų kvalifikacija ir kompetencija sukuria pasiūlą „protų nutekėjimui“ iš Lietuvos į kitas šalis. Įvairiuose tyrimuose ar pranešimuose argumentuojama, kad polinkis emigruoti ar „nutekėti“ yra daugiau būdingas jauniems, išsilavinusiems specialistams, kurių žinios (įgytos Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje) yra lengvai perkeliamos į kitų šalių ekonomiką. Dalis aukštos kvalifikacijos specialistų emigruoja, nes negauna darbo, atitinkanšio turimą kvalifikaciją.

Dabartinė Lietuvos švietimo sistema yra orientuota į kiekybę bei valstybės vaidmenį visuose švietimo aspektuose. Nelanksti valstybinio švietimo sistema lėčiau reaguoja į rinkos pokyčius. Kai neaišku, kokių ir kokios kokybės specialistų reikia darbo rinkai, atsiranda rinkos poreikių ir parengtų specialistų galimybių nesuderinamumas. Atotrūkis tarp studijų programų ir darbo rinkos poreikių reiškia, kad į rinką patenka itin daug „profesionalų“, kurie negali rasti darbo arba priversti dirbti ne pagal specialybę. Nemaža aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių dirba tokio išsilavinimo nereikalaujantį darbą Lietuvoje arba emigracijoje [84].

Pastarųjų metų protų nutekėjimo mastas išties didelis, tačiau mažėja vadinamojo „protų švaistymo“ atvejų, kai specialistai užsienyje dirba nekvalifikuotus darbus ir ne pagal specialybę. Antra vertus, stebima, nors ir labai neskaitlinga, grįžtamoji mokslininkų ir specialistų migracija. Tokiai migracijai aktyvinti būtinos specialios programos.

Šeimų susijungimas yra viena iš migracijos priežasčių. Šeimų susijungimo strategija, dešimto dešimtmečio pradžioje turėjusi tik užuomazgas, laikinai migracijai virstant *de facto* emigracija, tampa vis reikšmingesnė: prie pirmųjų migrantų, įsikūrusių užsienyje, prisijungia jų šeimos nariai, o neretai ir kiti giminės ar draugai. Tikimybė, kad tokie migrantai, ypač jų vaikai, sugrįš, yra menka. Taip pat yra manoma, kad turintys šeimą šalies gyventojai migraciją renkasi rečiau, negu vieniši darbo rinkos dalyviai. Todėl kartu su priemonėmis emigracijai mažinti reikia galvoti ir apie glaudesnių ryšių su užsienio lietuviais palaikymą.

Pasak Karalevičienės, J., Matuzevičiūtės, K. (2009), migraciją veikia daugybė įvairaus pobūdžio priežasčių. Dažniausiai migracijos priežastys nurodomos: ekonominės (traukos-stūmimo

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

veiksniai), politinės (nusivylimas galimybėmis dalyvauti bendrame valstybės projekte, aktyviai kurti politinę tikrovę), socialinės (prasmės deficitas, juntamų perspektyvų stoka), kultūrinės (istorinė „emigracijos atmintis“, viešosios sąmonės lygmuo ir stereotipai), ideologinės, rasinės, etinės ir kt.

Mokslinės literatūros analizė rodo, kad migracijos veiksniai gali būti labai įvairūs. Nustatyti, kurie jų konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią įtaką migracijos srautų formavimui, galima tik išsamiais tyrimais

1.4. Migracijos sukeltų padarinių (pasekmių) įvardijimas

Kalbant apie migracijos fenomeną, žmonių laisvas judėjimas iš vienos šalies į kitą dėl tam tikrų priežasčių yra žinomas jau seniai ir šis procesas netgi laikomas vienu iš valstybių ekonomikos augimo teigiamų veiksnių [10].

Migracija yra įvairiapusis ir dinamiškas procesas, susijęs su šalių traukos ir stūmos jėgomis, jų sąlygomis, veikiantis socialinę, ekonominę, politinę, demografinę ir kitas valstybių sistemas, lemiantis jų gerovę bei vystymąsi. Pastarojo dešimtmečio piliečių migracijos tendencijos anaipol nerodo šalies ekonominės gerovės, bet priešingai – desperatišką siekį kitoje šalyje užsidirbti daugiau ir gyventi geriau (kartais netgi nepaisant asmeninių šeimos interesų, pastovių ir tvirtų tarpusavio santykių išlaikymo prasme [4].

Migracija pakeičia ne tik joje dalyvaujančias valstybių institucijas, bet ir jų visuomenes. Lietuvos emigracijos procesus geriau atspindi vadinamoji „transnacionalizmo samprata“ [41]. Autorės manymu, svarbi yra istorinė migracijos patirtis. Praeityje patirtų ekonominių ir pragyvenimo sunkumų sukelta emigracija tampa tautos įpročiu, atmintimi, o šie įpročiai palankiomis sąlygomis pasikartoja globaliame pasaulyje. Kultūrinė migracijos atmintis tampa tarsi „pramintu taku“, ir taip susiformuoja migravimo įprotis.

Migracijos pasekmių tyrimams skiriamas didelis dėmesys, tačiau pasekmių vertinimas susiduria su sunkumais, į kuriuos būtina atsižvelgti ir vertinant migracijos reiškinį, ir, svarbiausia, priimant viešosios politikos sprendimus [84].

Migracijos pasekmių vertinimas yra priklausomas nuo migracijos masto – kol migracija nedidelė, reiškinys nenagrinėjamas. Kintant migracijos mastui, kinta ir dėmesio centre esančių problemų ratas. Sunku įvertinti migracijos ir jos pasekmių priežastinį ryšį. Nevienodai vertinamas migracijos, kaip ir bet kurio kompleksinio socialinio reiškinio ryšys su atsirandančiomis pasekmėmis.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Migracijos pasekmės individui ir valstybei skirtingos. Pasekmių vertinimas priklauso nuo pasirinkto objekto, kuriam tos pasekmės matuojamos – individui, visuomenei, konkrečiai bendruomenei, valstybei, sistemai ir pan. Skiriasi ilgalaikės ir trumpalaikės migracijos pasekmės. Vertinimas priklauso nuo vertinamojo laikotarpio – trumpalaikio, vidutinio ar ilgalaikio.

Populiarus pozityvių ir negatyvių pasekmių išskyrimas kiekvieną kartą turi priimti visas išlygas dėl masto, objekto, subjektyvaus pasekmių vertinimo ir pan. Šioje dalyje apžvelgiamos tik pagrindinės migracijos pasekmės. Nagrinėjant šiuos, kaip ir kitus migracijos pasekmių vertinimus, būtina atsižvelgti į anksčiau minėtus pasekmių privalumus ir trūkumus [84].

4 lentelė

Migracijos pasekmių privalumų ir trūkumų vertinimas

TRŪKUMAI	PRIVALUMAI
Demografinės situacijos pokyčiai (socialinės sistemos problemos, produktyvumo mažėjimas).	Tikimasi, kad dauguma migrantų sugrįš į Lietuvą.
Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą.	Uždirbtos lėšos suvartojamos ir investuojamos Lietuvoje.
Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga.	Mažėja bedarbių skaičius, taip pat ir poreikis socialinei paramai.
Gali dar labiau paskatinti kai kurių regionų socialinę atskirtį.	Migrantai įgyja naujos patirties.

Šaltinis: Gliosaitė, K. (2004). Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas //Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. Seminaras. www.civitas.lt [2010.06.04].

Galima įžvelgti tiek teigiamų, tiek ir neigiamų migracijos reiškinio pasekmių. Ekonominio ir socialinio poveikio požiūriu būtina išskirti ilgalaikę ir trumpalaikę migraciją [79]. Ilgalaikė migracija kilmės valstybei yra žalingesnė: prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, prarandami specialistai, blogėja demografinė situacija. Tarp privalumų galima paminėti su grįžtančiais emigrantais įgyjamą patirtį ir kompetenciją, tačiau tik tuo atveju, jeigu emigrantai grįžta dar darbingo amžiaus.

Trumpalaikė migracija yra geresnė išeitis kilmės valstybei, jos trūkumai: socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas ir staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga. Trumpalaikės migracijos privalumai: nedarbo lygio mažėjimas, migrantų su nauja patirtimi grįžimas, į kilmės šalį grįžtantys pinigų srautai [45].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Dauguma autorių, (Sipavičienė, A., 2006; Gruževskis, B. 2006) pripažįsta, kad migracija yra neigiamas reiškinys ir išskiria šias svarbiausias ir pagrindines *migracijos neigiamas pasekmes*:

- Gyventojų skaičiaus mažėjimas;
- Struktūriniai pokyčiai:
  - ✓ Amžiaus struktūros deformacija,
  - ✓ Protų nutekėjimas,
  - ✓ Nutautėjimo grėsmė,
  - ✓ Darbo jėgos trūkumas.
- Socialinės migracijos pasekmės šeimai/vaikams;
- Prekyba žmonėmis, migrantų pažeidžiamumas;
- Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas;
- Gamybos apimčių sumažėjimas;
- Pajamų diferenciacijos ir socialinės įtampos augimas.

Šiuo metu Lietuvoje liko ne daugiau kaip 2,7 mln. gyventojų. Taigi Lietuva nuo 1990 metų prarado milijoną gyventojų.

Prof. Vlados Stankūnienės pasisakymai per įvairias Lietuvos televizijas šių metų gegužės 9-11 dienomis Ji teigia, kad atidarius Vokietijos ir Austrijos darbo rinkas Lietuvoje liks apytiksliai 2,5 mln., o gal ir dar mažiau.

Beveik du dešimtmečius besitęsianti masinė emigracija iš Lietuvos sukelia nemažai neigiamų pasekmių šaliai. Dauguma ieškodami geresnio gyvenimo išvyko į Jungtines Valstijas ar Vakarų Europos šalis. Net vertinant tik kiekybinį šio proceso aspektą, emigracija turėjo nemažą įtaką Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiams. Lietuvos gyventojų skaičius sparčiai mažėti, akcentuotina tai, kad pastaruosius dešimt metų gimstamumas buvo mažesnis už mirtingumą.

Apie emigracijos mąstus liudija ir spartus bendrojo lavinimo mokyklų skaičiaus mažėjimas pastarajame dešimtmetyje:

Bendrojo lavinimo mokyklų skaičiaus mažėjimo dinamika

Mokslo metai	Mokyklų skaičius	Sumažėjimas	Mokinių skaičius	Sumažėjimas
2000/2001	2354		603 824	
2001/2002	2270	84	602 419	1 405
2002/2003	2172	98	594 313	8 106
2003/2004	1932	140	583 063	11 250
2004/2005	1634	298	563 107	19 956
2005/2006	1534	100	538 541	24 566
2006/2007	1502	32	514 622	23 919
2007/2008	1472	30	489 442	25 180
2008/2009	1415	57	464 638	24 804
2009/2010	1364	41	440 504	24 134
Iš viso sumažėjo		990		163 320

Šaltinis: cituojama iš „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“, 2010, 3(19) II dalies pratarmės (autorius – J. Jasaitis), remiantis leidiniu „Lietuvos statistikos metraštis-2010“, 103-107 p.

Kartu stebimos ir migracijos neigiamos pasekmės ekonomikai – vis labiau ryškėja specialistų ir darbo jėgos (kvalifikuotos ir nekvalifikuotos) trūkumas įvairiose ūkio srityse, neretai įvardijamas kaip vienas pagrindinių ekonomikos plėtros bei inovacijų dabar ir ateityje trukdžių.

Pasak Aidžio, R., ir Krupickaitės, D. (2007), didžiausius nuostolius patiria valstybė, kai emigruoja valstybinėse aukštosiose mokyklose neseniai išsilavinimą įgyję jauni žmonės, aukščiausios kvalifikacijos specialistai [1].

Kaip teigia Kasnauskienė, G. (2006), kiekvienas individas migruodamas nuspėja, kad perspektyvos būsimoje šalyje jam turėtų būti geresnės, o šalių, iš kurių išvyksta specialistai, augimo potencialas smunka [25]. Galima išskirti pagrindines neigiamas protų nutekėjimo pasekmes:

1. mokslo ir ekonomikos augimo lėtėjimas;
2. dirbančių dalies visuomenėje ir socialinių garantijų mažėjimas;
3. visuomenės senėjimas;
4. protų praradimas.

Būtina pažymėti ir teigiamus specialistų tarptautinio judėjimo padarinių

- žinių judėjimas, naujovių atėjimas su sugrįžusiais emigrantais;
- piniginės perlaidos – kaip vienintelis pragyvenimo šaltinis [25].

Dažnai pabrėžiams investicijos į žmones „atsipirkimo“ argumentas: Lietuvos piliečiai išsilavinimą paprastai įgyja valstybės lėšomis, todėl būtų teisinga, jei įgytos žinios būtų realizuotos jas suteikusioje valstybėje.

Dažnai akcentuojama problema - jaunimo praradimas Lietuvoje, kuris ateityje atsilieps demografinių procesų eigai (santuokoms, gimstamumams, šeimoms). Lietuvos statistikos

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

departamento duomenimis, vidutinis išvykstantis lietuvis yra 20–29 metų [30]. Santykinai didesnis jaunų asmenų polinkis emigruoti yra užfiksuotas ir kituose lietuvių emigracijos tyrimuose [29].

Pasak R. Grigo, ne tik materialiniai nepritekliai, bet ir vyresniųjų dviveidiškumas, nedėmesingumas jaunam žmogui bei jo saviraiškos galimybės skatina jaunų žmonių emigraciją ir taip tauta praranda „gyvybingiausią savo narių dalį“ [14]. Daugelis senosios kartos išeivių turėjo palikti šalį dėl politinių aplinkybių, tačiau tebelikdavo patriotai. Dabartinis pasaulis tapo atviras, todėl naujieji emigrantai jame jaučiasi kur kas laisviau, nebebijo kitų kultūrų, skirtumus tarp jų suprasdami kaip naujas ir įdomias galimybes. Autoriaus manymu „naujieji emigrantai“, ko gero, nebeturės tokių sentimentų ir nejaus tokios atsakomybės savajai Tėvynei, kaip anieji“ [14] nes pats jauno žmogaus emigracijos faktas jau rodo jo „tautinės sąmonės devalvacijos laipsnį“ [14].

Jaunimui intensyviai emigruojant ne tik blogėja Lietuvos demografinė situacija (mažėja gimstamumas, didėja vyresnių gyventojų dalis), bet ir susidaro darbo jėgos trūkumas, stabdantis šalies ekonominį augimą. Ypatingai svarbu numatyti priemones, kad laikinoji migracija netaptų pastovia imigracija, kurią paprastai lydi dar gausesnė antroji banga – šeimos nariai ir draugai [45].

Neatmestina ir galimybė, kad iš užsienio valstybės grįžę migrantai gali „užimti“ kieno nors kito darbo vietą, tapti bedarbiais, socialinių pašalpų gavėjais ir pan. Migrantai, siekdami ekonominės naudos, dažnai nepaiso (arba neturi galimybės paisyti) socialinių tokios migracijos pasekmių, ypač šeimai, jų vaikams. Nereti atvejai, kai išvykdami vienas ar abu tėvai vaikus ilgam palieka giminaičių ar net svetimų žmonių globai, o kartais ir visai be globos.

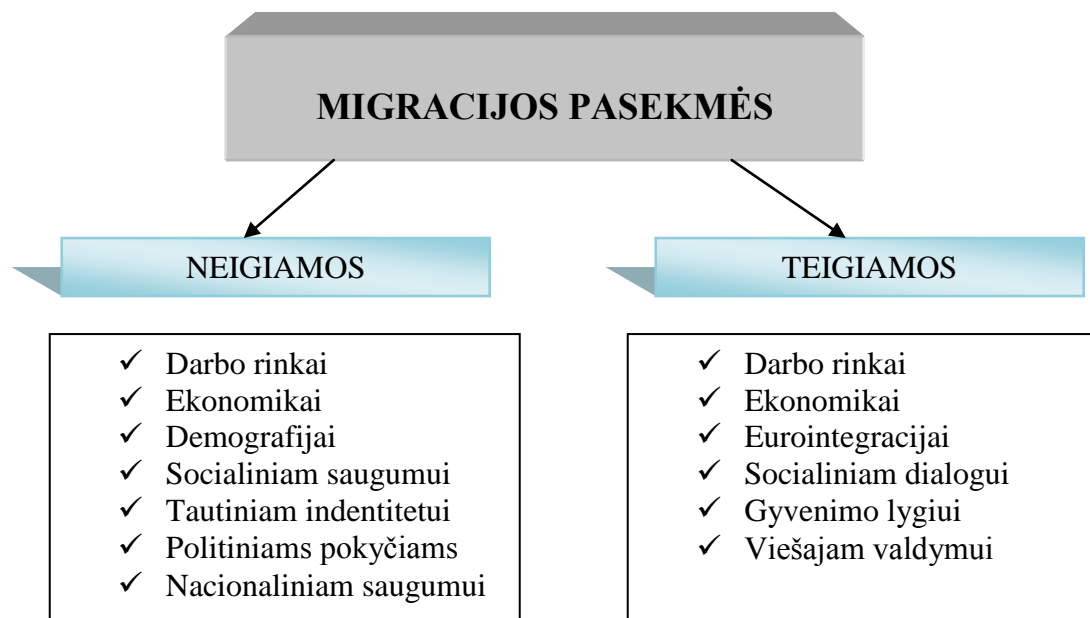
Viena iš svarbesnių migracijos pasekmių – nutautėjimo grėsmė. Lietuviams išvykus svetur, kitataučiai užpildo atsiradusias laisvas darbo vietas. Gali kilti grėsmė, kad Lietuva pamažu nutautinama. Tačiau statistikos duomenimis (2001 metų gyventojų ir būsto surašymo duomenimis), nepaisant intensyvios migracijos, lietuvių lyginamasis svoris tarp visų šalies gyventojų netgi auga, lietuviai 2001 m. sudarė 83,5 proc. Lietuvos gyventojų [25]. Dėl imigracijos atsiranda naujos netradicinės Lietuvai tautinės mažumos su skirtinga pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis. Nesant specialių integracijos programų, etninių konfliktų tikimybė didėja [45].

Migracija turi ir nemažai teigiamų pasekmių, kurios dažniausiai nepastebimos ir iki galo nepanaudojamos. Be kultūrinių mainų, užsienio patirties įsigijimo, migracija teikia ir ekonominę naudą: mažina socialinę įtampą darbo rinkoje ir visuomenėje, sprendžia ekonomines šeimos problemas. Trumpuoju laikotarpiu iš dalies prisideda prie nedarbo mažinimo. Išvykę asmenys įgyja žinių, įgūdžių ir patirties, kuriuos potencialiai galėtų pritaikyti grįžę į Lietuvą. Emigrantai nemažą dalį užsienio valstybėse uždirbtų lėšų perveda artimiesiems arba investuoja Lietuvoje.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Autorius, Gruževskis, B., (2006), išskiria ir teigiamas darbo jėgos emigracijos pasekmes – sumažėja nedarbo lygis, atsiranda daugiau darbo vietų. Kai kuriose srityse dėl specialistų stygiaus didėja atlyginimai. Teigiamos darbo jėgos emigracijos pasekmės daro ne mažesnę poveikį Lietuvos ekonomikai: spartėja vidutinio darbo užmokesčio prieaugio tempai, ženkliai sumažėjo nedarbas, darbdaviai tapo aktyvesni, didėja investicijos į žmogiškąjį kapitalą [15]. Ekonomikoje tam tikras darbo jėgos trūkumas yra vertintinas kaip teigiamas veiksnys, kadangi skatina darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą, didinti darbo našumą bei labiau plėtoti mažiau darbo imlias technologijas.

Pagrindinės migracijos teigiamos ir neigiamos pasekmės pateikiamos 5 paveiksle.

5 pav. Migracijos pasekmės

Šaltinis: Gruževskis, B. (2006). Lietuvos darbo migracijos iššūkiai. Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Vilnius.

Teorinių šaltinių analizė rodo, kad migracija yra tiek teigiamas, tiek neigiamas reiškinys. Užsienyje įgyjamas išsilavinimas ir žinios, grįžtančios pajamos, investicijos, tarpkultūrinė gyvenimo ir darbo patirtis, užsienio kalbų žinios skatina šalies plėtrą, gerina ekonomikos ir gyvenimo sąlygas. Tačiau Lietuva – nedidelė valstybė. Jeigu joje ir toliau mažės gyventojų, tai mažės ir Lietuvos intelektinis potencialas: bus prarandamos investicijos į žmones, lėtės technologinė pažanga, inovacijos, mokslo raida ir ekonomikos plėtra, didės darbo jėgos stygius. Be to, tai neigiamai paveiks Lietuvos kultūrą ir lietuvių kalbą, kils įvairių socialinių problemų, spartės socialinė poliarizacija. Migracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus, tai galimybės

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

ir grėsmės šaliai, į kurią imigruojama, o kita vertus, galimybės ir grėsmės šaliai, iš kurios emigruojama.

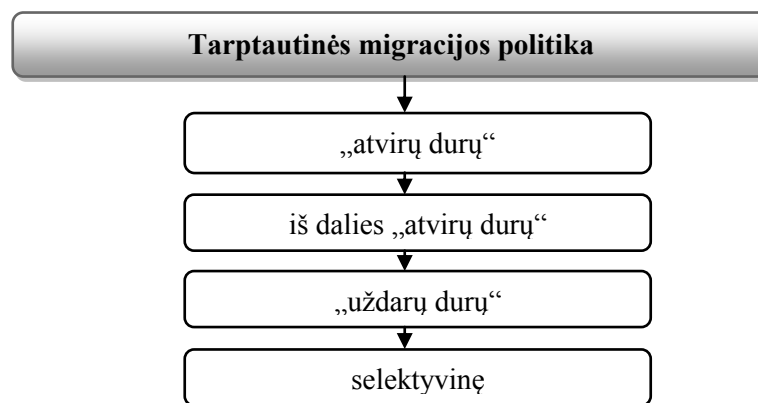
1.5. Valstybinė migracijos politika ir priemonės migracijos procesams reguliuoti

Suintensyvėjus tarptautinei migracijai, valstybėse pradėjo formuotis valdymo metodai migracijos srautams reguliuoti. Iškilusios migracijos problemos privertė valstybes sukurti plačią sistemą priemonių, kurių dėka būtų galima reguliuoti migracijos procesą. Kiekviena valstybė, besirūpinanti savo ekonomika ir stengdamasi reglamentuoti migraciją, pasirenka tam tikrą migracijos politiką.

Migracijos politika – tai vyriausybės veiksmai, siekiant reguliuoti gyventojų migraciją sukeliančias priežastis, migracijos procesus ir jų pasekmes. Gyventojų migracijos požiūriu gali būti vykdoma skirtinga politika: emigraciją ribojanti, emigraciją skatinanti ir nesikišimo (kai vyriausybė nesikiša į emigracijos procesus ir leidžia jiems plėtotis natūralia eiga) [96].

Migracijos procesas susideda iš dviejų pagrindinių krypčių: išorinės, arba tarptautinės migracijos, apimančios gyventojų persikėlimus į / iš užsienio valstybes ir vidinės migracijos, apimančios gyventojų persikėlimus valstybės viduje. Išorinė bei vidinė gyventojų migracija yra reguliuojama skirtingais būdais [64].

Tarptautinės migracijos politika skirstytina į tokius tipus (žr. 6 pav.):

6 pav. Tarptautinės migracijos politika

Šaltinis: Kripaitis, R., Romikaitytė, B., (2005). Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2005.*

„Atvirų durų“ migracijos politika neriboja nei imigracijos, nei emigracijos mastų. Praktikoje tokia politika nepasitaiko. Paprastai kiekviena valstybė turi savus interesus ir juos išreiškia

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

skirtingai. „Uždarų durų“ politikoje yra ribojama ar net draudžiama ir imigracija, ir emigracija. Tai dažniausiai autoritarinių, karinių režimų priemonės. Ryškiausi pavyzdžiai – buvusi SSRS, Albanija, Šiaurės Korėja. Selektyvinė migracijos politikoje yra taikomi apribojimai arba leidžiama laisvai migruoti tik kai kurioms gyventojų grupėms. Ji artima dalinei „atvirų durų“ politikai.

Dažniausiai yra taikomos iš dalies „atvirų durų“ ir selektyvinės migracijos politikos. Iš dalies „atvirų durų“ – kai, pvz., neribojamas išvykimas, bet ribojamas atvykimas. Išsivysčiusios Europos šalys šiuo metu dažniausiai taiko iš dalies „atvirų durų“ migracijos politiką, taip pat šią politikos kryptį taiko ir Lietuva. Šalys beveik nereguliuoja išvykimų ir riboja atvykimus, be to, atvykimams reguliuoti taiko selektyvinę politiką, pripažindamos, kad ekonominiais sumetimais preferencija turi būti atiduota selektyvinei imigracijai [7].

Petrukevčiūtė-Benkunskienė, V., ir Ignatas, F.V. (2005) išskiria tris pagrindines migracijos politikos kryptis:

- ✓ politika, paremta migrantų šalyje laiko apribojimais, apie ką jie iš karto įspėjami;
- ✓ politika, neribojanti migrantų buvimo laiko šalyje ir leidžianti į ją atvykti migranto šeimos nariams;
- ✓ politika, migrantams leidžianti įsikurti šalyje ir po tam tikro laiko jiems suteikti tos šalies pilietybę.

Migracijos politika susideda iš imigracinės ir emigracinės politikos. Dauguma migrantus priimančių šalių vadovaujasi principu, kad nesudaryti kliūčių įvažiavimui į šalį tokių kategorijų darbininkams, kurie jai yra reikalingi, ir riboti įvažiavimą tų, kurie šios šalies darbo rinkai yra nereikalingi. Pageidaujama imigrantų paklausa gerokai skiriasi tarp įvairių skirtingo ekonominio išsivystymo lygio šalių, esančių atskiruose kontinentuose bei jų regionuose. Bendra visose emigrantus priimančiose šalyse yra tai, kad imigrantų padėtis priklauso nuo konjunktūros svyravimų darbo rinkoje, jų specialybių ir kvalifikacijos kilmės šalyje. Dvejopas emigracijos poveikis ekonomikai ir demografijai daugiausiai yra jaučiamas tose šalyse, iš kurių išvyksta darbo jėga.

Išskiriamos tokios valstybių emigracinės politikos kryptys:

- darbo migracijos skatinimas;
- darbo migracijos ribojimas
- sąlygų reemigracijai kūrimas;
- sąlygų grįžusiųjų adaptacijai sudarymas [80].

Kaip ir imigracijos, taip ir emigracijos politika turi atitinkamus savo svirtus:

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

1. Griežti reikalavimai tarpininkų firmoms, verbuojančioms darbininkus darbui užsienyje, kad jos migrantams suteiktų juridines ir finansines įdarbinimo garantijas, pasirūpintų jų darbo ir buities sąlygomis.
2. Užsienio pasų išdavimo limitai, tiesioginis arba netiesioginis draudimas išvykti tam tikrų kategorijų specialistams, emigracijos kvotų įvedimas, draudimas asmenims, įsigijusiems specialybės valstybinėse mokyklose, išvažiuoti iš šalies kol neišdirbs nustatyto laiko paskirties vietose.
3. Bankų ir valiutų politika, skatinanti valiutų pervedimus iš užsienio: lengvatos valiutiniams indėliams, mokant didesnes palūkanas ir atleidžiant nuo mokesčių; lengvatiniai pašto tarifai valiutos pervedimams; vertybinių popierių pardavimas darbininkams – migrantams, juos neapmokestinant ir t. t.
4. Muitų politika, numatanti lengvatas grįžtantiems darbininkams – emigrantams. Bangladeše, pavyzdžiui, jiems leista į šalį įvežti 40 pavadinimų dirbinius lengvatiniais tarifais.
5. Darbo vietų programų reemigrantams paruošimas.
6. Paskolų savam verslui pradėti suteikimas [97].

Be migracijos skatinimo ar ribojimo, valstybės vykdo ir tokias emigracinės politikos priemones, kaip sąlygų reemigracijai kūrimas bei sąlygų grįžusiųjų adaptacijai sudarymas, kurios šiuo metu turėtų būti ypač aktualios Lietuvos migracinei politikai. Būtinai supratimas, kad nelegalūs migrantai užsienyje yra pažeidžiami dėl to, kad kaip nelegalūs darbuotojai dirba daugiau, o uždirba mažiau ir neturi jokių socialinių garantijų, medicininio draudimo/medicininės pagalbos nelaimės ar ligos atveju, vengia kreiptis į vietines institucijas, nes bijo būti išsiųsti į Lietuvą, praradę uždarbį ir galimybę ateityje atvykti. Dalį jų reketuoja ar kitaip išnaudoja tautiečiai. Pati lietuvių bendruomenė nėra tolerantiška kitų rasių ar religijų žmonėms, todėl, siekiant išvengti etninių konfliktų ar diskriminacijos, šiais klausimais būtinas visuomenės švietimas [31].

Nors Lietuvos vyriausybė ir reiškia susirūpinimą esama padėtimi, o emigracija įvardijama kaip viena Lietuvos nacionalinio saugumo grėsmių, realių priemonių ką nors keisti trūksta. Dalinės priemonės, išskaidytai vykdomos įvairių institucijų, situacijos nekeičia.

Formuojant migracijos politiką, kaip teigia dr. A. Sipavičienė (2006), pirmiausia būtina atkreipti dėmesį, kad emigracijos mažinimas ir reemigracijos skatinimas negali būti atsietas nuo socialinės-ekonominės plėtros [52]. Migracijos politikos priemonės turi būti kompleksinės ir

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

vykdomos įvairiais lygiais. Migracijos politikos efektas nėra greitas, realių rezultatų galima tikėtis tik po kelių metų.

Valstybės politika siekiant spręsti emigracijos iš Lietuvos problemas turi kompleksiskai apimti keletą sričių:

- emigracijos mažinimas;
- santykių su išeivija palaikymas;
- paskatos sugrįžti išvykusiems migrantams;
- darbo jėgos imigracija iš užsienio šalių.

Dabartiniame Lietuvos pilietinės visuomenės išsivystymo etape valdyti emigracijos procesus sunku dėl ekonominių priežasčių, visuomenės nebrandumo, tautinių vertybių devalvacijos, informacijos apie demografines ir kitas emigracijos pasekmes nepakankamos sklaidos ir kt. Su migracija susijusius klausimus Lietuvoje savo kompetencijos ribose sprendžia skirtingos ministerijos, įvairaus pavaldumo valstybės įstaigos bei nevyriausybinių organizacijos. Jų institucinės atsakomybės sritys apima lietuvių migracijos klausimus plačiąja prasme, įskaitant priemones, skirtas emigracijai mažinti, santykiams su emigrantais palaikyti bei emigrantų sugrįžimui skatinti. Bendrai visų Lietuvos valstybės institucijų ir organizacijų įgyvendinamas priemonės migracijos politikos srityje galima suskirstyti į dvi grupes:

- Priemonės, skirtos tiesiogiai emigrantams aktualiems klausimams spręsti (Socialinės apsaugos ir darbo, Užsienio reikalų, Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Sveikatos apsaugos ministerijos, SODRA, Lietuvos darbo birža, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės, Statistikos departamentas, LR Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisija bei Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras).
- Priemonės, kurios aktualios visiems Lietuvos gyventojams, tačiau gali turėti esminės įtakos emigracijai mažinti ar paskatinti ekonominius migrantus sugrįžti (pavyzdžiui, įvairios Ūkio, Finansų ir kt. ministerijų įgyvendinamos investicinės ar sektorių reformų priemonės).

Be minėtų valstybinių institucijų, veikia tam tikros nevyriausybinių organizacijos, kurios dalyvauja formuojant valstybės politiką emigracijos srityje ir atstovauja išeivijos interesus. Tai – Pasaulio lietuvių bendruomenė, Pilietinės visuomenės institutas, Lietuvių išeivijos institutas, Užsienio lietuvių mokslo forumas ir kt.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, SODRA, Lietuvos darbo birža: SADM yra atsakinga už dvi ekonominei emigracijai aktualias sritis – laisvo darbo jėgos judėjimo ES politikos įgyvendinimą bei gyventojų (taigi – ir iš emigracijos sugrįžusių asmenų) socialinės apsaugos užtikrinimą. SADM tinklapyje pateikiama išsami informacija apie legalaus darbo galimybes ES šalyse, taip pat ES teisės aktai, reglamentuojantys socialinių garantijų klausimus.

Valstybinio socialinio draudimo fondas (toliau – SODRA) prie SADM teikia informaciją tiek išvykstantiems nuolat gyventi ir dirbti į užsienio valstybes asmenims, tiek ir sugrįžtantiems emigrantams. Fondo Užsienio išmokų skyrius užtikrina socialinių garantijų (pensijų ir pašalpų) persikėlimo bei sumavimo (jei atitinkama išmoka priklauso nuo darbo stažo) galimybes. ES šalyse, Rusijoje, Ukrainoje ir Baltarusijoje legaliai dirbę bei į Lietuvą grįžtantys asmenys gali kreiptis į šį skyrių siekdami persivesti užsienyje uždirbtas senatvės, netekto darbingumo (invalidumo) bei našlių/našlaičių pensijas, o taip pat ligos, nelaimingo atsitikimo, mirties, motinystės/tėvystės pašalpas ir kt.

Duomenų apie emigravusius bei sugrįžusius migrantus trūkumas yra viena pagrindinių problemų vertinant emigracijos mastą ir siūlant politikos priemones. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės koordinuoja oficialiąją statistiką šalyje bei įgyvendina bendrą valstybės politiką statistikos metodologijos ir organizavimo srityje.

Normatyvinė teisinė bazė, garantuojanti darbo jėgos migracijos reguliavimą, susideda iš kiekvienos valstybės Konstitucijos straipsnių, nacionalinių teisės aktų, dvišalių ir daugiašalių tarptautinių susitarimų. Kai kuriose šalyse sukuriamos specialios migracijos programos. Europos Sąjungoje migracijos politika reguliuojama direktyvų pagrindu, o nacionaliniai teisės aktai migracijos klausimais neturi prieštarauti šioms direktyvoms. Lietuvos migracijos politikos (ir siauresne prasme – emigrantų susigrąžinimo) politikos požiūriu svarbiausi yra šie strateginiai dokumentai:

Ilgalaikio strateginio planavimo dokumentai [29] ;

- Valstybės ilgalaikės raidos strategija;
- Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija;
- Nacionalinė darnaus vystymosi strategija.

2004 m. gegužės 1 d., tapusi visateise Europos Sąjungos valstybe nare, Lietuva pradėjo dalyvauti formuojant ir įgyvendinant Europos Sąjungos politiką vizų, migracijos, prieglobsčio ir laisvo asmenų judėjimo srityse.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

2007 m. gruodžio 21d. Lietuvai tapus Šengeno sutarties nare, neliko kliūčių laisvam asmenų judėjimui, iki minimumo supaprastinta ES piliečių ir jų šeimų narių darbo ir gyvenimo Lietuvoje procedūra. Trečiųjų šalių piliečių atvykimas reguliuojamas pagal Lietuvos ir ES teisės aktus.

Peržvelgus Lietuvos įstatyminę bazę galima daryti išvadą, kad pagrindinė problema yra, kaip ir daugelyje ES direktyvų, migracijos klausimų sprendimas teikiant pagalbą tik imigrantams, o savo piliečiams tik sudaromos sąlygos legaliai išvykti. ES teisės aktų pagrindu Lietuvos įstatymai migracijos klausimais orientuojami užtikrinti laisvą asmenų judėjimą, sudaryti sąlygas įsitvirtinti naujoje šalyje, suteikti saugumą prieglobsčio prašytojams, neišnaudojimą ir galimybę gauti reikiamą pagalbą tikslo šalyje. ES šalių teisės aktai, susiję su migracija, yra priimami ES direktyvų pagrindu, pagal kurį kiekviena šalis stengiasi orientuoti vietos politiką, o jei reikia, įveda savo papildymus. Bendras principas – sudaryti sąlygas laisvam asmenų judėjimui, kuris užkerta kelią žmonių diskriminacijai dėl pilietybės, įsidarbinimo, darbo sąlygų bei darbo užmokesčio.

Pastebima tendencija, kad dėl abipusiškai gaunamos naudos tiek migrantus atiduodančios, tiek juos priimančios šalys nesistengia itin griežtai reguliuoti migracijos. Nei ES kuriama politika, nei kitų šalių politika nesukontroliuos nelegalios darbo migracijos proceso, jeigu bus kreipiamas politinis dėmesys tik į „priimančią“ šalį ir nebus ekonominės plėtros sprendimų „siunčiančioje“ šalyje.

Pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys migracijos procesus, yra Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ bei LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Įgyvendinimo įstatymas (abu galioja nuo 2004 m. balandžio 30 d.). Dar 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo LR Pilietybės įstatymas bei šio įstatymo įgyvendinimo įstatymas, tačiau iki šios dienos tebevyksta diskusijos Seime ir Prezidentūroje dėl šių įstatymų pakeitimų ir dvigubos pilietybės galimybių. Tuo pačiu metu įsigaliojo ir LR Paso įstatymas, LR Asmens tapatybės kortelės įstatymas bei LR Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas, pagal kurį kiekvienas Lietuvos nuolatinis gyventojas, išvykstantis į užsienį ilgesniam nei pusės metų laikotarpiui, privalo deklaruoti savo išvykimą.

Siekdamos sureguliuoti ekonominę migraciją Lietuvoje, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė „Ekonominės migracijos reguliavimo strategiją“, o Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas rengė kitą strategiją – apie santykius su išeivija. Pirmosios strategijos parengimui vadovavo valstybės sekretorius R. Kairelis. Strategija sulaukė plačios kritikos ne tik žiniasklaidoje, bet ir Seimo Europos reikalų komitete, tarp politikų ir specialistų. Parengtoje strategijoje nepasiūlyta jokių konkrečių veiksnių sureguliuoti ekonominę migraciją.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Apibendrinant migracijos politikos kryptis, galima teigti, kad migracijos politikos pasirinkimas priklauso nuo esamos ekonominės situacijos šalyje, jos darbo rinkos tautinės sudėties, demografinės situacijos, taip pat įtakos turi ir socialinė padėtis [80].

Neišvengiamai vykstant pasaulyje globalizacijos procesams, reguliuoti darbo jėgos migraciją vien nacionaliniu lygiu jau nebeveiksminga. Būtina tinkamai derinti įvairių valstybių pastangas šioje srityje. Tarpvalstybinės migracijos plėtojimas ir jos reguliavimas yra laikomas vienu iš esminių tarptautinių ekonominių santykių reiškimosi bruožų. Vienintelė išeitis, didėjančius migrantų srautus labiau reguliuoti, o žmones apgalvotai adaptuoti prie naujų gyvenimo sąlygų. Dėl informacijos ir atitinkamų įstatymų, reglamentuojančių migraciją, stokos iškyla daugybė sunkumų, kurių neįmanoma greitai pašalinti. Svarbiausias migracijos politikos tikslas, turėtų būti, galimų pavojų suvokimas ir greitas iškilusių problemų sprendimas.

1.6. Šiandieninė emigracijos iš Lietuvos situacijos analizė

Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje ėmė ryškėti šiuolaikinės pasaulio migracijos tendencijos.

Dabartinė Lietuvos kultūra susiduria ne tik su globalizacijos keliamais iššūkiais, ne mažiau aktuali ir dėl emigracijų ir okupacijų po visą pasaulį išbarstytų lietuvių kultūros reiškinų internalizavimo problema. Ši problema nesitrauks ir gali dar labiau pasidaryti aktuali, jei ir toliau geresnis gyvenimas bus suvokiamas kaip geresni, gražesni daiktai, skanesnis maistas, didesnis būstas, saugesnė vaikų ateitis. Tačiau savoje valstybėje lengviau pasiekiamas profesinės veiklos tęstinumas. Daugelis lietuvių palieka savo gimtinę ieškodami geresnio gyvenimo, pavargę bando pabėgti nuo neskaidrios politikos [88].

Lietuvių tauta yra viena iš tų mažų istorinių tautų, kurios išeiviai gausiomis bangomis išsibarstė po visą pasaulį. Būtina pažymėti, atskirus laikotarpius, kada įvairios priežastys (pvz., pasauliniai karai ar sovietmetis) ribodavo emigrantų skaičių, Lietuva nuo XIX a. pabaigos buvo viena iš daugiausiai emigrantų (pagal gyventojų skaičių) pasauliui duodanti Rytų Europos valstybė [72].

Kaip jau minėta, emigracija iš Lietuvos masines apraiškas įgavo moderniaisiais laikais, XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje, kada dėl ekonominių priežasčių Lietuvą paliko apie pusę milijono gyventojų. Gausiausiai lietuviai XIX a. antrojoje pusėje vyko į JAV. Sparčiai besivystančioms Jungtinėms Amerikos Valstijoms reikėjo naujos darbo jėgos. Lietuviai į Ameriką vyko siekdami išvengti prievartinės ilgametės tarnybos svetimose kariuomenėse, persekiojami už dalyvavimą

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

tautinio atgimimo veikloje bei ieškantieji materialinės gerovės galimybių. Netrukus jie Jungtinėse Amerikos Valstijose sudarė pirmąją lietuviškosios imigracijos bangą [27]. J. Jasaitis pažymi, kad atvykėliai nemokėdami anglų kalbos ir neretai neturėdami Amerikos rinkoje paklausių aukštesnio lygio profesijų, išeiviai iš Lietuvos tapdavo akmens anglies kasyklų ir stambiųjų miestų gamyklų darbininkais, tiesė geležinkelius ir automobilių kelius, dirbo gyvenamųjų namų ir pramonės objektų statybose. Lietuviai stengėsi laikytis drauge, kūrė gana kompaktiškus lietuviškus telkinius. Pirmąją lietuvių bendruomene JAV laikoma įsikūrusioji Danville miestelyje Pensilvanijos valstijoje 1869–1872 m. [27].

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, prasidėjo ir šiuo metu tebevyksta ekonominių priežasčių sąlygota emigracija iš Lietuvos, ji dar labiau suintensyvėjo Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. Skirtingais laikotarpiais emigracija iš Lietuvos vyko skirtingomis kryptimis [72].

Šiandieninės lietuvių migracijos vis didesni susikcentravimą Europoje (tiksliau, ES ribose), ir ypač Jungtinėje Karalystėje, Airijoje bei Ispanijoje – galima traktuoti kaip naują emigracijos iš Lietuvos bruožą [67].

Migracinių procesų atžvilgiu, šiandieninę emigraciją būtų galima išskaidyti į dvi dalis: emigracija iš Lietuvos iki 2004 m. gegužės 1 dienos ir po jos, t.y. po prisijungimo prie Europos Sąjungos [52].

A. Sipavičienė manymu, per pastaruosius keliolika metų Lietuvoje jau įvyko keletas migracijos srautų, modelių ir strategijų pokyčio etapų. Lyginant su vadinamąja „protų nutekėjimo“ ir kt. migracija dominuoja darbo jėgos migracija. Tačiau sociokultūriniai veiksniai (saugumas dėl rytdienos, šeimos, lygybė darbe, klimatas darbe) taip pat svarbūs emigruoti ar likti [1].

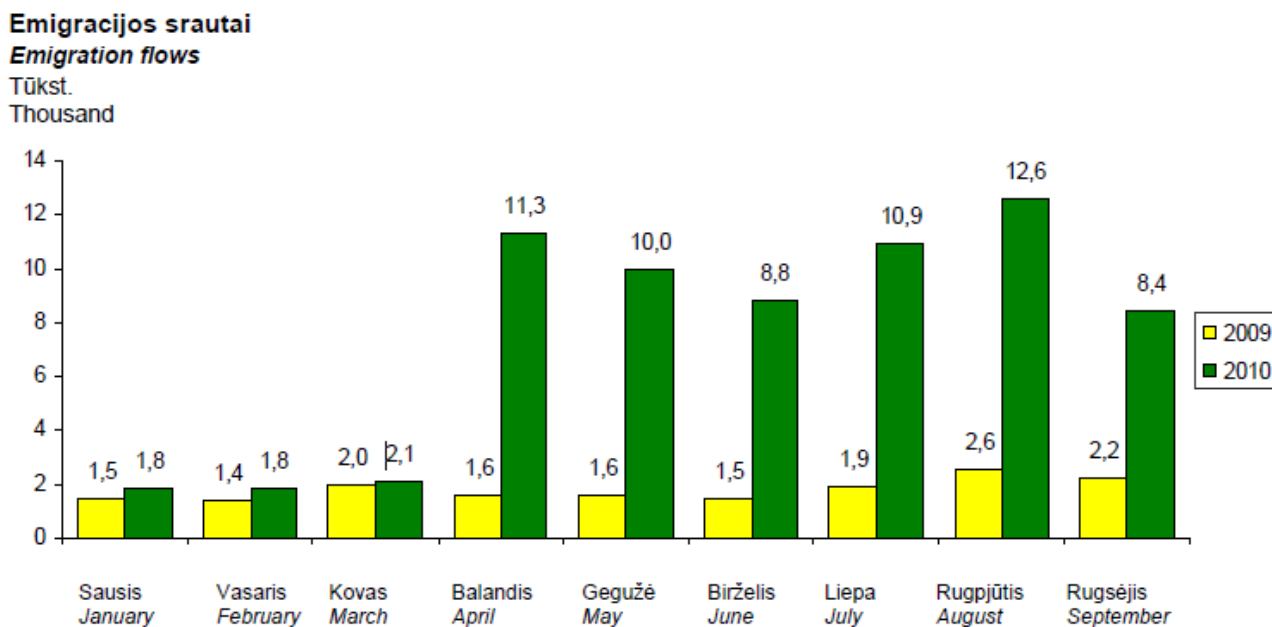
Per paskutiniuosius penkerius metus 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai sudarė tik 3–4 procentus visų emigrantų. Palyginti su ankstesniais metais, vaikų iki 14 metų amžiaus išvyko mažiau – 2009 m. emigravo 3 tūkst. (9% visų emigrantų) šio amžiaus vaikų, t. y. 300 mažiau negu 2008 m.

Didėja vyrų emigrantų dalis. 2009 m. emigravę vyrai sudarė 60, moterys – 40 procentų visų emigrantų, (2008 m. – atitinkamai 49 ir 51%). Daugiau kaip du trečdaliai (65%) 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravusių moterų buvo netekėjusios, išsituokiosios ar našlės (2005 – 55%). Maždaug pusė (48%) šio amžiaus emigravusių vyrų buvo vedę (2005 m. – 42%). Pagrindinis emigracijos tikslas – darbas. 2009 m. daugiau nei 85 procentai visų emigrantų išvyko į užsienį dirbti (2008 m. – 70%). Didėja 15 metų amžiaus ir vyresnio amžiaus emigrantų dalis, kurie prieš išvykdami nedirbo

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

vienus metus ir ilgiau. 2009 m. 81 procentas emigrantų prieš išvykdami nedirbo, 2008 m. – daugiau negu pusė (56%).

Išankstiniais duomenimis, 2010 m. sausio – rugsėjo mėn. emigravo 67,7 tūkst. šalies gyventojų, tai 51,4 tūkst. daugiau negu per praėjusių metų tą patį laikotarpį (žr.7).

7 pav. Emigracijos srautai

Šaltinis: Statistikos departamentas

Statistikos departamento vertinimais, 2009 m. emigravo 34,7 tūkst. Lietuvos gyventojų, tai 1,5 karto daugiau negu prieš metus. Daugiausia – 48,1 tūkst. – šalies gyventojų emigravo 2005 m. Vėliau 2006–2008 m., emigracijos tempas lėtėjo – išvykusiųjų skaičius sumažėjo nuo 27,8 tūkst. 2006 m. iki 23,7 tūkst. 2008 m.

Pagrindinė tokio padidėjimo priežastis – emigrantų siekis įteisinti savo išvykimą dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas [91].

Dabartinę migracijos situaciją Lietuvoje sąlygoja šalyje vykstantys politiniai, socialiniai, ekonominiai procesai bei tikslo šalių pritraukiamieji veiksniai. Naujausios Lietuvos emigracijos kontekste kaip pagrindinės migracijos problemos yra akcentuojama gyventojų skaičiaus mažėjimas, jaunimo „netekimas“, išsilavinusių ir kvalifikuotų specialistų „praradimas“, darbo jėgos trūkumas [45].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Žiniasklaidoje dažnai vartojamas žodis „emigracija“ nurodo šiandieninius emigrantus, o žodis „išėivija“ – ankstesnės kartos emigrantus [86]. Išėivija ir išėiviai minimi neutralios ar teigiamos konotacijos tekstuose, tačiau emigracija ar emigrantai pasižymi dvejopa konotacija: šis žodis vartojamas neutraliai ar teigiamai, jeigu kalbama apie ankstesnių laikų persikėlimus iš Lietuvos, tačiau šiandieninė emigracija apibūdinama neigiamai ir dažniausiai ji suvokiama kaip grėsmė Lietuvai [86].

Vienas iš svarbiausių klausimų, dėl kurio yra daugiausiai diskutuojama, siejasi su šiandieninės emigracijos vertinimu - ar šiandieninė emigracija iš Lietuvos yra neutralus natūralus procesas, ar nacionalinė grėsmė. Vienas iš požiūrių pateikia idėją, kad šiandieninės emigracijos iš Lietuvos „banga“ iš esmės yra natūralus procesas, susijęs su laisvu darbu jėgos judėjimu, kuris yra įstojimo į ES pasekmė.

Kitas požiūris šiandieninę emigraciją pateikia kaip negatyvų procesą, keliantį grėsmes (socialines, ekonomines, politines, kultūrinės) Lietuvos valstybei ir visuomenei, tautai ir jos nacionaliniams procesams [102].

Teorinių šaltinių analizė rodo, kad emigracija yra viena iš aktualiausių temų, dažnai aptariamų įvairaus pobūdžio tekstuose ir diskusijose. Išryškėja polinkis ankstesnių laikų emigraciją vertinti neutraliai ar teigiamai, o šiandieninę – daugiausiai negatyviai. Emigraciją galima apibūdinti labai įvairiapusiškai. Dažniausiai ji suprantama, kaip bet koks žmonių judėjimas – vienoje valstybėje ar kertant sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui, ieškant kitos darbo vietos; savanorišką arba priverstinę, legalią ir nelegalią, politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką.

Sprendimas migruoti ar nemigruoti yra sąmoningas, tikslingas pasirinkimas, kurio tikslas – keisti mažiau patenkinamą būklę į geresnę. Daugelis autorių išskiria tris svarbiausias emigracijos priežastis susijusias tarpusavyje: politinės, psichologinės priežastys, ekonominė šalies padėtis, socialiniai ir kultūriniai pokyčiai, piliečių galimybės kitose šalyse, šalies padėtis kitų šalių atžvilgiu, mobilumas, globalizacija ir šalies tautiškumo nykimas. Reikšmingiausias šiandieninės intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ir ekonominės sąlygos. Vertinant migracijos pasekmes ir priimant viešosios politikos sprendimus, būtina atsižvelgti į migracijos reiškinį. Negausios migracijos pasekmės paprastai nevertinamos, taip pat ne visada įmanoma nustatyti, kad konkrečios pasekmės atsirado dėl migracijos.

Šiandieninė emigracija iš Lietuvos suvokiama kaip viena rimčiausių grėsmių šalies demografinėi raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

2. ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO SOCIALINĖS-EKONOMINĖS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS

Šiaulių miestas – „ketvirtas pagal gyventojų skaičių (turi 341692 gyventojų) šalies miestas, Šiaulių apskrities, Šiaulių miesto savivaldybės ir Šiaulių rajono savivaldybės administracinis centras. Jis išsidėstęs šiaurės Lietuvoje, rytiniuose Žemaičių aukštumos šlaituose, Mūšos, Dubysos, Ventos ir Nevėžio upių baseinų takoskyroje“ [93].

Tiek visos Lietuvos, tiek Šiaulių miesto ir rajono gyventojų skaičius yra vienas pagrindinių veiksnių, atspindinčių ūkio ekonomiką, parodančių darbo jėgos pokyčius, struktūrą, kitus ekonominius rodiklius.

Šiaulių apskrityje ir mieste, kaip ir visoje Lietuvoje, gyventojų skaičius ir toliau kasmet mažėja. Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2010 m. pradžioje Šiaulių apskrityje gyveno 341926 gyventojai, t. y. 4,4 tūkst. mažiau negu prieš metus. Šiaulių mieste gyveno 125461 gyventojai – tai 754 mažiau negu prieš metus (126215). 2010 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 3329,0 tūkst. gyventojų, t. y. 20,9 tūkst. mažiau nei prieš metus (žr. 6 lentelė).

6 lentelė

Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas 2010 m. pradžioje

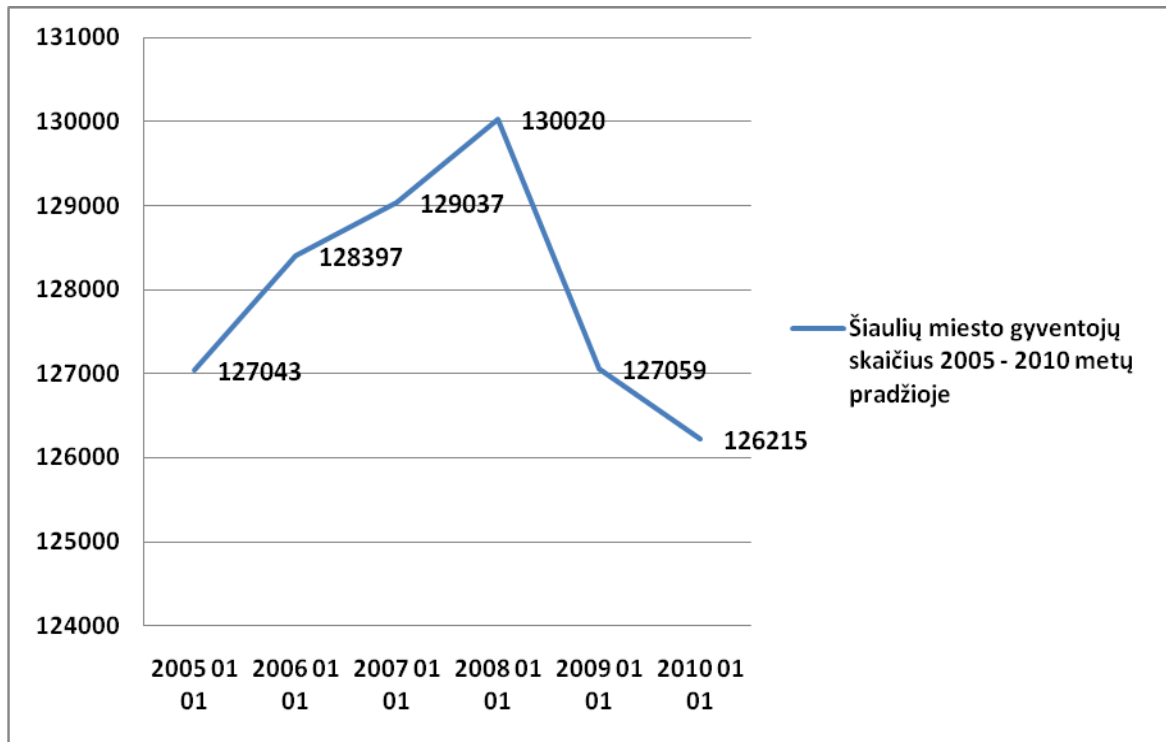
	Viso	Proc.
Gyventojų skaičius, iš jų:	341692	100,00
Moterys	182282	53,34
Vyrai	159405	46,66
Rajono gyventojai	130491	38,19
Miesto gyventojai	211201	61,81
Iki darbingo amžiaus	51556	15,09
Darbingo amžiaus	217652	64,00
Pensinio amžiaus	72479	20,91

Sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis

Didžiausią grėsmę Šiaulių miesto ir rajono socialinei-ekonominei būklei kelia gyventojų skaičiaus mažėjimas (žr. 6 lentelę) ir darbo jėgos senėjimas, dėl ko auga socialinės išlaidos senyvo amžiaus žmonėms išlaikyti. Nuo natūralaus gyventojų skaičiaus priklauso tiek šalies, tiek analizuojamos teritorijos būsimas gyventojų skaičius, amžiaus sudėtis, darbo jėgos išteklių. Gyventojų skaičiaus mažėjimą lemia tiek mažėjantis gimstamumas, tiek didėjanti migracija (žr. 8, 9 paveikslus) [93].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Emigracija palietė ne tik ieškančius darbo, bet ir dirbančiuosius, siekiančius geriau apmokamo darbo. Dėl emigracijos jaučiamas aukštos kvalifikacijos specialistų trūkumas yra didelė kliūtis Šiaulių miesto ir rajono ekonominei plėtrai.

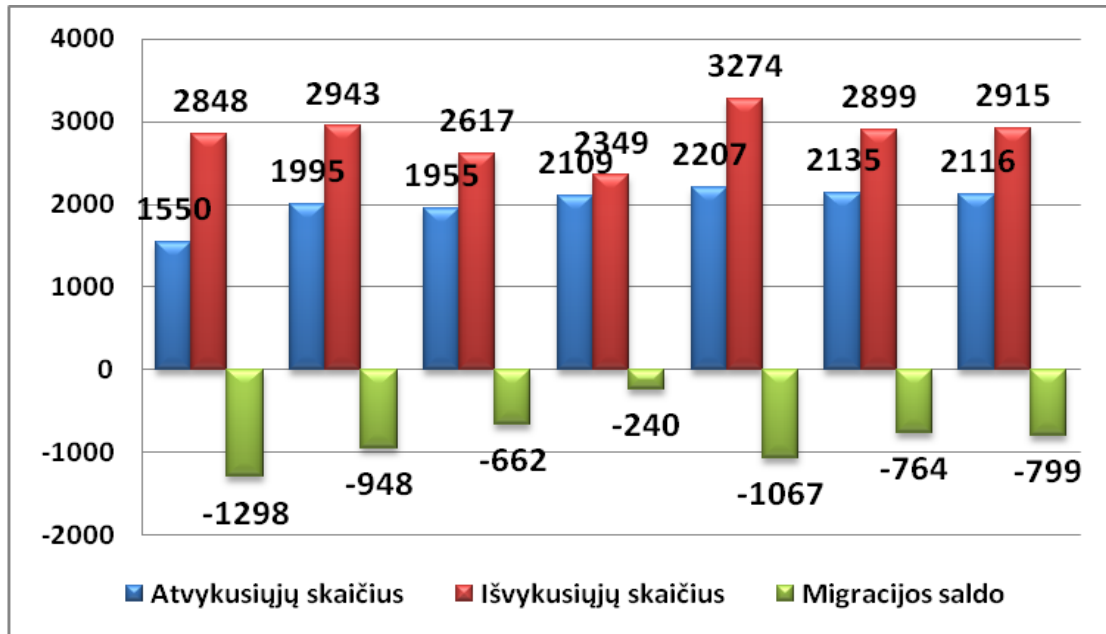
8 pav. Šiaulių miesto gyventojų skaičiaus kitimo dinamika

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, Šiaulių miesto savivaldybė, prieiga per internetą: http://www.siauliai.lt/ekonomika/ekonomine_apzvalga.php. Žiūrėta [2010-11-06].

Demografinę situaciją stipriai veikia dvi tendencijos: emigracija ir visuomenės senėjimas [93]. Gyventojų skaičiaus mažėjimą Šiaulių apskrityse sąlygoja neigiamas migracijos saldo (daugiau emigruavo negu imigruavo) bei natūralaus gyventojų prieaugio mažėjimas (daugiau mirė negu gimė). Gimstamumo mažėjimo tendenciją lemia suaktyvėjusi jaunimo emigracija, ekonominis nuosmukis bei socialinių sąlygų blogėjimas. Mažėjantis Lietuvos gyventojų gimstamumas ir ilgėjantis vidutinis gyventojų amžius atspindi visuomenės senėjimą.

Pastaraisiais metais daug žmonių emigruavo į labiau išsivysčiusias ir savo darbo rinkas atvėrusias ES valstybes nares, o pačių Lietuvos gyventojų nuolat mažėja (**žr. 9, 10 paveikslus**).

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

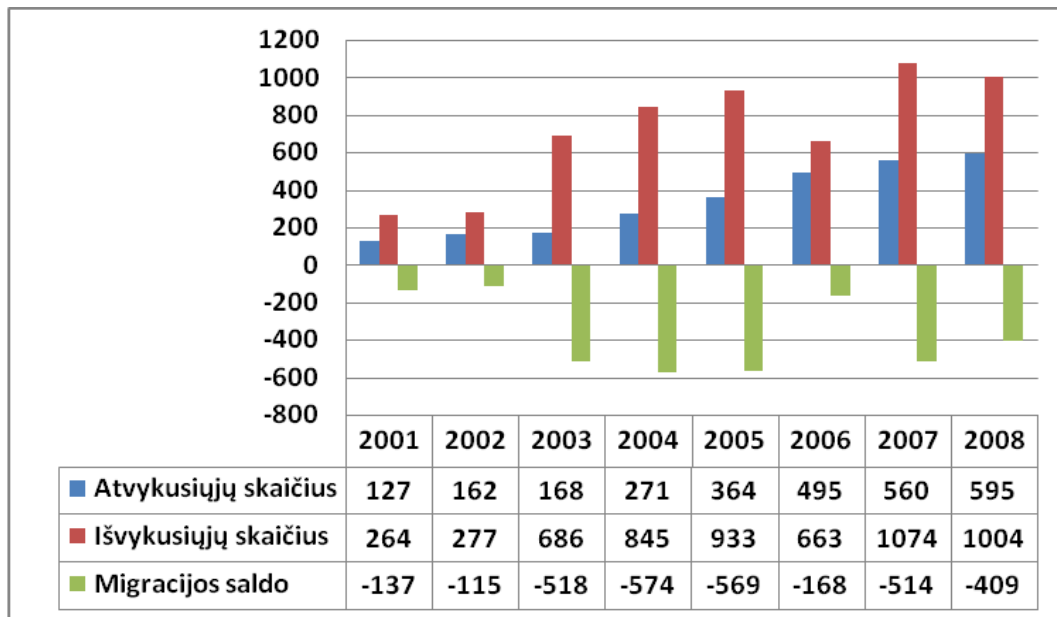

9 pav. Šiaulių miesto gyventojų tarptautinės ir vidinės migracijos dinamika 2003-2009 m.

Sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, Šiaulių miesto savivaldybė, prieiga per internetą: http://www.siauliai.lt/ekonomika/ekonomine_apzvalga.php. Žiūrėta [2010-11-06].

Gyventojų skaičiaus mažėjimui migracija turi didelės įtakos. Per 2003-2009 metų laikotarpį išlieka neigiamas migracijos saldo – vadinasi išvykstančiųjų skaičius viršija atvykstančių. Gyventojų migracija - tai jų persikėlimas gyventi iš vienos vietos į kitą toje pačioje šalyje arba už valstybės ribų. Statistikos departamento duomenimis iš Šiaulių miesto 2007 metais išvyko per 3 tūkstančius šiauliečių, kuomet atvykusiųjų skaičius tik 2,2 tūkstančio. Persikeliančių gyventi ir dirbti į užsienį iš Šiaulių miesto 2007 m. sudarė 67 proc. visų išvykstančiųjų. 2009 metais Šiaulių apskrityje migracijos saldo buvo neigiamas -3472 . Atvyko 6149 (2008m.-7031), išvyko 9621 (2008m.-9585) gyventojai . Šiaulių mieste migracijos saldo buvo -799 (2008m. -764). Atvyko 2116 (2008m.-2135) , išvyko -2915 (2008m.-2899) gyventojų [91].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

10 pav. Šiaulių miesto gyventojų tarptautinė migracijos dinamika 2001-2008 m.

Sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, Šiaulių miesto savivaldybė, prieiga per internetą: http://www.siauliai.lt/ekonomika/ekonomine_apzvalga.php. Žiūrėta [2010-11-06].

Tarptautinė migracija Šiaulių mieste fiksuojama nuo 2001 metų. Mažiausias migracijos saldo buvo nustatytas 2001, 2002 ir 2006 metais, tuo metu rodiklis siekė -137, -115, -168. Nuo 2005 metų pastebimos teigiamos tendencijos: vis daugiau asmenų atvyksta, o 2006 metais sumažėjo išvykstančiųjų skaičius, tačiau 2007, 2008 metais išvykstančiųjų skaičius vėl sparčiai išaugo.

Gyventojų migracijos problema nėra išskirtinis Šiaulių miesto bruožas, greičiau visoje šalyje vykstančių procesų atspindys. Gyventojai paprastai yra linkę migruoti iš socialiai ir ekonomiškai silpnesnių šalies rajonų į stipresnius ir aktyvesnius didmiesčius, o įstojus į Europos Sąjungą suaktyvėjo ir gyventojų migracija į užsienio šalis.

Pagrindinė ir pati reikšmingiausia priežastis, skatinanti gyventojus emigruoti, yra dideli darbo užmokesčio skirtumai Lietuvoje ir senbuvėse ES valstybėse narėse.

Visuomenės socialinė ekonominė ir demografinė raida yra glaudžiai susijusios. Kasmet dėl išaugusios gyventojų migracijos mažėja gyventojų skaičius Šiaulių mieste. Prognozuojama, kad per artimiausius keletą metų išvykstančiųjų skaičius turėtų didėti. Tolimesnis gyventojų skaičiaus mažėjimas priklausys nuo viso regiono ekonominės ir socialinės plėtros.

Šiaulių miesto ir rajono, kaip ir visos Lietuvos, gyventojų gyvenimo lygis priklauso nuo daugelio ekonominių rodiklių, iš kurių svarbiausias yra Bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP),

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

tenkantis vienam gyventojui. Šis rodiklis geriausiai nusako socialinę-ekonominę tiek šalies, tiek analizuojamos teritorijos būklę, apibūdina ekonominio išsivystymo lygį.

7 lentelė

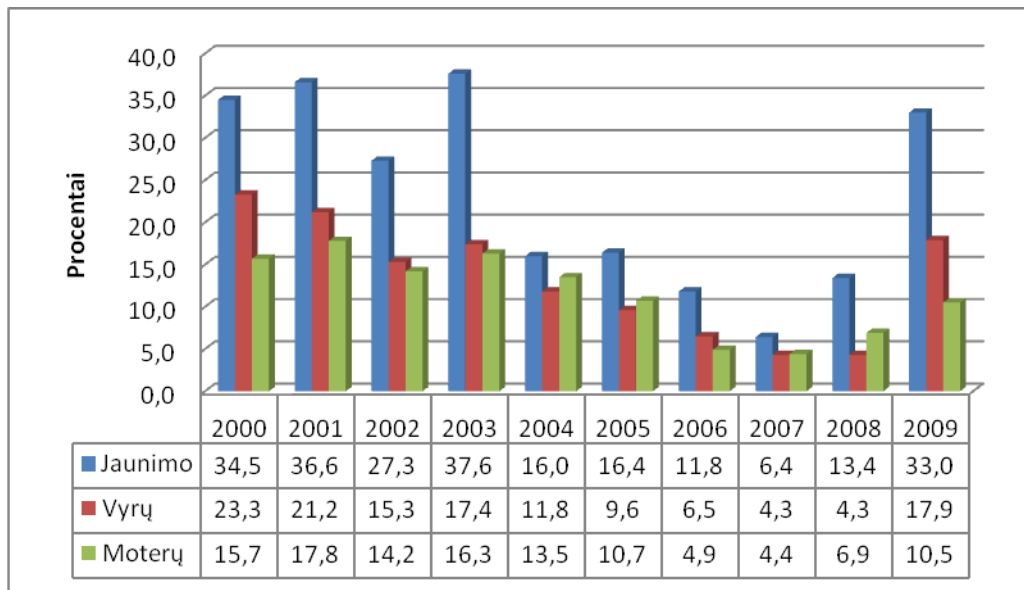
BVP tenkančio vienam gyventojui ir vidutinio metinio nedarbo lygio dinamika 2000-2009 m.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
BVP, tenkantis vienam gyventojui, tūkst. litų Lietuvoje	13,069	13,971	15,01	16,49	18,25	21,105	24,393	29,23	33,198	27,407
Nedarbo lygis Lietuvoje, %	16,4	17,4	13,8	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,725
BVP Šiaulių apskrityje, tenkantis vienam gyventojui, palyginti su šalies vidurkiu, %	75,475	71,757	71,682	72,759	75,541	73,156	72,265	70,97	70,998	70,411
Nedarbo lygis Šiaulių apskrityje	19,7	19,5	14,8	16,9	12,6	10,1	5,7	4,4	5,5	14,2

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR statistikos departamento duomenimis.

Studijuojant Lietuvos ir Šiaulių apskrities BVP tenkančio vienam gyventojui dinamiką 2000-2009 m., pastebima didėjimo tendencija, išskyrus 2009 metus, rodiklio mažėjimą lėmė visoje šalyje blogėjanti ekonominė ir socialinė padėtis, tačiau galima tik įsivaizduoti, kiek procentų BVP išaugtų, jeigu jo kūrimo dalyvautų visi dabar iš Lietuvos išvykę ir teisingą atlyginimą už darbą gavę kvalifikuoti asmenys, kadangi pagrindinė emigracijos priežastis yra nepasitenkinimas gaunamu darbo užmokesčiu. Šio svarbiausio ekonominio rodiklio kitimas rodo, kad nedarbas glaudžiai susijęs su ekonomikos ciklais tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių apskrityje: pastebimas BVP vienam gyventojui augimas, dėl ko nedarbo lygis tam tikru laikotarpiu mažėjo. Tačiau nuo 2009 metų nedarbo lygis tiek Lietuvoje tiek Šiaulių apskrityje sparčiai išaugo, net 2,58 karto lyginant su 2008 metais Šiaulių apskrityje. Taigi, galima teigti, kad nedarbas turi didžiulį poveikį makroekonominių problemų bei daugeliui kitų (socialinių, demografinių, ekonominių) rodiklių pasireiškimui, taip pat ir emigracijos procesams (žr. 11 paveikslą).

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

11 pav. Šiaulių apskrities nedarbo lygis pagal lytį 2000 - 2009 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos statistikos departamento ir jo leidiniuose „Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas“ (2005; 2009) ir „Lietuvos apskritys“ (2002; 2008) publikuotais duomenimis.

Šiaulių apskrityje bedarbių ir užimtumo situacija labai panaši į visos šalies. Lietuvai prisijungus prie Europos Sąjungos, daug gyventojų, o ypač žemesnės kvalifikacijos, emigravo į kitas šalis, todėl bedarbių skaičius pastebimai ėmė mažėti. Buvo pastebėta, kad nedirbantys asmenys buvo linkę emigruoti iš šalies nei ieškoti darbo kitoje šalies teritorijoje ar keisti profesinę kvalifikaciją ir likti dirbti Lietuvoje.

Nedarbo lygis nuo 2008 metų pradėjo didėti visose Baltijos šalyse. Šiaulių apskrityje 2008 metais nedarbo lygis buvo 5,5 procento ir per metus padidėjo 25,0 procentais. Moterų nedarbo lygis 2008 m. buvo 6,9, o vyrų – 4,3 procento. Didžiausias nedarbo lygis buvo 2001 metais – 19,7 procento (vyrų -23,3, moterų -15,7).

Padidėjo jaunų (15-24 metų amžiaus) bedarbių skaičius. Šiaulių apskrityje 2008 metais jaunimo nedarbo lygis buvo 13,4 procento (vyrų – 9,2, moterų -20,4 procento). Aukščiausias jaunimo nedarbo lygis buvo 2001 m.- 36,6 procento, (vyrų - 44,9, moterų - 27,2) [91].

2008 m. Šiaulių mieste ir rajone, kaip ir visoje Lietuvoje, bedarbių skaičius pradėjo didėti, o 2009 m. viršijo 20 tūkst. ribą. Tokį didelį bedarbių skaičiaus augimą sąlygojo ekonominė ir finansų krizė.

Vis sunkiau darbą rasti jauniems, darbo patirties neturintiems asmenims. Dėl to didėja jaunimo (15-24 metų) nedarbo lygis, kuris, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2009 m. išaugo

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

iki 33,3 proc. ir pasiekė 2000-2001 m. nedarbo lygį. Žemiausias jaunimo nedarbo lygis buvo 2007 m. - 8,2 proc. Kas 11-as jaunas žmogus 2009 m. buvo bedarbis, o 2008 metais - kas 24-as [94].

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis išvykstantis lietuvis yra 20–29 metų [30]. Santykinai didesnis jaunų asmenų polinkis emigruoti yra užfiksuotas ir kituose lietuvių emigracijos tyrimuose [29]. Jaunimui intensyviai emigruojant ne tik blogėja Lietuvos demografinė situacija (mažėja gimstamumas, didėja vyresnių gyventojų alis), bet ir susidaro darbo jėgos trūkumas, stabdantis šalies ekonominį augimą.

Jaunimo nedarbo ir emigracijos sumažinimas padėtų geriau išnaudoti turimą darbo jėgos potencialą, efektyviau naudoti biudžeto lėšas, pagerinti socialinę ir demografinę padėtį visuomenėje. Jaunimui įsitvirtinti darbo rinkoje trukdo tarpusavyje susijusios priežastys: darbo rinkos poreikių neatitinkantis išsilavinimas, darbo patirties stoka, kokybiškų darbo vietų jauniems žmonėms trūkumas, nekvalifikuoto jaunimo motyvacijos dirbti stoka.

Pateiktieji duomenys rodo, kad dabartinę emigracijos situaciją Šiaulių apskrityje sąlygoja Lietuvoje vykstantys socialiniai ekonominiai procesai (pvz., didėjantis nedarbas, mažos algos, kt.). Dėl migracijos (jei migracija tampa negrįžtama) ne tik mažėja gyventojų skaičius, bet ir vyksta vadinamasis protų nutekėjimas, t. y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas. Dėl to mažėja šalies ekonominis, inovacinis bei konkurencinis potencialas. Padėtis daugelyje sričių tampa sunkiai prognozuojama ir matomos visai nedžiuginančios tendencijos, kurios veda prie to, jog valstybė turi turėti konkrečią nuomonę, kaip šį reiškinį valdyti.

2.2. Tyrimo imties ir metodikos pagrindimas

Siekiant geriau išanalizuoti darbo temą ir pagrįsti teorinėje darbo dalyje pateiktus apibendrinimus, buvo atlikta Šiaulių krašto naujų emigracijos procesų atvejo analizė. Tyrėme emigrantų požiūrį į emigraciją iš Lietuvos, priežastis, kurios paskatino emigruoti bei jų adaptaciją užsienyje ir ryšius su tėvyne. *Tyrimo objektu* buvo pasirinkta Šiaulių krašto emigrantų nuomonė apie naujausios emigracijos priežastis ir pasekmes. Tyrimui atlikti atlikti buvo derinami įvairūs tyrimo metodai. Tyrimas buvo atliktas 2010 m. sausio – guodžio mėnesiais Šiaulių apskrityje.

Tyrimas buvo atliktas trimis etapais:

Pirmasis ir pagrindinis etapas - plačiai paplitęs, taikomas socialiniuose moksluose *kiekybinių tyrimų metodas* – anketinė apklausa. Tyrimo instrumentas – **anketa**, yra plačiai paplitęs tyrimo metodas socialiniuose moksluose, nes populiaru dėl jos paprastumo ir galimybės greitai gauti

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atveju analizė.

duomenis [24]. Tyrimo metu respondentai buvo apklausiami, tiesiogiai bendraujant su jais (t.y. tradiciniu būdu) ir internetiniu būdu. Tradicinis būdas prilygsta individualiai respondentų apklausai, kai būtent šiuo atveju apklausėjas susitinka su respondentu, įteikia jam anketą ir prašo ją užpildyti, palaukia, kol respondentas užpildys anketą ir ją pasiima [54]. Jis pasirinktas todėl, kad leidžia per trumpesnę laiką apklausti daugiau respondentų, nei taikant kitus tyrimo metodus. Nors apklausa charakterizuoja nedaug savybių, tačiau apima daug žmonių ir organizacijų. Tai leidžia gauti efektyvesnius rezultatus, nei vykdant apklausą žodžiu („akis į akį“ ar telefonu), kurios metu respondentui dažnai gali būti nemalonu ar net gėda prisipažinti kai kuriuos dalykus.

Tyrimo anketa susideda iš dviejų pagrindinių dalių: *demografinės ir pagrindinės (diagnostinės)*. Taip pat anketoje yra *instrukcinė* dalis, kuri respondentą supažindina su nagrinėjama tyrimo tema, nurodo kaip pildyti anketą (1 priedas).

Anketos sudarymo instrumentarijus:

1. *Įvadinė dalis.* Šioje dalyje buvo apibūdintas tyrimo tikslas, akcentuotas anketos anonimiškumas;

2. *„Paso duomenų“ dalis.* Šioje dalyje buvo pateikta 5 klausimai, kurie atskleidė tyrimo dalyvių emigravusių iš Šiaulių krašto, sociokultūrinius-demografinius kintamuosius: lytį, amžių, šeimyninę padėtį, išsilavinimą, gyvenamąją vietą. Klausimai buvo pateikti naudojant nominalinę skalę.

Pagrindinė dalis. Anketą sudaro socialinė demografinė tyrimo imties charakteristika, kurioje respondentų teiraujama apie jų amžių, išsilavinimą. Kitoje anketos dalyje respondentų klausiama apie emigracijos iš Lietuvos motyvus, emigracijos trukmę, adaptaciją užsienio šalyse, gyvenimo kokybę, užimtumą ir dalyvavimą užsienio lietuvių bendrijose, ryšių su Tėvyne palaikymą.

Anketos vertinimas atliktas dokumentų ir statistinių duomenų analizės pagrindu. Sudarant anketas, buvo parengta instrukcija ir uždaro tipo klausimai, kurių privalumas yra tas, kad respondentui analizuojant tyrėjo pateiktas atsakymų alternatyvas, galima pasirinkti jam labiausiai priimtina atsakymo variantą. Atsakymai parinkti remiantis tyrimo tematika, iškeltais tikslais, uždaviniais. Pagrindinis šio tyrimo metodo trūkumas tas, kad respondentas gali neteisingai įvertinti savo reakcijas į tam tikrą problemą; kartais jis nėra tikras, kaip elgtųsi vienu ar kitu atveju, todėl renkasi kelis atsakymų variantus, todėl atsakymai gali būti netikslūs. Be to, apklausiamieji gali norėti pasirodyti geresniais, nei iš tikrųjų yra.

Anketinis duomenų rinkimo metodas yra gana sudėtingas, reikalaujantis psichologinio pasirėngimo, nagrinėjamos problemos išmanymo ir kruopštaus darbo. Taip pat teigiama, kad anketa

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

užtikrina pakankamą atrankos dydį, šimtaprocentinį arba artimą jam anketų grąžinimo lygį, galimybę apklausėjui instrukuoti respondentus [32].

Kiekybinio tyrimo imtis ir laikas. Tyrimas buvo vykdomas 2010 m. sausio – gruodžio mėnesiais. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 244 (147 moterys ir 97 vyrai) respondentai, emigravę iš Šiaulių apskrities. Atsižvelgiant į tyrimo specifiką ir aptartą problematiką, buvo pasirinkta vadinamoji „sniego gniūžtės“ atranka. Tai yra specialus netikimybinis metodas, naudojamas, kai pasirinktos imties charakteristikos menkai (ar nėra) žinomos. Jis remiasi pradinio subjekto perdavimais papildomiems subjektams. „Sniego gniūžtės“ metodas parankus tuomet, kai tyrėjui sudėtinga surasti respondentus dėl nežinomos jų buvimo vietos, demografinių charakteristikų ir pan.

Taigi pirmiausia interneto pagalba anketa buvo pateikta magistro darbo autoriaus draugams, gyvenantiems užsienyje. Pastarieji savo ruožtu nurodė kitus potencialius informantus. Taip pavyko surinkti gana nemažą respondentų kiekį. Anketų grąžtamasis ryšys - 100 proc.

Antrasis tyrimo etapas – interviu. Interviu – tai *kokybinis tyrimo metodas*, informacijos rinkimas iš vieno ar kelių asmenų, dažniausiai „akis į akį“ pokalbio metu arba telefonu, el. paštu.

Kokybiniame tyrime dalyvavo emigravę iš Lietuvos asmenys. Kadangi interviu klausimai turėjo pasiekti žmones, kurie išsibarstę po įvairias pasaulio šalis, geografinio atstumo problemą buvo nutarta išspręsti pasinaudojant šiuolaikinėmis technologinėmis galimybėmis – pasirenkant respondentų interviu internetu. Reikia pažymėti, kad šiuolaikiniuose tyrimuose internetinės apklausos sparčiai populiarėja, tai ypatingai tinkamas metodas šiam tyrimui, kadangi vienas iš emigrantų būdų, kurį jie dažniausiai naudoja socialinių ryšių palaikymui, ir yra bendravimas elektroniniu paštu, „Skype“ pokalbių programa ir pan.

Interviu, kaip apklausos metodas, yra ganėtinai sudėtingas, reikalaujantis kruopštaus ir atsakingo pasirengimo. Šiame tyrime buvo atliktas pusiau standartizuotas interviu, kuris priimtinausias atliekant kokybinius tyrimus. Tyrėjas iš anksto numato temas, kurias aptars interviu metu [6]. Sudarant pusiau standartizuotą interviu, iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai, kurie yra iš dalies standartizuoti. Šis interviu tipas geras tuo, kad sukuria laisvesnę bendravimo atmosferą.

Kokybinio tyrimo imtis ir laikas. Pusiau standartizuotas interviu buvo atliktas su *Šiaulių apskrities emigravusiais gyventojais*. Interviu buvo vykdomas 2010 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais. Atsižvelgiant į tyrimo specifiką ir siekiant papildyti ir interpretuoti kiekybinio tyrimo gautus rezultatus, pusiau standartizuotas interviu taip pat buvo atliktas „sniego gniūžtės“ atrankos būdu.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Kokybinio tyrimo metu dalyvavo aštuoni skirtingų lyčių, amžiaus, išsilavinimo, šeimyninės padėties žmonės, kurie dirbo arba iki šiol dirba užsienyje. Respondentų amžius – nuo 20 iki 40 metų. Kaip matyti, tai gana jauno amžiaus asmenys.

Trečiasis tyrimo etapas – žiniasklaidos analizė. Žiniasklaida skiria vis daugiau dėmesio emigracijai: atsirado atskiros rubrikos, skirtos emigrantams. Nors žiniasklaida ne visada yra patikimas duomenų šaltinis, tačiau gana objektyviai atspindi įvairias nuomones ir neblogai perteikia kontekstą detalesniai analizei. Žiniasklaidoje pasirodančios nuomonės reikšmingai formuoja tiek Lietuvoje, tiek užsienio lietuvių bendruomenėse egzistuojantį diskursą: įvaizdžius, būdingus apibendrinimus ir pan.

Šiame tyrime žiniasklaidos emigrantų diskurso nagrinėjimas buvo paremtas kiekybine ir kokybine turinio (*content*) analize. Analizuojant publikacijas emigrantų tematika buvo remiamasi internetinės žiniasklaidos šaltiniais, atrankos periodas 2009–2010 metai. Buvo atliekama 2 pagrindinių Šiaulių miesto dienraščių („Šiaulių kraštas“, „Šiauliai plus“) straipsnių apie emigrantus turinio analizė (akcentuojant požiūrio į emigrantus percepciją ir jos galimą poveikį grįžimui skatinti / neskatinti). Publikacijos elektroniniuose duomenų šaltiniuose buvo atrenkamos pagal šiuos prasminius žodžius: emigrantas/-ai, migrantas/-ai, reemigrantas/-ai, atsižvelgiant į skirtingas šių žodžių linksnių formas.

Kad nuosekliai būtų galima pateikti gautus tyrimo duomenis, darbe pirmenybė skiriama anketinės apklausos metodui, o interviu ir žiniasklaidos turinio analizės metodas papildo, padeda paaiškinti ir interpretuoti pirmojo tyrimo rezultatus.

2.3 Kiekybinio tyrimo rezultatų aptarimas

Sociodemografinė respondentų charakteristika

Tyrimo instrumento pirmąją dalį sudaro demografiniai klausimai. Kiekvieną žmogaus sprendimą, veiklą, poelgį psichologai aiškina demografiniais kintamaisiais, kaip determinantais (veiksniais, kurie įtakoja elgesį). Todėl šiame darbe svarbu identifikuoti sociodemografinį emigranto portretą. Dalyvavusių respondentų demografinės charakteristikos leidžia nustatyti, ar jos yra adekvačios toms, kurios būdingos apskritai socialiniu, pilietiniu, politiniu aktyvumu pasižyminčių individų charakteristikoms.

Apklausoje dalyvavo 244 respondentų – 147 moterys ir 97 vyrai. Pagal tokį respondentų pasiskirstymą, galima teigti, jog apklausoje žymiai aktyviau dalyvavo moterys. Tokie rezultatai nėra

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

netikėti, kadangi tyrimai Lietuvoje patvirtina faktą, jog būtent moterys yra aktyvesnės pilietiniame dalyvavime.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti respondentų pasiskirstymą pagal amžių (žr.8 lentelė).

8 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (skaičiais ir procentais)

	Eil. Nr.	Apklaustųjų skaičius	%
1.	Iki 20 m.	7	2,87
2.	21-30 m.	169	69,26
3.	31-40 m.	47	19,26
4.	41-50 m.	11	4,51
5.	51-65 m.	7	2,87
6.	Vyresni kaip 65 m.	3	1,23
	Iš viso:	244	100,0

Tyrimo duomenys rodo (žr.8 lentelė), kad didžiausias apklaustų emigrantų skaičius yra jauno amžiaus – asmenys nuo 21 iki 30 metų, ir tai sudarė 69,26 proc. visų apklaustųjų. Šis amžiaus tarpsnis pats darbingiausias bei produktyviausias žmogaus gyvenimo laikotarpis.

Amžius – taip pat vienas svarbesnių mikro-ekonominių emigracijos veiksnių. Daugiausia migruoja asmenys iki 25 metų, vyresni asmenys vis mažiau linkę emigruoti, o per 55 metų emigrantų skaičius vėl ima didėti, tai vadinamasis pagyvenusių asmenų mobilumas (*Snow Birds*, t. y. „paukštis keliauninkas“) [18].

Didėjanti jaunų žmonių emigracija gali būti siejama su permainų bei nepritapimo tėvynėje socialinėje, kultūrinėje erdvėje baime. Sparčiai augant darbingo amžiaus žmonių emigracijai, mažėja natūralus gyventojų prieaugis, greitėja darbo jėgos senėjimas. Ekspertų nuomone, Lietuva pirmiausia praranda jaunimą, todėl ateityje tai atsilieps tiek kitų demografinių procesų eigai (santuokos, gimstamumas, šeima), tiek darbo ištekliams – juos gali tekti importuoti iš trečiųjų šalių [46].

Apklausoje dalyvavusių respondentų, kurių amžius buvo nuo 31 iki 40 metų, sudarė 19,26 proc. Itin mažą apklausoje sudalyvavusių žmonių dalį sudarė šios amžiaus grupės: iki 20 metų – 2,87 proc., nuo 41 iki 50 metų - 4,51 proc., nuo 51 – 65 metų - 2,87 proc., vyresni kaip 65 metų - 1,23 proc. visų apklausoje dalyvavusių respondentų.

Tokio amžiaus žmonės dažniausiai jau būna sukūrę šeimas, todėl natūralu, kad jų apsisprendimą emigruoti „stabdo“ šeimyninės aplinkybės, amžius, kalbos barjeras. Svarbią įtaką

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

emigracijai turi giminės ir draugai, šeimyninė padėtis ir šeimos dydis. Kuo glaudesni ryšiai su giminaičiais, draugais, kuo didesnė šeima, tuo mažiau asmenys linkę emigruoti [70].

Vyresni asmenys mažiau linkę migruoti dėl šių priežasčių:

- turi mažiau laiko investicijoms į migraciją atsipirkti;
- turi didesnę dalį specifinio žmogaus kapitalo, kuris naudingas esamoje darbo vietoje, bet gali būti nenaudingas naujoje;
- paprastai vyresnių asmenų migravimo kaštai didesni dėl turimos nuosavybės ir psichologinių kaštų, nes jie didėja, plečiantis šeimai, šie asmenys sunkiau adaptuojasi naujoje vietoje [96].

Tyrimo dalyvavo įvairaus išsilavinimo respondentai: pradedant nebaigtu viduriniu, bendru viduriniu baigiant aukštosiomis studijomis. Pagal išsilavinimą respondentes galima suskirstyti į tokias grupes: pagrindinį, vidurinį, profesinį, aukštąjį neuniversitetinį ar aukštąjį universitetinį išsilavinimą įgiję respondentai. Respondentų sklaidą pagal išsilavinimą atspindi 9 lentelė.

9 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą

Eil. Nr.	Išsimokslinimas	Apklaustųjų skaičius	%
1.	Nebaigtas vidurinis (be profesinio pasirengimo)	9	3,69
2.	Bendras vidurinis (be profesinio pasirengimo.)	45	18,44
3.	Proftechninis (kvalifikuoti darbininkai)	25	10,25
4.	Aukštasis neuniversitetinis	31	12,70
5.	Aukštasis universitetinis	134	54,92
	Iš viso:	244	100,0

Tyrimų duomenys rodo, kad didžioji dalis (77,87 %) apklausos dalyvių turi profesiją (baigę profesines, aukštąsias neuniversitetines mokyklas), 54,92 % iš jų yra baigę aukštąsias mokyklas ir yra įgiję bakalauro ar magistro kvalifikacinį laipsnį. Maždaug ketvirtadalis respondentų (22,13 %) yra baigę vidurines bendro lavinimo mokyklas ar mokęsi bendro lavinimo mokyklose, bet jų nebaigę. Taigi didžioji dalis apklaustųjų emigruoja į kitas šalis jau turėdami profesinį, aukštąjį neuniversitetinį ar aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir profesiją.

Galima pastebėti, jog išryškėja „proto nutekėjimo“ problema – emigruoja specialistai, turintys aukštąjį išsilavinimą. Kvalifikuotos darbo jėgos išvykimas sukelia „protų nutekėjimo“ grėsmę bei neigiamą poveikį jų augimui ir vystymuisi [71].

Aukštesnio išsilavinimo žmonėms gali būti mažesni kalbos barjerai, todėl galima tikėtis greitesnės jų adaptacijos naujoje darbo aplinkoje. Kuo aukštesnis žmogaus išsilavinimas, kitoms sąlygoms esant vienodoms, tuo didesnė tikimybė, kad jis migruos [49].

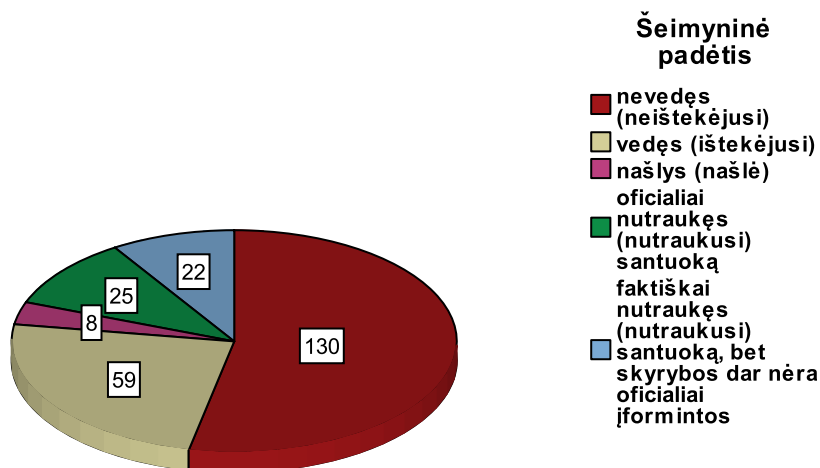
Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Daugelyje pasaulio šalių išsilavinusių asmenų migracija vyksta dėl to, jog turtingiausios valstybės konkuruoja tarpusavyje, siekdamos užpildyti struktūrinį darbo jėgos stygių vis labiau žiniomis besiremiančioje ekonomikoje. Tačiau didžiausią susirūpinimą tai kelia vargingesnėms šalims, kadangi išsilavinę darbuotojai yra „paviliojami“ ir „išsiurbiami“ iš besivystančių regionų, taip sukeldami neigiamas pasekmes jų vystymuisi [68].

A. Sipavičienės (2006) teigimu, protų nutekėjimas gali būti įvardijimas, kaip šalies ekonominio/inovacinio/konkurencinio potencialo plėtros stabdys [45].

Įvairiuose tyrimuose ar pranešimuose argumentuojama, kad polinkis emigruoti ar „nutekėti“ yra daugiau būdingas jauniems, išsilavinusiems specialistams, kurių žinios (įgytos Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje) yra lengvai perkeliamos į kitų šalių ekonomiką [83].

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti respondentų pasiskirstymą pagal šeimyninę padėtį (žr.13 pav.).

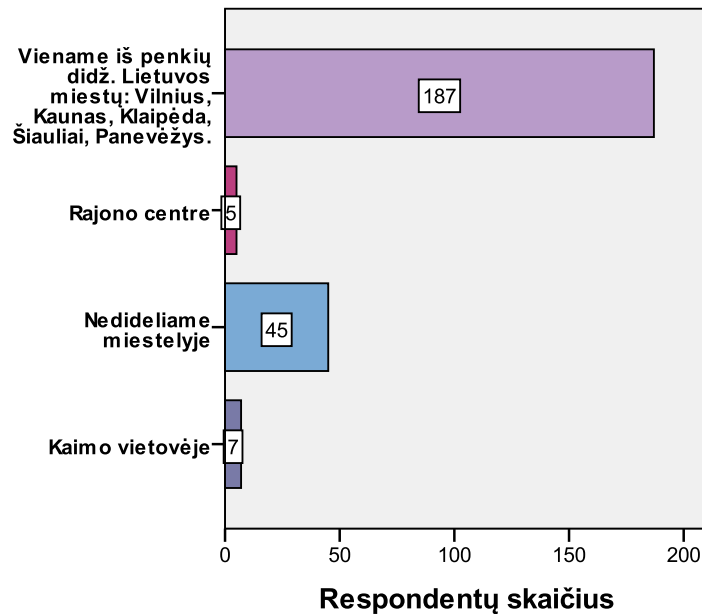

12 pav. Respondentų šeimyninis statusas

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokią įtaką emigruojant turi šeimyninė padėtis. Rezultatų analizė rodo, kad daugiausia tyrime dalyvavo nevedusių 53,28% respondentų, mažiausiai – 3,28% - našlių, tuo tarpu, vedę, išsituokę oficialiai ir išsituokę neoficialiai sudarė atitinkamai 24,18 %, 10,25% ir 9,02% visų apklaustųjų. Taigi didžioji dalis respondentų neskuba tuoktis, kurti šeimas ir

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

formalizuoti savo santykių, o vienišų apklaustųjų skaičius leidžia manyti, kad ilgos darbo valandos, dideli atstumai bei lūkesčiai, siejami su Lietuva, riboja partnerio ar sutuoktinio paieškas.

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis (76,6%) respondentų iki emigracijos iš Lietuvos gyveno viename iš penkių didžiausių Lietuvos miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys), tuo tarpu nedideliame miestelyje gyvenančių respondentų sudarė 18,4% (kaimo vietovėje 2,87% ir rajono centre 2,05 %). Šio tyrimo imties charakteristika rodo, jog didžioji respondentų dalis dalyvavusių šioje apklausoje yra jaunesnio amžiaus, įgiję aukštojo lygio išsilavinimą, gyvenantys didžiuosiose miestuose, bei nevedę emigrantai. Šitokia diferencijuota imtis padeda geriau atskleisti šio tyrimo problemas bei priežastis.

Emigracijos situacijos vertinimas, sprendimo emigruoti priėmimas ir motyvai

Siekiant išsiaiškinti veiksnius, lemiančius emigraciją, respondentams buvo pateiktas klausimas apie priežastis, lėmusias jų apsisprendimą išvykti iš Lietuvos.

Respondentų pasiskirstymas pagal emigracijos priežastis

Eil. Nr.	Emigracijos priežastys	Apklaustųjų skaičius	%
1.	Bedarbystė (negalėjote rasti darbo)	71	29,10
2.	Mažas atlyginimas, kurį gaunant neįmanoma pragyventi	83	34,02
3.	Bankrutavo jūsų pradėtas privatus verslas	9	3,69
4.	Bankrutavo įmonė, kurioje jūs dirbote	7	2,87
5.	Nepagarba žmogui	2	0,82
6.	Įstatymų nesilaikymas, nusikalstamumas	16	6,56
7.	Noras pamatyti pasaulį, padirbėti kitoje valstybėje	25	10,25
8.	Siekis mokytis kitoje valstybėje, įgyti geresnį išsilavinimą	30	12,30
9.	Pamilote kitos šalies pilietį (ę)	1	0,41
10.	Kitos priežastys (įrašykite):	-	-
	Iš viso:	244	100

Tyrimo duomenys rodo, kad daugiau nei pusė (69,7%) išvykusiųjų pagrindine emigracijos priežastimi nurodo ekonomines priežastis (nepatenkinamos gyvenimo sąlygos, didelė bedarbystė (29,1%), žemas darbo užmokestis (34%), prasta darbo aplinka (6,56%)). Materialinė padėtis vienaip ar kitaip paliečia kiekvieną iš mūsų. Esama ekonominė situacija Lietuvoje sąlygoja ne tik darbo, bet ir uždarbio paieškas. Siekis užsidirbti ir taip materialiniu pagrindu pagerinti savo gyvenimo kokybę (arba ją užtikrinti) skatina emigruoti.

Dauguma tirtų respondentų suinteresuoti ekonomine darbo užsienyje nauda. Pasitvirtino V. Pukelienės, R. Glinskienės, D. Beržinskienės (2007), teiginiai, kad darbo vietų trūkumas, ribotos galimybės užsidirbti pragyvenimui, didelis nedarbas, gerokai žemesnis gyvenimo lygis nei šalyse, į kurias vykstama, stumia ieškotis darbo ir uždarbio užsienio šalyse.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad išvykimo į užsienį vienas iš motyvų yra naujos patirties paieška. 10,25% respondentų nurodė, kad noras išbandyti save, susipažinti su užsienio šalimis, naujais žmonėmis ir darbo metodais turėjo įtakos jų apsisprendimui išvykti.

Tarp traukos į užsienį veiksnių svarbią vietą užima savirealizacija, kuriai Lietuvoje trūksta galimybių [55]. Tai atitinka pasaulio sistemų teoriją – aukštos kvalifikacijos darbuotojus traukia „centrai“, kuriuose kuriamos inovacijos, vertinami gebėjimai ir kompetencijos [56].

Kitas motyvas paskatinęs tyrimo respondentus (6,6%) emigruoti buvo įstatymų nesilaikymas, nusikalstamumas. Aukštos kvalifikacijos darbuotojams kaip stūmos veiksnys itin aktuali korupcija, neskaidrumas organizuojant konkursus į pareigas, taip pat prastos ateities [56].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Studijuoti ir įgytį geresnį išsilavinimą užsienyje panoro 12,3% emigrantų. Tik vienas (0,41%) respondentas iš visų apklausoje dalyvavusių žmonių, nurodė, kad emigruoti paskatino meilė kitos šalies piliečiui.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti respondentų pasiskirstymą pagal išvykimo motyvus (žr.11 lentelė).

11 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal išvykimo lūkesčius

Eil. Nr.	Emigracijos motyvai	Apklaustųjų skaičius	%
1.	Ženkliai didesnio atlyginimo	140	57,38
2.	Galimybių įgyvendinti privataus verslo idėją	9	3,69
3.	Didesnės pagarbos žmogui	21	8,61
4.	Saugesnės teisinės aplinkos, mažesnio nusikalstamumo, geresnio įstatymų laikymosi	19	7,79
5.	Galimybių įgyti geresnį išsilavinimą ir vertingą profesinę patirtį	28	11,48
6.	Didesnių galimybių keliauti, pamatyti pasaulį	27	11,07
7.	Kitos viltys (įrašykite):	-	
	Iš viso:	244	100

Tyrimu siekta išsiaiškinti, ko tikisi emigrantai šalyse, į kurias emigravo. Rezultatų analizė rodo, kad daugiausia tyrime dalyvusių respondentų 57,4% tikėjosi didesnio darbo užmokesčio, nei Lietuvoje. Kita dalis respondentų užsienyje tikisi didesnės pagarbos žmogui (8,6%), galimybių įgyti geresnį išsilavinimą ir vertingą profesinę patirtį (11,5%), tai pat didesnių galimybių keliauti, pamatyti pasaulį (11,1%). Likę respondentai tikisi saugesnės teisinės aplinkos, mažesnio nusikalstamumo, geresnio įstatymų laikymosi (7,8%) ir galimybių įgyvendinti privataus verslo idėją (3,7%).

Ekonominiai motyvai yra esminė priežastis, skatinanti apsispręsti išvažiuoti svetur. Didžiausia tyrimo respondentams išvykimo paskata vis tik buvo (svarbos tvarka) noras gauti didesnę atlyginimą. Asmeniniai motyvai tokie kai: geresnis išsilavinimas, ieškojimas galimybių geriau save realizuoti ir/arba siekis pažinti pasaulį, taip pat įtakoją emigraciją, tačiau vien tik jų be ekonominių motyvų neužtektų galutiniam apsisprendimui.

Pasak, Gliosaitės, K. (2004) tarp tipinių Lietuvos emigrantų motyvų ir bruožų dažniausiai veikia stūmimo motyvai, kaip sunkumai susirasti darbą, žemas užmokesčio lygis, blogos gyvenimo sąlygos, siekis gyventi kartu su (jau išvykusia) šeima [79]. Traukos veiksniai – kultūrinis suderinamumas, administracinių kaštų mažėjimas dėl mažesnių mokesčių svetur. Tačiau lietuviams svarbesni stūmimo, o ne traukos veiksniai. Dera pastebėti, kad emigracijos srautus po 2004 m. gegužės 1 d. nemaža dalimi nulėmė tokie traukos veiksniai, kaip įdarbinimo politika: pagrindiniai

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

migrantų srautai pakrypo į liberalesnę įdarbinimo politiką priėmusias Angliją ir Airiją. Naujausios tendencijos rodo, kad traukos centrų daugėja, atsivėrus darbo rinkai Vokietijoje ir Austrijoje.

Šio tyrimo imties charakteristiką rodo, kad daugumos apklaustųjų išvykos tikslas buvo darbas ir didesnis darbo užmokestis. Rezultatai atskleidė du svarbius dalykus: 1) didžiausią svarbą šiai emigracijai turėjo darbo ir profesinės realizacijos sąlygos, 2) emigracijos priežasčių struktūroje daugeliu atvejų persvėrė traukos į užsienį efektas.

12 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal tikslo šalį

Eil. Nr.	Valstybes, kuriose per pastaruosius 10 metų jau teko ilgiau (ne mažiau kaip vieną mėnesį) pagyventi, padirbėti arba mokytis	Respondantai	Procentai	Valstybė, kurioje dabar gyvenate, dirbate arba mokotės	Respondantai	Procentai
1.	D.Britanija	125	39,56	D.Britanija	115	47,13
2.	Airija	51	16,14	Airija	32	13,11
3.	Vokietija	31	9,81	Norvegija	21	8,61
4.	Norvegija	19	6,01	Švedija	15	6,15
5.	Švedija	18	5,70	Ispanija	15	6,15
6.	Ispanija	17	5,38	Olandija	13	5,33
7.	Olandija	13	4,11	Lietuva	13	5,33
8.	JAV	9	2,85	Danija	7	2,87
9.	Prancūzija	7	2,22	Vokietija	7	2,87
10.	Danija	7	2,22	Rusija	6	2,46
11.	Rusija	7	2,22			
12.	Italija	6	1,90			
13.	Ukraina	6	1,90			
	Iš viso:	316	100		244	100

Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad daugiausia respondentų išvyksta gyventi, dirbti ar mokytis į išsivysčiusias Vakarų valstybes. Apytiksliai apie pusę apklaustųjų (47,1%) pažymėjo, kad gyvena, o 39,6% , kad yra pabuvoję Jungtinėje Karalystėje, atitinkamai 13,1 % ir 16,1 % Airijoje, Vokietijoje 2,9% ir 9,8%, Norvegijoje 8,6% ir 6%, Švedijoje 5,7% ir 6,4%. Mažiau respondentų nurodė Ispaniją (6,2% ir 5,4%) ir Olandiją, atitinkamai tai sudarė po 5,3% ir 4,1% visų apklaustųjų. Mažiausiai emigrantų išvyko į Jungtines Amerikos Valstybes, Rusijos Federaciją, Ukrainą, Italiją, Prancūziją, Daniją. Taigi Jungtinė Karalystė ir Airija pritraukia daugiausiai emigrantų iš Lietuvos.

Pastebima ryški tendencija rinktis Europos šalis, ypač anglosaksiškos kultūros šalis. Tai rodo, kad respondantai net, ir išvykę dirbti į užsienį, tikisi išsaugoti ryšį su tėvyne ir joje likusiais

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

artimaisiais. Be to, Europos šalys yra ir geografiškai, ir kultūros požiūriu artimesnės Lietuvos piliečiams.

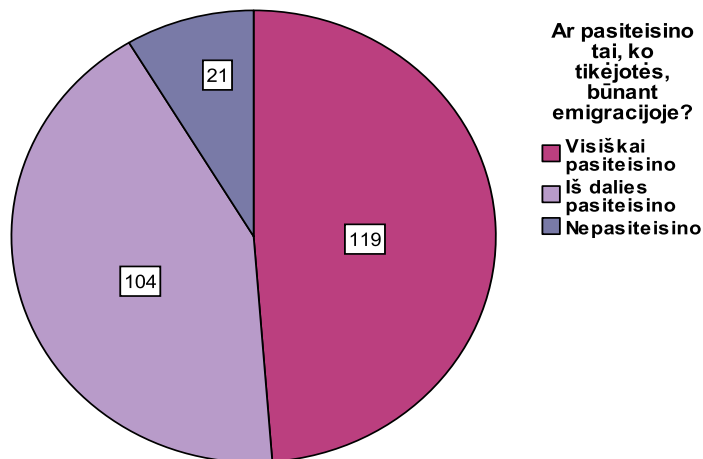
Europietiškos kultūros šalių pasirinkimą galėjo nulemti ir tai, kad Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą atsirado daugiau galimybių gauti legalų darbą pagal specialybę užsienyje – taip teigia didžioji dalis respondentų.

Pasak, Gruževskio, B. (2006), istoriškai emigracija į Jungtinę Karalystę ir Airiją yra palyginti naujas reiškinys, kurį lėmė politinės-ekonominės aplinkybės: šios šalys nuo pat 2004 m. netaiko apribojimų darbuotojams iš 2004 m. prisijungusių ES narių. Taip pat svarbus yra kalbinis veiksnys, anglų kalbą moka nemaža dalis šalies gyventojų. Šiuolaikinę migraciją į minėtąsias šalis paaiškina ir migracijos tinklo teorija – vykstama ten, kur jau gyvena gausios lietuvių bendruomenės, yra keletas darbą susirasti padedančių agentūrų, socialiniuose tinkluose nesunku surasti asmenų, kurie jau yra ten dirbę [15].

Jungtinėje Karalystėje aukštos kvalifikacijos darbuotojų mobilumas yra įprastas reiškinys, o vyriausybė vykdo specialias programas, kuriomis siekiama pritraukti trūkstamos darbo jėgos, daug aktyviau nei kitos šalys [68].

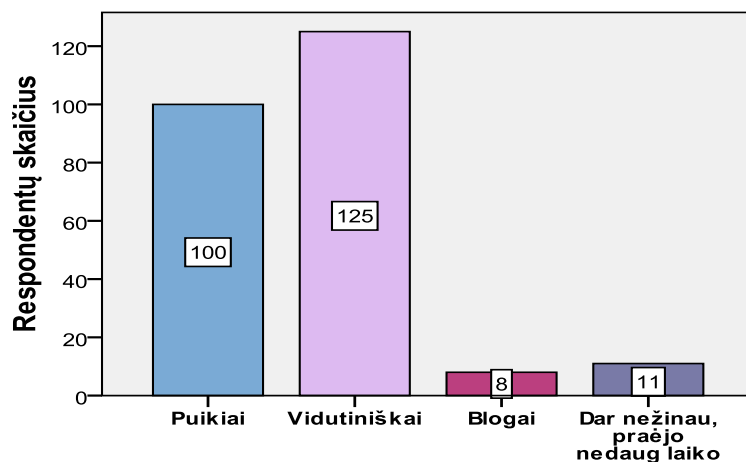
Darbuotojams, laikinai komandiruotiems į šalį, gali būti taikomos mokesčių lengvatos gyvenamajam plotui ir kelionėms į kilmės valstybę, ir už dienas, dirbtas ne Didžiojoje Britanijoje [76].

Socialinės – ekonominės situacijos emigracijoje vertinimas

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal motyvų pasiteisinimą

Šie duomenys (žr. 14 pav.) atskleidė, kad persikėlus į užsienį didžioji dalis apklaustųjų (48,77%) pajuto darbo sąlygų ir ekonominės padėties didelį pagerėjimą, (42,62%) respondentai nurodė, kad emigracijos motyvai pasiteisino tik iš dalies, ir tik maža dalis 8,61% respondentų norodė, kad jų emigracija visiškai nepasiteisino. Respondentai buvo paprašyti įvertinti savo gyvenimo kokybę, t.y. kaip pasikeitė gyvenimo kokybė persikėlus į užsienį.

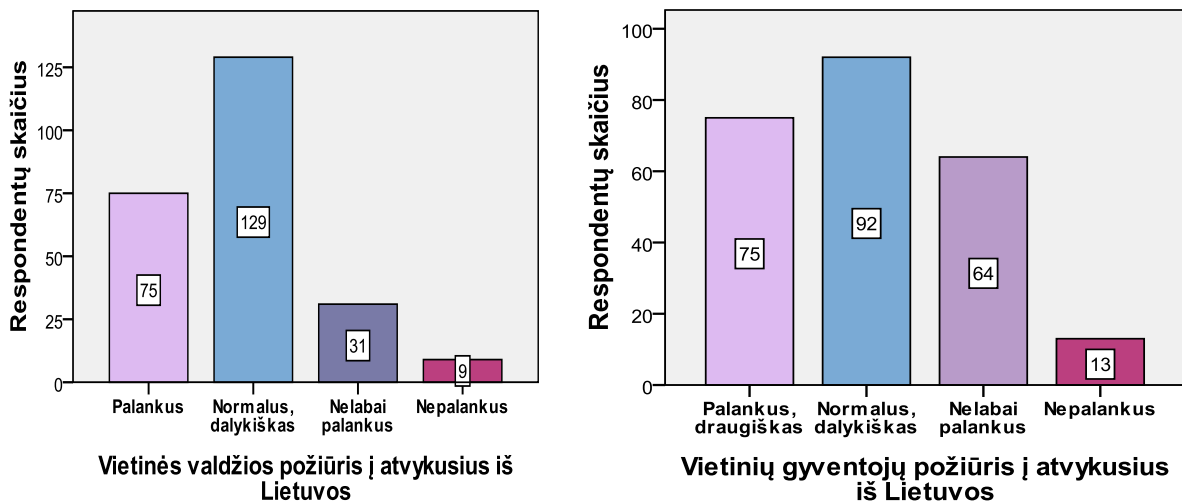

15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo kokybės vertinimą

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Paveikslo duomenys rodo, kad vertinant gyvenimo kokybę emigracijos metu, pateiktam teiginiui „puikiai“ pritaria 40,98 %, daugiau nei pusė respondentų (51,23 %) pritaria „teiginiui vidutiniškai“, 3,28 % respondentų vertina „blogai“ emigraciją, o teiginiui „dar nežinau, praėjo nedaug laiko“ pritaria tik 4,51% visų apklaustųjų. Beveik kas antras respondentas savo gyvenimo kokybę užsienio valstybėje įvertina vidutiniškai.

Pabrėžtina, kad bendras gyvenimo kokybės užsienio valstybėse gerėjimas yra svarbiausias emigracijos skatinimo veiksnys.

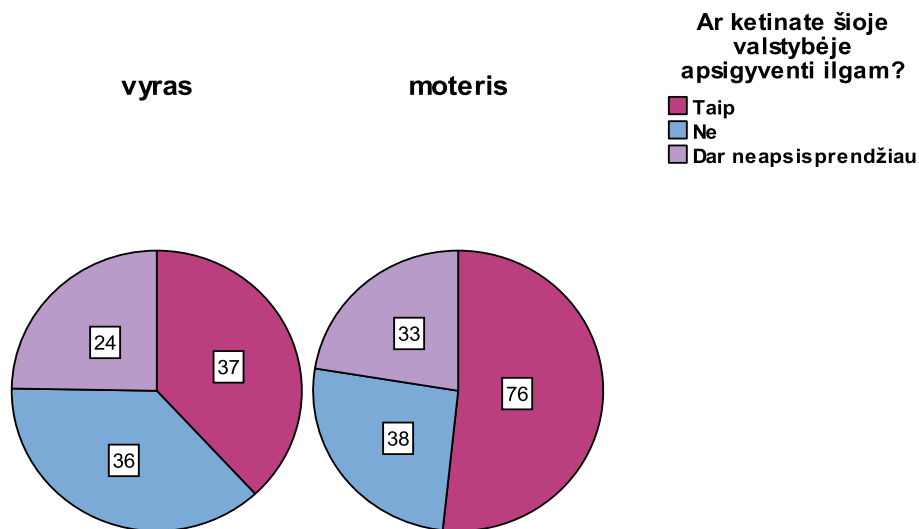

16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vietinės valdžios ir vietinių gyventojų požiūrį

Apklauskos rezultatai rodo, kad vietinės užsienio valdžios požiūris ir vietinių gyventojų požiūris į atvykusius emigrantus iš Lietuvos, yra palankus, normalus ir dalykiškas (83,61% ir 68,44%), mažesnė dalis respondentų (16,39% ir 31,56%) teigė, kad vietinės valdžios požiūris ir gyventojų požiūris į juos yra nelabai palankus ir nepalankus. Respondentų nuomone teigiamas požiūris daugiausia sietinas su ekonomine nauda, kurią emigrantai duoda tai užsienio valstybei kurioje jie dirba, (pigesnė darbo jėga, surenkama daugiau mokesčių, sukuriamas didesnis BVP, didėja šalies konkurencingumas). Neigiamas požiūris daugiausia sietinas su nusikaltėlių emigracija.

Naujieji lietuviai emigrantai užsienyje labiau linkę plėtoti draugystės ryšius su vietiniais užsienio šalies gyventojais nei su čia gyvenančiais lietuviais [27].

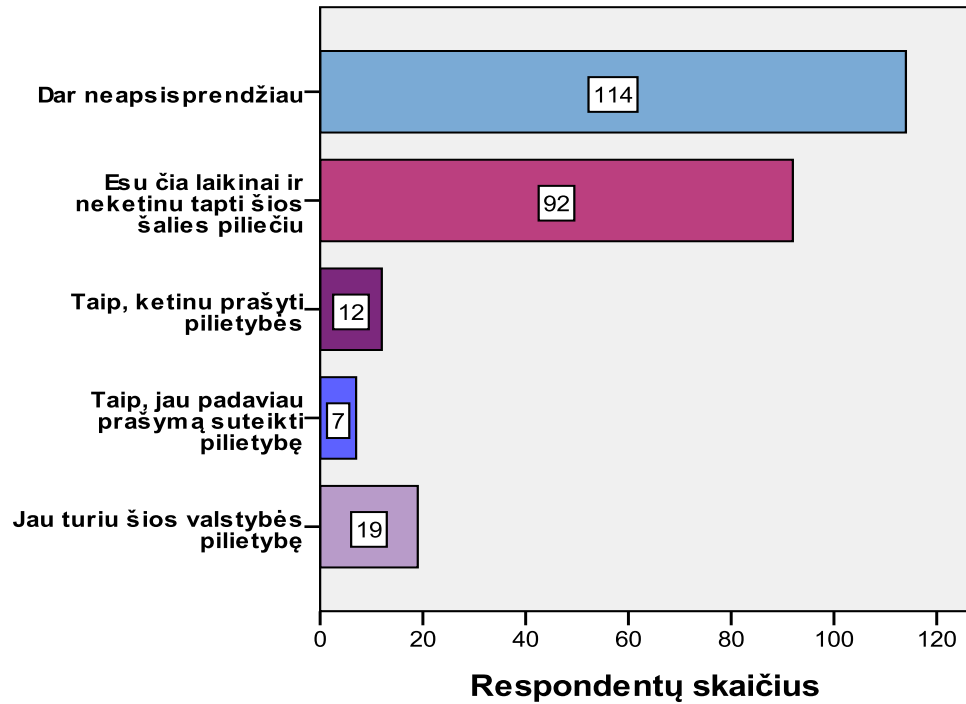
Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal apsigyvenimo užsienyje trukmę

Tyrimas parodė, jog dauguma apklaustųjų respondentų (46,31%), kaip matome iš (17 pav.), moterų (31,14%) linkusios ilgesniam laikui apsigyventi užsienyje, nei vyrai, kurie sudaro (15,16%). Akivaizdu, kad jie vertina esamus socialinius-ekonominius skirtumus tarp valstybių ir tikisi jais pasinaudoti. Trečdalis respondentų (30,33%) neketina ilgesniam laikui apsigyventi užsienyje, o likusieji respondentai (23,36%) dar neapsisprendė. Tačiau, migrantai, laikui bėgant, yra linkę prisitaikyti ir koreguoti savo planus, atsižvelgdami į priimančios šalies imigracijos ir integracijos politiką [46].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

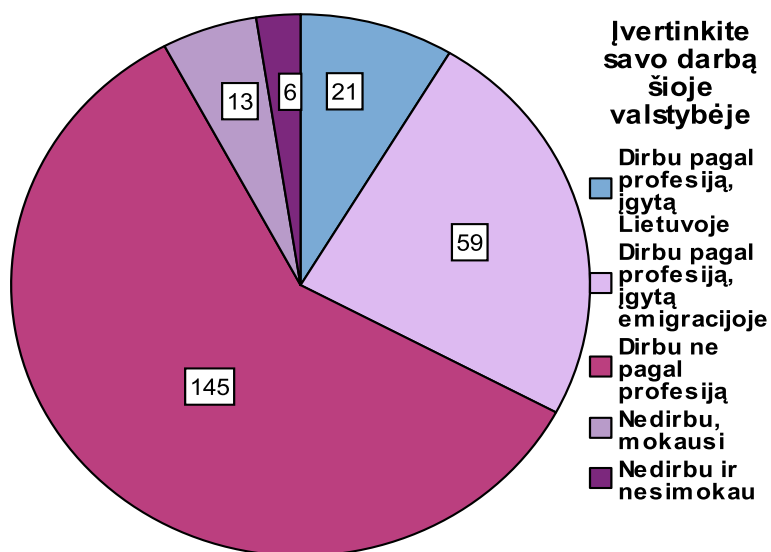

18 pav. Respondentų nuomonės dėl pilietybės pasiskirstymas

Siekiant nustatyti, ar planuoja emigrantai prašyti pilietybės užsienio valstybėje, respondentams buvo pateiktas klausimas apie ketinimą prašyti pilietybės valstybėje į kurią jie yra emigravę. 46,72% apklaustųjų nurodė, kad dar neapsisprendė ar jiems reikalinga užsienio piliečio pilietybė, 37,7% respondentų išskyrė, kad yra emigracijoje laikinai ir neketina tapti užsienio šalies piliečiais, 4,92% apklaustųjų planuoja prašyti pilietybės, 2,87% jau yra padavę prašymus dėl pilietybės suteikimo. Net 7,79% visų apklausos respondentų jau turi užsienio šalies į kurią jie yra emigravę pilietybę.

Siekiant detaliau išnagrinėti emigrantų užimtumą, respondentams buvo pateikti klausimai apie dabartinę jų veiklą, gaunamas pajamas.

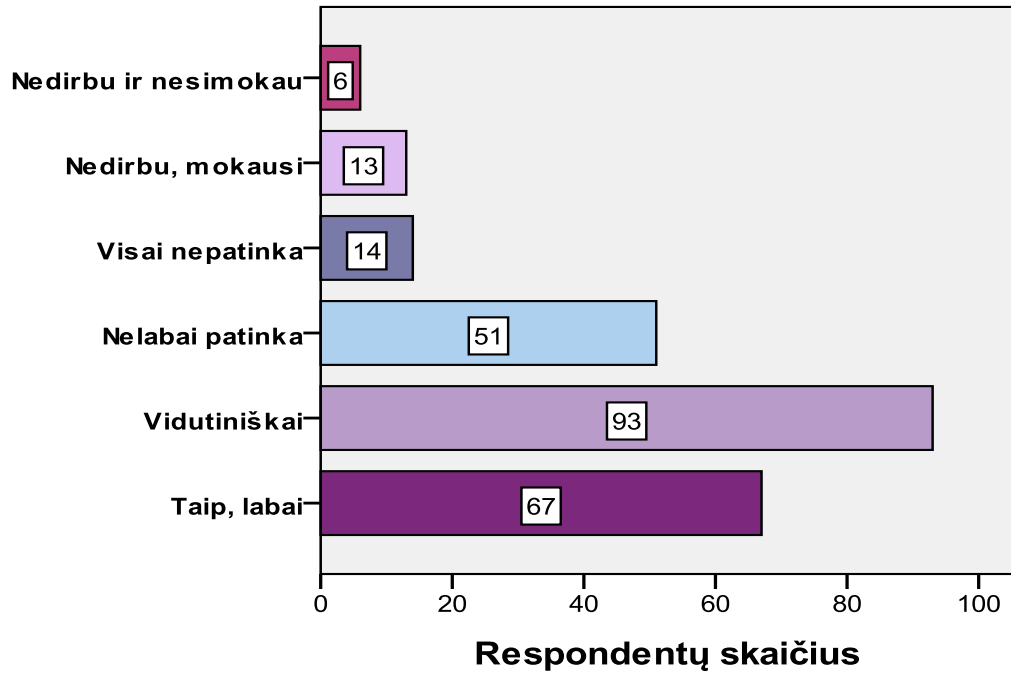
Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

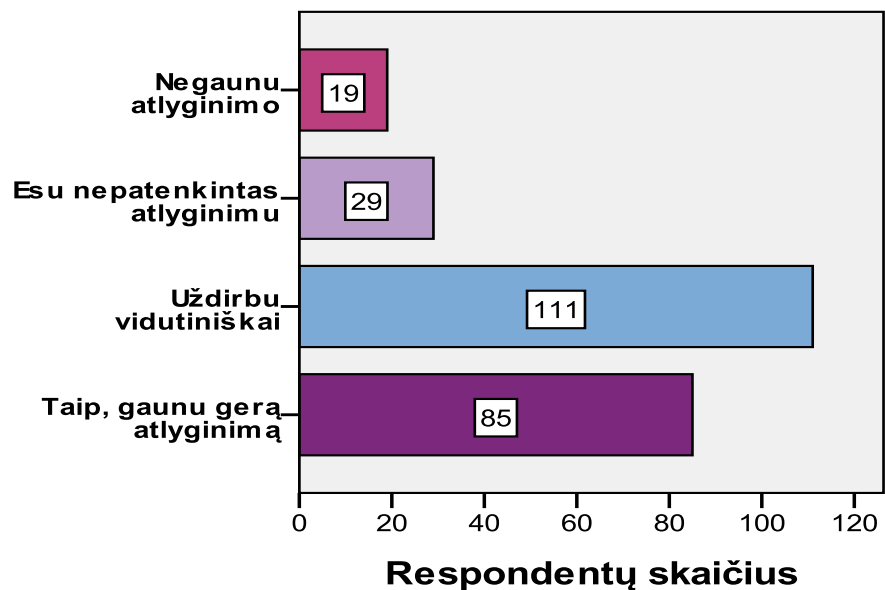
19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo pobūdį

Pagrindinis daugumos emigravusių užsėmimas užsienyje yra darbas. Išvykusiųjų apklausos metu, 92,21% respondentų nurodė, kad yra dirbantys ir turi nuolatinį darbą, 5,33 % nedirba, nes studijuoja, o 2,46% nedirba, nes neranda darbo. Remiantis tyrimo rezultatų duomenimis, didelė dalis (32,79%) emigrantų dirba pagal profesiją, įgytą Lietuvoje arba emigracijoje, tačiau dar daugiau jų (59,43%) pasitenkina žemesnės kvalifikacijos darbu, dirba ne pagal profesiją. Ši situacija atspindi vadinamąjį iššvaistytų protų reiškinį, kai prarandami ne tik kvalifikuoti specialistai, bet ir jų turima kvalifikacija, jei dirbama ilgą laiką žemos kvalifikacijos ar nekvalifikuoto darbo srityse.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbą kurį dirba užsienio valstybėje vertinimą

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal atlygio vertinimą

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžiajai daliai apklaustųjų (65,57%) patinka darbas, kurį dirba užsienio valstybėje, emigrantų teigimu dirbantiems imigrantams yra sudarytos sąlygos siekti

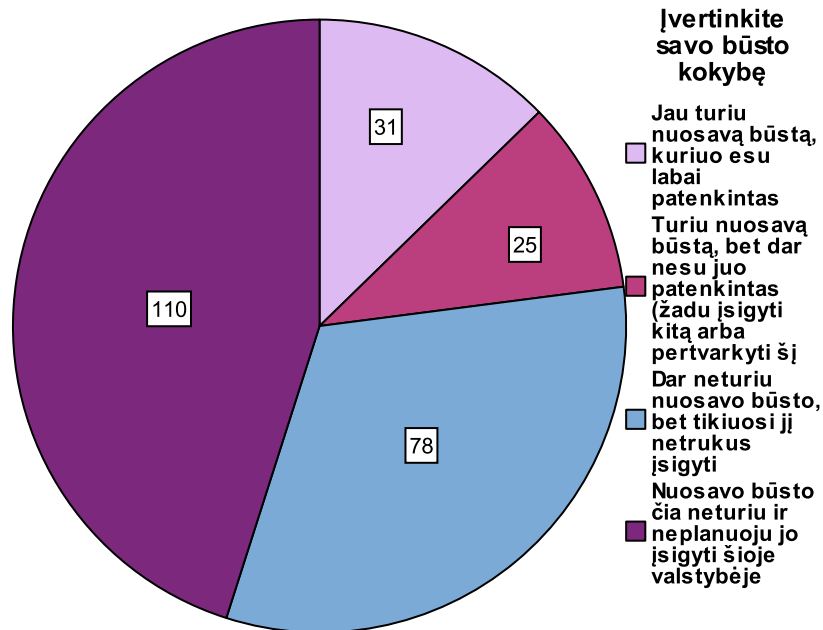

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

profesinės karjeros, mokytis, tobulinti anglų kalbą. Darbinė atmosfera ir kolektyvai, kuriuose jie dirba yra palankūs ir draugiški, tačiau teigia, kad netobulėja savo profesinės veiklos srityje kaip profesionalai. Ketvirtadalis respondentų (26,64%) nurodė, kad jiems nelabai patinka arba visai nepatinka dabartinis darbas.

Tyrimo duomenys rodo, kad dauguma emigrantų lietuvių gauna gerą atlyginimą (34,84%) arba uždirba vidutines pajamas (45,49%). Didesnės pajamos nei vidutinės daugiau būdingos kurios nors srities profesionalams. Didžioji dauguma lietuvių imigrantų uždirba tiek, kad gali patenkinti ne tik būtinuosius poreikius (turėti būstą, maitintis), bet ir studijuoti, keliauti, pramogauti ar kitaip leisti laisvalaikį. Dauguma lietuvių, gaunančių tokį atlyginimą, sugeba dar ir susitaupyti.

Užsienyje didžioji respondentų dalis (84 proc.) apklausos metu dirbo, dauguma jų (89 proc.) aukštos kvalifikacijos reikalaujančiose veiklos srityse, o santykinai nedidelė dalis (7,78 proc.) nedirbo.

22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būsto kokybės vertinimą

Siekiant įvertinti būsto kokybę, respondentai buvo prašyti įvertinti savo būsto kokybę užsienio valstybėje. 12,7% respondentų išskyrė, kad turi nuosavą būstą, kuriuo yra labai patenkinti, 31,97% respondentų nurodė, kad dar neturi nuosavo būsto, bet tikisi jį netrukus įsigyti, taip pat 45,08% visų apklaustųjų teigė, kad nuosavo būsto čia neturi ir neplanuoja jo įsigyti šioje valstybėje. Mažiausiai respondentų (10,25%) visų apklaustųjų nurodė, kad turi nuosavą būstą, bet yra nepatenkinti juo.

Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo laikotarpį užsienyje

Kiek laiko jau gyvenate šioje valstybėje?	Respondentai	%	Kiek laiko iš viso jau esate praleidę emigracijoje?	Respondentai	%
1-6 mėnesius	27	11,07	tik pirmi metai	67	27,46
Nuo 7 mėn. iki 1 metų	67	27,46	1-3 metai	54	22,13
Nuo 1 iki 3 metų	38	15,57	4-5 metai	43	17,62
4 - 5 metai	43	17,62	6-10 metų	61	25,00
6-10 metų	49	20,08	Daugiau kaip 10 metų	19	7,79
Daugiau kaip 10 metų	20	8,20			

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžiausia dalis išvykusiųjų 37,7% apklausos metu nurodė užsienyje praleidę nuo keturių iki dešimties metų. 8,20% teigė ne Lietuvoje gyvenantys jau daugiau kaip dešimtmetį. 15,57% respondentų ten gyvena ilgiau nei vienerius metus ir trumpiau nei trejus metus. 38,53% visų respondentų užsienyje kol kas yra praleidę mažiau nei vienerius metus ir pagal naują emigranto apibrėžimą nebūtų laikomi emigravusiais [78].

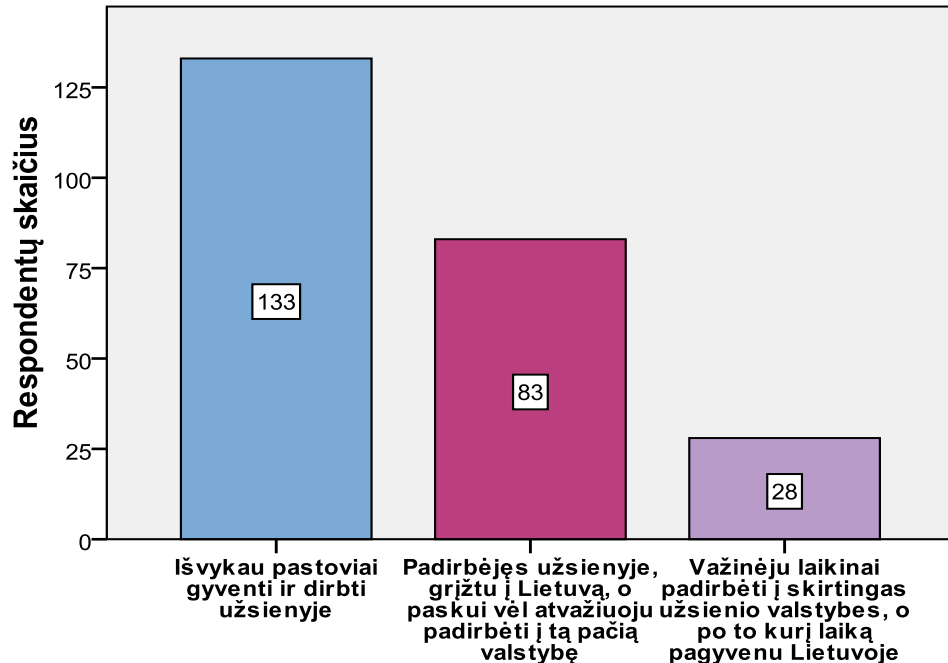
Siekiant detaliau nustatyti, kiek laiko išvykusieji tyrimo respondentai yra iš viso praleidę emigracijoje, respondentams buvo pateiktas klausimas apie bendrą laiką praleistą emigracijoje. 27,46% apklaustųjų nurodė, kad emigracijoje yra tik pirmi metai, 22,13% respondentų išskyrė, kad emigracijoje yra praleidę nuo vienerių iki trejų metų, 17,62 % apklaustųjų teigė, kad užsienyje gyvena daugiau nei keturius mažiau nei penkis metus. Daugiausiai (25%) respondentų nurodė, kad emigracijoje ilgiau nei šešis metus ir trumpiau nei dešimt metų. Tik maža (7,79%) dalis visų apklaustųjų ne Lietuvoje gyvena daugiau kaip dešimtmetį.

Sprendimas deklaruoti ar ne išvykimą iš Lietuvos, tikėtina, yra susijęs su užsienyje planuojamu praleisti ar praleistu laiku. Taigi šalys, į kurias išvykstantys dažniausiai deklaruoja emigraciją ir kuriose išvykusieji gyvena ilgiausiai, sutampa. Tai implikuoja, kad emigraciją dažniausiai deklaruoja išvykstantys ilgesniam laikui [78].

Remiantis gyventojų surašymo duomenimis, iki 2001 m. emigracija dažniausia būdavo trumpalaikė, tik kas vienuoliktas-dvyliktas iš Lietuvos buvo išvykęs ilgiau nei metus. Tokią situaciją sąlygojo tikslo šalių imigracijos politika, draudžianti pasilikti ilgiau nei 3-6 mėn., tad

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

emigrantai būdavo priversti periodiškai grįžti į Lietuvą arba keisti tikslo šalį. Lietuvai tapus ES nare, emigracija dažniausiai yra ilgalaikė, kadangi ES šalys nebetaiko darbo jėgos judėjimo apribojimų [22].

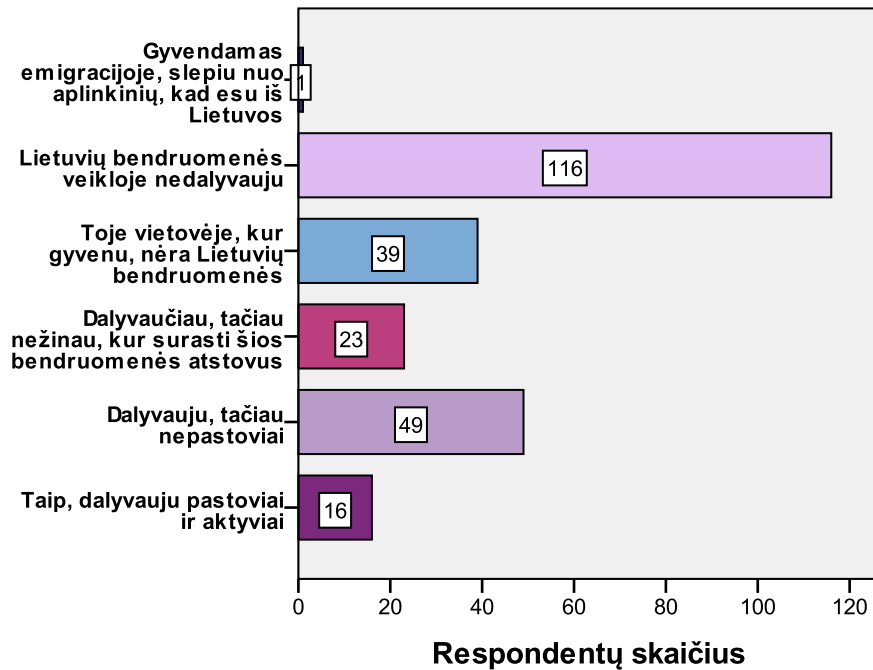

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal emigracijos trukmę

Tyrimo metu didžioji dauguma (54,51%) apklaustų emigraciją patyrusių asmenų nurodė, kad iš Lietuvos išvyko gyventi ir uždarbiauti pastoviam laikui, daugiau nei trečdalis (34,02%) respondentų nurodė, kad padirbėję užsienyje kartkartėmis grįžta į Lietuvą, o vėliau grįžta padirbėti į tą pačią valstybę, tik dešimtadalis apklaustųjų (11,48%) teigė, kad važinėja į skirtingas užsienio valstybes laikinai padirbėti, o po to kurį laiką pagyvena Lietuvoje. Akivaizdu, kad sprendimas kartkartėmis grįžti į Lietuvą tikėtina, yra susijęs su artimųjų ilgesiu (šeima, vaikai, draugai) ir Tėvynės ilgesiu.

Emigravusių lietuvių nuostatų tyrimas, atliktas Viešosios politikos ir vadybos instituto parodė, kad 2008 m. pabaigoje į Lietuvą planavo grįžti apie trečdalis emigrantų, maždaug tiek pat buvo tvirtai apsisprendusiųjų niekada negrįžti. Tačiau net ekonomikos pakilimo laikotarpiu, kai nedarbas siekė vos kelis procentus, dauguma ketinančiųjų grįžti negalėjo nurodyti bent kiek tikslesnio grįžimo laiko, buvo nesiėmę jokių veiksmų. Tyrimas atskleidė, kad migracijos procesus veikia ne vien esama padėtis, atlyginimai ar ekonominė situacija [35].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą Lietuvių bendruomenės veikloje

Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad šiek tiek mažiau nei pusę (47,54%) apklaustų emigrantų, gyvendami emigracijoje Lietuvių bendruomenės veikloje nedalyvauja, 15,98% respondentų nurodė, kad toje vietoje, į kurią jie yra emigravę, nėra Lietuvių bendruomenės, 9,43% apklaustųjų teigė, kad dalyvautų Lietuvių bendruomenės susitikimuose, tačiau nežino kaip prisijungti prie organizacijos, tik penktadalis (20,08%) respondentų nurodė, kad dalyvauja Lietuvių bendruomenėse, tačiau nepastoviai. Maža dalis visų apklaustųjų (6,56%) dalyvauja pastoviai ir aktyviai Lietuvių bendruomenės susitikimuose, ir tik vienas (0,41%) respondentas gyvendamas emigracijoje, slepia nuo aplinkinių, kad yra iš Lietuvos.

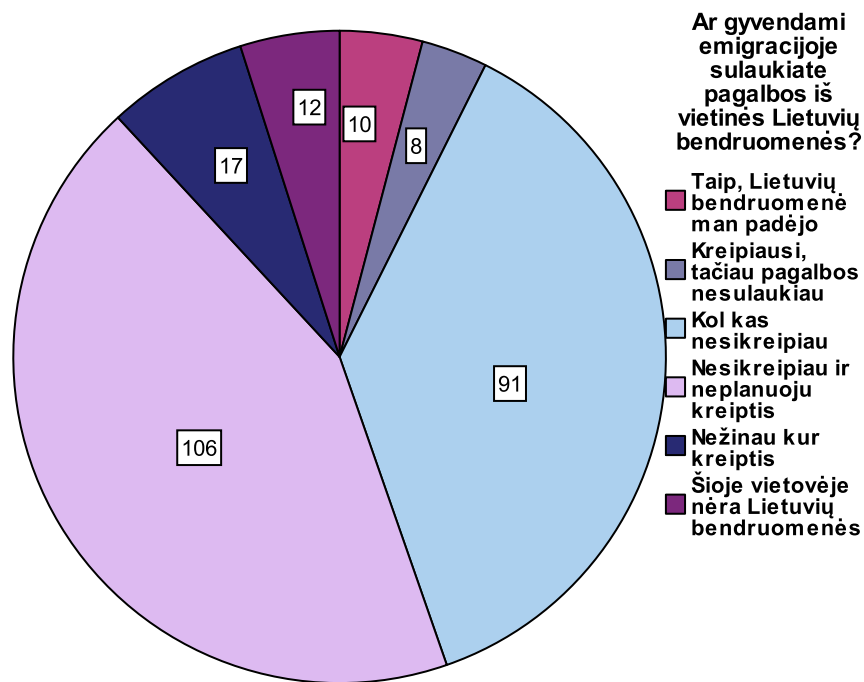
Filosofas, J. Girnius tikina, kad dalyvavimas tautinės išeivijos bendruomenės veikloje yra lyg būdas, kuriuo emigrantai lieka savo tautoje. Dalyvavimas savo tautinės bendruomenės veikloje yra privaloma patriotinė pareiga, kas nusprendžia likti nuošaliai nuo savo tautinės bendruomenės veiklos, nusikalsta visai tautai. Filosofo nuomone, mąstymas negalimas be natūralios kalbos, o pažinimas gali būti ir bekalbis [97].

Šiandieninis dabartinės lietuvių išeivijos (emigracijos) gyvenimas neturi tokio aiškaus tautinio ir socialinio pagrindo, koks buvo anksčiau. Šiais laikais svetur gyvendami lietuviai labiau susirūpinę savo materialine gerove, nei dvasinėmis ir kultūrinėmis vertybėmis. Negana to, tie žmonės nesiburia į lietuvių bendruomenes ir pranyksta svetimos šalies visuomenės gyvenime. Atsainus požiūris į

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Lietuvių kultūrinės bendruomenės, kelia rimtą pavojų tautiniam tapatumui, o ypač jaunimui, kuris linkęs asimiliuotis [92].

Išvykusiųjų apklausos duomenys rodo, kad reikia ne tik remti lietuvių organizacijas užsienyje, bet ir skatinti aktyvesnį emigravusių lietuvių dalyvavimą jų veikloje. Taip pat tikslinga būtų stiprinti užsienio lietuvių organizacijų atliekamą informacijos sklaidos funkciją [78].

25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagalbos iš Lietuvių bendruomenės vertinimą

Tyrimo metu didžioji dauguma (80,74%) apklaustų emigraciją patyrusių asmenų nurodė, kad kol kas nesikreipė arba neplanuoja kreiptis į vietines Lietuvos bendruomenes ieškodami pagalbos, 6,97% tyrimo respondentų nurodė, kad nežino kur kreiptis ieškant pagalbos, 4,92% tyrimo apklaustųjų išskyrė, kad vietovėje, kurioje jie apsigyveno, nėra vietinės Lietuvių bendruomenės. Tik nedidelė tiriamųjų dalis (7,38%) kreipėsi į vietines Lietuvos bendruomenes ieškodami pagalbos, tačiau tik 4,10% respondentų sulaukė pagalbos iš pagalbos Lietuvos bendruomenės, 3,28% pagalbos nesulaukė. Didelė dalis naujųjų lietuvių emigrantų, labiau linkę bendrauti ne su tautiečiais esančiais emigracijoje, o su vietiniais gyventojais. Dažniausiai kreipiamas dėmesys į tai, kad pažįstami būtų iš panašaus socialinio rato. Ryšius su senais Lietuvoje likusiais artimaisiais ir draugais palaiko elektroninio pašto ir kitais kanalais bei socialinių interneto tinklų pagalba, taip pat

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

dažnai keliaudami į tėvynę.

14 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal lietuviškų išėivijos informacijos prieinamumą

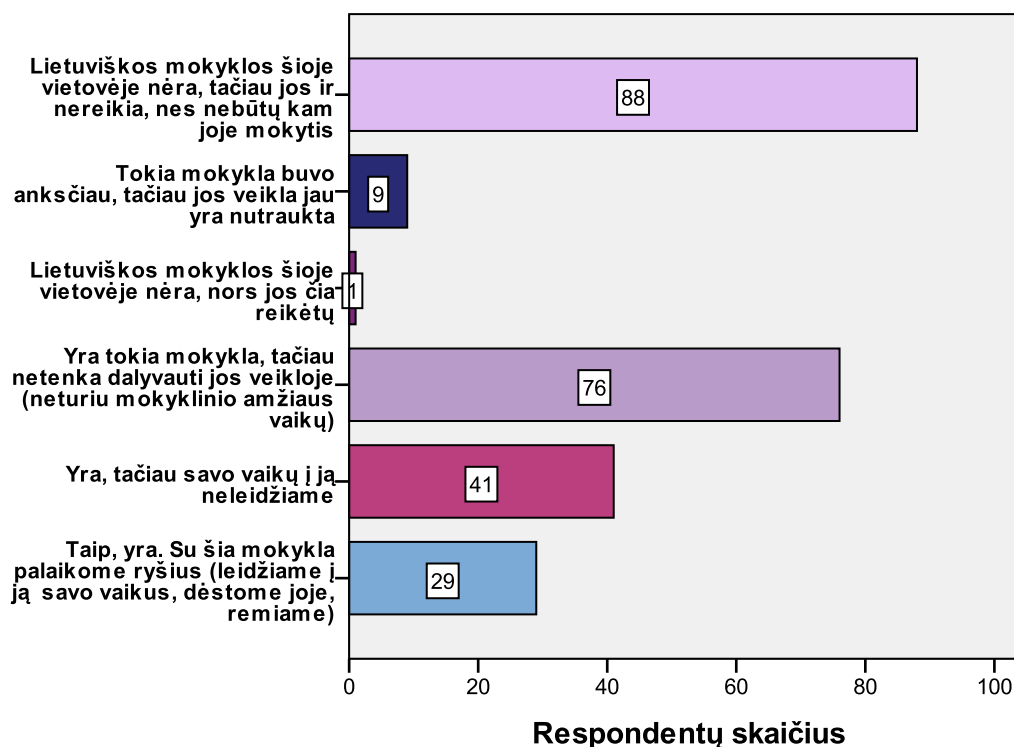
Ar turite galimybę skaityti lietuvišką išėivijos spaudą?	Respondenta i	%	Ar turite galimybę klausytis lietuviškų išėivijos radijo laidų?	Responde ntai	%
Taip, pastoviai skaitau lietuviškus laikraščius, leidžiamus išėivijoje	49	20,08	Taip, galime klausytis lietuviškų išėivijos radijo laidų ir dalyvauti jas rengiant	7	2,87
Pastoviai skaitau lietuvišką išėivijos spaudą ir dalyvauju ją leidžiant (rašau į išėivijos spaudą)	6	2,46	Galime klausytis lietuviškų išėivijos radijo laidų, bet nedalyvaujame jas rengiant	53	21,72
Kartais tenka pavartyti lietuviškus išėivijos laikraščius	71	29,10	Retkarčiais pasiklausau lietuviškų išėivijos radijo laidų	49	20,08
Lietuviška išėivijos spauda nesidomiu	63	25,82	Lietuviškų išėivijos radijo laidų nesiklausau	74	30,33
Neteko šioje vietovėje matyti lietuviškų leidinių	55	22,54	Tokių laidų šioje vietovėje nėra	61	25,00
Iš viso:	244	100		244	100

Kaip rodo išvykusiųjų apklausa (žr. 14 lent.), lietuvišką išėivijos spaudą skaito daugiau nei puse (51,64%) apklaustųjų, iš jų net 2,46% tiriamųjų dalyvauja ją leidžiant (rašo į išėivijos spaudą). Apie 48,36% apklausos dalyvių nurodė, kad išėivijos spauda nesidomi, iš jų 22,54% respondentų išskyrė tai, kad toje vietovėje kurioje jie gyvena neteko matyti lietuviškų leidinių. Lietuviškų išėivijos radijo laidų klausosi apytikriai po 44,67% išvykusiųjų respondentų, iš jų 2,87% apklausos dalyvių dalyvauja, rengiant lietuviškas išėivijos radijo laidas. Tačiau 55,33% tiriamųjų nurodė, kad lietuviškų išėivijos radijo laidų nesiklauso.

Populiariausios užsienio lietuviams skirtos interneto svetainės yra Emigrantas.com, Saloje.lt, Lietuvauzsienyje.com, Anglija.lt. Dažniausiai skaitomi spaudos leidiniai: „Saloje“ ir „Lietuvis“ (Airija), „Londono žinios“, „Info zona“ (Jungtinė Karalystė), „Vakarai“, „Amerikos lietuvis“, „Dirva“ ir „Draugas“ (JAV). Būtent šiose trijose šalyse – Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir JAV – užsienio lietuvių žiniasklaida yra santykinai geriausiai išplėtotą ir dažniausiai naudojama. Kitose šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje ar Ispanijoje, nėra nei tose šalyse gyvenantiems lietuviams skirtų interneto svetainių (veikia tik bendruomenių ir panašios svetainės), nei specialių spaudos leidinių [78].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Informacijos apie teigiamus pokyčius Lietuvoje sklaida ekonominės migracijos reguliavimo kontekste svarbi bent dėl dviejų priežasčių. Pirma, teigiamos žinios (ypač pasaulio žiniasklaidoje) gali sustiprinti emigrantų iš Lietuvos norą identifikuotis su Lietuva, palaikyti ryšius. Antra, informacija apie teigiamus pokyčius gali paskatinti emigravusius grįžti į Lietuvą. Tai ypač svarbu, kalbant apie ilgalaikius emigrantus, kurie užsienyje gyvena ilgai ir jau daugelį metų nebuvo parvykę į Lietuvą. Tokiu būdu ši priemonė labai aktuali ir siekiant antrojo uždavinio – teikti informaciją ketinantiems grįžti į Lietuvą [78].

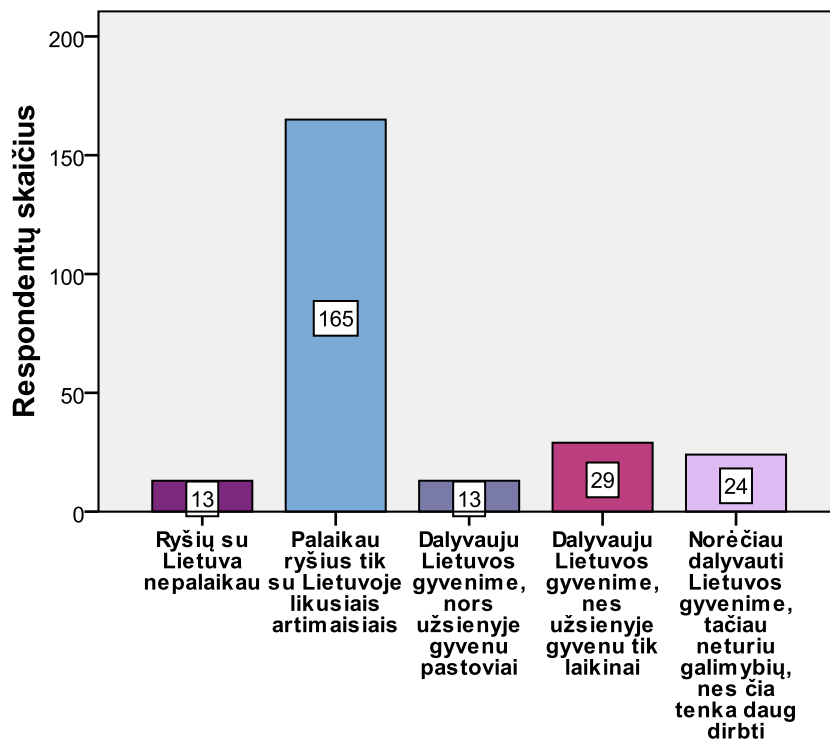
26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą lituanistiniame vaikų švietime

Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad su lietuviška mokykla palaiko ryšius (leidžia į ją savo vaikus, dėsto joje, remia) 11,89% apklaustųjų, didesnę dalį tiriamųjų 16,8% neleidžia savo vaikų į lietuvišką mokyklą, trečdalis respondentų 31,15% žino, kad yra tokia mokykla, tačiau nedalyvauja jos veikloje, nes neturiu mokyklinio amžiaus vaikų, 0,41% respondentų nurodė, kad toje vietoje, į kurią jie yra emigravę, nėra Lietuviškos mokyklos, tačiau jos čia reikėtų, 3,69% apklaustųjų teigė, kad Lietuviška mokykla buvo anksčiau, tačiau jos veikla jau yra nutraukta. Didžioji dalis (36,07%)

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

tyrime dalyvavusių apklaustųjų nurodė, kad Lietuviškos mokyklos šioje vietovėje nėra, tačiau jos ir nereikia, nes nebūtų kam joje mokytis.

Naujai atvažiavusieji emigrantai pirmiausia mokosi kalbos, susipažįsta su kitos šalies visuomene, tvarka. Kaip nors ženkliai prisidėti prie lietuviškos bendruomenės veiklos kol kas negali, nes jų pačių gyvenimas dar nėra stabilus. Po adaptacijos emigracijoje, išvykusieji nori vaikus mokyti lietuvių kalbos, supažindinti su tradicijomis ir kultūra.

27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą Lietuvos ekonomikoje, politikoje, kultūroje

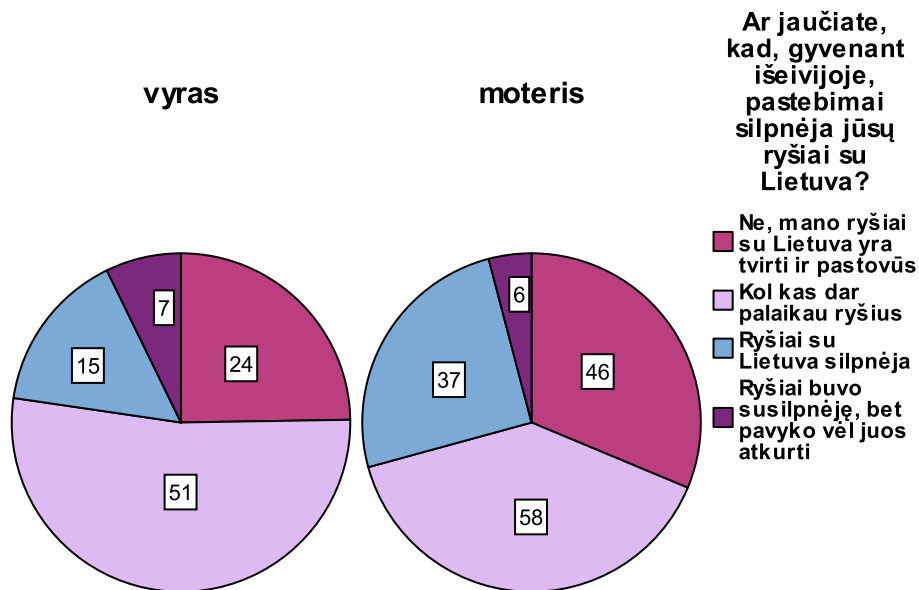
Tyrimų duomenys rodo, kad didžioji dalis (67,62 %) apklausos dalyvių palaiko ryšius tik su Lietuvoje likusiais artimaisiais, 11,89 % respondentų teigė, kad dalyvauja Lietuvos gyvenime, nes užsienyje gyvena tik laikinai, 5,33% tiriamųjų teigė, kad dalyvauja Lietuvos gyvenime, nors užsienyje gyvena pastoviai, 9,84 % apklaustųjų nurodė, kad norėtų dalyvauti Lietuvos gyvenime, tačiau neturi galimybių, nes emigracijoje tenka daug dirbti, 5,33% respondentų nurodė, kad ryšių su Lietuva nepalaiko.

Emigrantai dažnai nebedalyvauja šalies politiniame gyvenime, irsta vidurinis sluoksnis, kuris reikšmingas demokratijos palaikymui. Anot Pilietinės visuomenės instituto atlikto tyrimo,

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

emigracijos metu prarandami piliečiai, lemiantys Lietuvos politinį likimą. Nemaža dalis išvykusiųjų rinkimuose nedalyvauja. Mažėja domėjimasis Lietuvos politiniais procesais, silpnėja emigrantų ryšiai su tėvyne ir visuomene, taip pat perspektyvos į ją grįžti [89].

28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ryšių su Lietuva palaikymą

Siekiant nustatyti, emigrantų ryšį su tėvyne, respondentams buvo pateiktas klausimas ar gyvenant išeivijoje, pastebimai silpnėja jūsų ryšiai su Lietuva?. 78,69% tyrimo apklaustųjų nurodė, kad palaiko ryšius su Lietuva, iš jų 28,69% respondentų teigė, kad jų ryšiai su Lietuva yra tvirti ir pastovūs, ir 5,33% tiriamųjų nurodė, kad ryšiai buvo susilpnėję, bet pavyko vėl juos atkurti. Tik penktadalis (21,31%) visų apklaustųjų, teigė, kad ryšiai su Lietuva silpnėja.

Dabartinių emigrantų vienas iš pagrindinių tikslų – geresnio gyvenimo siekimas. Tautiškumo ir lietuviybės išlaikymo idėjos dabartiniams emigrantams nėra ypač aktualios. Anot A.Maceinos, išsijungę iš savo tėvų tradicijos ir dar negalintys įsijungti į svetimo krašto tradicijas, suskaldo save tiek psichologiškai, tiek dvasiškai. „... Tėvų krašto praeities atžvilgiu toks asmuo virsta atkritėliu: svetimo krašto atžvilgiu jis virsta pataikūnu. Atkritėliu todėl, kad paneigia tai, kas iš tikro yra jo; pataikūnu todėl, kad meilinaisi tam, kas nėra jo“ [33].

Emigrantai, nenorėdami išsiskirti iš kitų užsienio piliečių, mėgina pritaipyti prie naujų etninių bendruomenių ir svetimų kultūrų. Globalizacija yra ypač pavojinga mažoms ir ekonomiškai

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

silpnoms valstybėms. Jos negali konkuruoti, nepajėgia, o gal dar ir nesugeba atsilaikyti prieš ekonomiškai ir politiškai stiprias valstybes [22].

Kiekybinio tyrimo duomenų analizė rodo, jog dauguma tyrimo dalyvių pagrindinę emigracijos priežastimi nurodė gerokai aukštesnį gyvenimo lygį užsienio šalyse (didesnį darbo užmokestį užsienio šalyse, geresnį išsilavinimą, geresnes socialines ir ekonomines sąlygas).

Tyrimo turinio priežasčių analizė patvirtina, jog vienodos išorinės sąlygos ar veiksniai individualiai bus vertinami skirtingai. Migracijos, kaip ir bet kurio sprendimo priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali.

Pagrindinės problemos, verčiančios respondentus emigruoti iš Lietuvos, yra ekonominio pobūdžio – darbas, maži atlyginimai, bloga valstybės politika, turtiniai klausimai, socialinių ryšių praradimas, Lietuvos valdžios korupcija / biurokratizmas.

Tyrimo turinio priežasčių analizė patvirtina, kad daugeliui emigrantų pavyko ganėtinai greitai susitvarkyti savo materialinę padėtį, tačiau tik nedaugelis galėjo pratęsti savo profesinę veiklą.

2.4. Kokybinio tyrimo rezultatų aptarimas

Šio tyrimo pagrindą sudaro atviri pusiau struktūrizuoti interviu su 8 lietuvių emigrantais. Šie pokalbiai tai platesnio empirinio tyrimo dalis. Pagrindinis dėmesys nukreiptas į tai, kaip sėkmingai / nesėkmingai adaptuojasi lietuvių emigrantai svetimajame šalyje, kas lemia jų norą / nenorą grįžti į Lietuvą.

Tyrimo rezultatai pateikiami ir analizuojami pagal pateiktus klausimus ir seką (žr. 2 priedas). Analizėje visi respondentai minimi vardais, o kai kurių vardai, jų prašymu, pakeisti. Interviu duomenys pateikiami kaip išsklaidytos pasakojimų citatos.

Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami pagal išryškėjusias temas. Jos apima respondentų išvykimo motyvus, gyvenimo užsienyje socialinę – ekonominę situaciją bei tolesnę elgseną. Tyrimas atskleidė užsienyje gyvenusių ir dirbusių žmonių patirtį, išgyvenimus, lūkesčius. Iš pastarųjų respondentų pasisakymų galima sudaryti kiek fragmentišką, bet pakankamai konkrečią emigracijos situaciją.

Visų pirma buvo siekiama sužinoti interviu informantų, lytį, amžių, išsilavinimą ir emigracijos trukmę. Kokybinio tyrimo dalyviai yra jauni žmonės, dažniausiai nevedę, dirbantys įvairiuose ekonomikos sektoriuose.

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir gyvenimo trukmę emigracijoje

Amžius		Lytis		Išsilavinimas		Laikas praleistas emigracijoje	
Iki 20		M	4 Resp.	Vidurinis	1 Resp.	Mažiau nei 1 metai	1 Resp.
21-30	5 Resp.	V	4 Resp.	Aukštesnysis	2 Resp.	1-5 metai	5 Resp.
31-40	3 Resp.			Aukštasis	5 Resp.	Daugiau nei 5 metai	2 Resp.

Motyvai, sprendimo emigruoti priėmimą lemiantys veiksniai

Kalbant apie adaptaciją būtina paminėti, jog vienas iš svarbiausių veiksnių apsprendžiančių sėkmingą / nesėkmingą adaptaciją yra išvykimo motyvas, todėl pirmiausiai buvo užduotas klausimas ***dėl kokių priežasčių Jūs emigravote?***

Beveik visi respondentai įvardija, kad viena iš svarbiausių paskatų išvykti yra galimybė save realizuoti (užsidirbti pinigų) ir / arba siekis pažinti pasaulį.

Gyvenimas ir studijos užsienyje yra geriausias būdas iš esmės pažinti svetimos šalies kultūrą, žmones ir kalbą. Be to, gyvenimas, studijos ar darbas svečioje šalyje suteikia vertingas žinias tarptautiniu lygmeniu, kurios gali sudominti būsimus darbdavius. Kai kurių respondentų tikslas buvo studijuoti.

Egidija: „*Emigravau, norėdama pamatyti (pažinti) pasaulį, susivokti ko pati noriu. Pradėjau mokytis svečioje šalyje. Galima sakyti emigravau iš smalsumo.*“

Valdonė: „*Dalyvauju Europos Savanorių tarnybos programoje.*“

Artūras: „*Reikėjo užsidirbti studijoms ir pragyvenimui, norėjau pamatyti pasaulį.*“

Kita svarbi priežastis didinanti emigracijos mastą tai, kad individai blogai jaučiasi Lietuvoje dėl, pavyzdžiui, neišsipildžiusių lūkesčių. Daugelis emigrantų, Lietuvoje nesusiradę darbo ir nesitikintys perspektyvų, darbą užsienyje vertina kaip vienintelę išeitį iš skurdo ir nevilties.

Tomas: „*Emigravau dėl finansų, ieškojau geresnio gyvenimo, turėjau pasiėmęs būsto paskolą.*“

Saulė: „*Išsiskyrėm su vyru. Reikėjo galvoti kaip pragyventi su dviem mažamečiais vaikais. Važiavau užsidirbti butui ir ateičiai Lietuvoje. Bet jau penki metai kaip gyvenu ir dirbu svetimose šalyse, po metų emigracijos atsivežiau ir vaikus.*“

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Paulius: „*Pagrindinė priežastis dėl kurios apsisprendžiau emigruoti, tai „tragiška“ ekonominė padėtis Lietuvoje (algų dydis, požiūris i darbuotoją ir t.t.) ir psichologinė aplinka, įstojimas į EU ir naujos galimybės užsienyje*“

Emigraciją didina besiplečiantis vadinamasis socialinės paramos tinklas, t.y. jau emigravę ar tebesantys užsienyje giminės ir draugai, veikia kaip papildomas veiksnys. Sėkmingi migracijos pavyzdžiai, emigrantų gyvenimo padėties gerėjimas taip pat skatina norą emigruoti.

Šarūnė: „*Mano teta surado man auklės darbą lietuvių šeimoje. Važiavau, nes žinojau, jog dirbsiu ir turėsiu būstą bei normalią algą. Daugumos turbūt yra pagrindinis tikslas - pinigai, o aš to apie save pasakyti negaliu, važiavau porai metų prižiūrėti vaiką, kol jis pradės eiti į darželį.*“

Jogaila: „*Važiavau pas savo brolių, jis dirbo statybose ir ten surado darbo vietą man, tad dėl darbo ir algos buvau ramus.*“

Dauguma žmonių neišgali pasirūpinti savimi ir savo šeima Lietuvoje: kai kurie – atiduoti paimtų paskolų, dar kiti – tiesiog užsitikrinti materialaus gyvenimo pagrindo.

Dalis respondentų teigė, kad vyko studijuoti, susipažinti su tos šalies kultūra, žmonėmis, pamatyti tai ko dar nėra matę.

Taigi, šiandieninės emigracijos priežastys slypi ne tik ekonominiuose motyvuose. Asmeniniai sumetimai vaidina taip pat didelę įtaką.

Teigiami ir neigiami išgyvenimai adaptacijos procese

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti, ***kas buvo sunkiausia atvykus adaptuojantis naujoje aplinkoje***, su kokiais sunkumais susiduria emigrantai svetimose šalyse. Nauja gyvenimo pradžia prasideda naujoje aplinkoje, su nauja kultūra, taisyklėmis, gyvenimo būdu ir nauja bendruomene.

Lietuvoje respondentus supo šeima, draugai, bendruomenė, kurie ir padėjo jam save įvertinti. Naujoje aplinkoje emigrantas susiduria su naujuoju savimi.

Tomas: „*Aplinkinių požiūris į emigrantus (t.y norvegų požiūris). Išsiskyrimas su šeima ir artimaisiais.*“

Artūras: „*Man sunkiausi buvo psichologiniai dalykai: namų, artimųjų, draugų (vakarėlių) ilgesys.*“

Paulius: „*Sunkiausia yra tik pirmą kartą. Aš buvau emigravęs ne vieną kartą. Pradžioje slegia viskas: darbo paieška, kalbos barjeras, draugų/šeimoms trūkumas, kita kultūra. Vėliau, susiradus darbą, gavus algą, o ne „išmaldą“, susiradus naujų draugų ir pramokus kalbą, trūkumų ženkliai*

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

sumažėja, bet vis tiek pasiilgsti artimųjų likusių Lietuvoje, lietuviškos gamtos, normalios žvejybos ir pan.“

Jogaila: *„Iš pradžių tai tikrai buvo nejauku, nauja vieta, nauji žmonės, reikia priimti naujas žaidimo taisykles ir tai be abejo yra sunku, tiesiog prie to reikia priprasti.“*

Saulė: *„Kai atvykau, iš pradžių nusivyliau viskuo, buvo labai sunku. Kamavo nepilnavertiškumo jausmas, jaučiausi labai vieniša, pasiilgdavau savo dukryčių. Po metų atsivežiau vaikus pas save, tada pasidarė lengviau, nes mes vėl buvome drauge.“*

Viena iš pagrindinių priežasčių sėkmingai adaptacijai yra kalbos mokėjimas. Daugeliui emigrantų kalbos barjeras yra pagrindinė kliūtis sėkmingai adaptacijai.

Egidija: *„Sunkiausia pradžioje buvo – kalbos barjeras. Po kurio laiko, išmokus kalbą išryškėja ir kultūrų skirtumai, kurie nors ir nežymūs, bet yra.“*

Valdonė: *„Sunkiausia buvo dėl skurdžių kalbos žinių – tai, ką mes mokomės mokykloje, yra toli gražu ne tas pats... Todėl reikėjo sparčiai mokytis kalbą. Visa kita buvo pakankamai lengva.“*

Kad įsitvirtintų naujoje šalyje emigrantams tenka nudirbti daugybę darbų, reikalingų išgyvenimui. Tačiau laikui bėgant viskas keičiasi ir jie pradeda pastebėti teštinumą savo naujame gyvenime. Jausmas, kad sunkumai yra laikini, ir kad laikui bėgant jie pasieks tai, dėl ko čia atvyko, padeda jiems išgyventi sunkų metų ir suteikia vilčių ateičiai [2].

Emigrantai dirbdami jų išsilavinimo neatitinkančius darbus, turi progą išmokti anglų kalbą, susipažinti su naujos šalies gyvenimu ir kultūra.

Šarūnė: *„Pirmus metus buvo labai sunku, klausdavau savęs, ar tikrai mano vieta čia. Sunku buvo adaptuotis prie kitokio darbo. Lietuvoje aš buvau žmogus „su išsilavinimu“, čia esu padavėja ir niekam neįdomu, ką aš moku ar sugebu. Laikui bėgant pripratau, susiradau vietinių draugų, pramokau anglų kalbą.“*

Pagrindinė gyvenimo užsienyje taisyklė, kurią žino visi emigrantai - pradžia visada bus sunki. Jei pavyks išgyventi pirmus mėnesius, toliau bus tik lengviau. Tik nedaugelį palaužia sunkios gyvenimo sąlygos svetimame krašte ir jie grįžta į Lietuvą. Daugelis lieka ištikimi savo svajonėms ir tvirtai siekia sėkmės. Laikui bėgant emigrantai pripranta prie naujos tikrovės, kuri anksčiau jiems buvo nepažįstama ir nepriimtina [42].

Kokybinio tyrimo metu informantų taip pat buvo teirujamasi, **ar kada nors jie jautėsi nelygiaverčiais ar žeminamais, kodėl ir kokioje situacijoje?** Ar jie yra priimami vietinių kaip lygiaverčiai gyventojai, ar neįtampa diskriminacija. Daugelis respondentų teigė, kad įvairiose

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

situacijose pasijuto nelygiaverčiais tarp vietinių gyventojų, keli informantai nurodė, kad asmeniškai nepajuto jokios diskriminacijos:

Egidija: *„Svečioje šalyje visada būsi svečias. Žeminama nesijaučiau, tačiau vargino nuolatiniai klausimai, kodėl atvykau, ir būtinybė tarsi pasiaiškinti, pasiteisinti visiem, kad mokausi, kad gerais tikslais esu čia. Įsiminė vienas atvejis, kai išgirdęs kalbant nesuprantama jam kalba, norvegų jaunuolis metė repliką: Norvegija – norvegams!.. “nacistiškai“ nusiteikusių yra visur.“*

Tomas: *„Labiausiai nelygiaverčiu jaučiuosi, kai pradeda akcentuoti, kad čia emigrantus išlaiko, moka didžiulius pinigus, nors turime dirbti dieną ir naktį“.*

Paulius: *„Emigrantas ir liks emigrantu. Visi lygūs, bet yra lygesnių. Vienoje šalyje nelygiavertiškumas tai labiau jaučiasi, kitoje – mažiau. Labiausiai įsiminė švedas, puikiai kalbantis angliškai, kai pasakė tiesiai: „Na ir kas, kad puikiai susišnekame angliškai, nemoki švediška – nėra darbo.“*

Valdonė: *„Esu pasijutusi nelygiavertė. Labiausiai įsiminė tai...: *Vimerby – Astridos Lindgren mieste – „Turtingų ponų klubo susirinkimas“, atvykstame, kaip susijėmo svečiai: 3 savanoriai (aš, graikas ir vokietė) su dviem koordinatorėm švedėm. Po oficialios dalies prieina prie manęs vienas švedas ponulis ir klausia, iš kokio Lietuvos miesto esu. Vėliau pradeda pasakoti, kaip jie Joniškin labdaros siunčia ir žiūri išplėtęs akis, ką atsakysiu... Galvoju – „kaip čia man reaguoti? Pulti dėkoti, ar priminti, kad aš esu savanorė, dirbanti su jų – švedų vaikais – nemokamai, juk tai irgi kind of labdara... Kad duodam vieni kitiems, kas ką galim ar turim...“.*

*Dalyvavom su bendradarbiais tokiam renginy – žaidėm visokias žaidimų. Ten organizatoriai vis prieina, klausinėja „kaip, čia tau nešalta, Švedijoje?“, gal tau extra jacketą duoti.. ir pan. Sako, juk čia didžiulis skirtumas nuo Ispanijos. Sakau „aš iš Lietuvos“ – tuo rūpestis ir baigėsi“.

Šarūnė: *„Niekada nejaučiau jokios diskriminacijos iš vietinių, bet pati jaučiausi nelygiavertė, nes nėra tokio pasitikėjimo jausmo kaip gimtojoje šalyje, ir dėl kalbos, kaip gerai bemokėtum, vis tiek tai nėra tavo pirma kalba.“*

Artūras: *„Aš neprisimenu, kad būčiau, kada nors žeminamas, ar jausčiausi nelygiavertis.“*

Jogaila: *„Nesijaučiau nelygiavertis, nes jokios diskriminacijos iš vietinių nejaučiau, visi labai maloniai stengėsi padėti išmokti kalbą, įsivažiuoti į darbą...“*

Saulė: *„Akivaizdžios diskriminacijos nejaučiau. Bet manau, kad anglai diskriminuoja lietuvius, lenkus, kurie visiškai nemoka kalbos, todėl visada jie yra verčiami daugiau dirbti ir yra mokama mažiau už tą patį darbą.“*

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Iš šių pasakojimų tampa akivaizdu, kad daugelis emigrantų iš Lietuvos jaučiasi nelygiaverčiais svetimoje šalyje dėl kalbos barjero, dėl emigranto statuso ir dėl sukurto lietuvių įvaizdžio.

Atliekant kokybinį tyrimą svarbu buvo sužinoti ***ar užsienyje gyvendami lietuviai jaučiasi saugus, ir ar saugesnis nei Lietuvoje?***

Egidija: *„Taip, užsienyje, deja, jaučiausi saugesnė nei Lietuvoje. Saugumas visomis prasmėmis, tiek tiesioginis, kad tamsoje vaikščioti gatvėmis tikrai saugiau nei Lietuvoje, tiek socialinis saugumas, kad ligos, nedarbo ar kitu atveju, neliksiu be pagalbos ar priežiūros. Atvykėlių teisės ten ypač ginamos.“*

Tomas: *„Lietuvoje irgi įmanoma uždirbti ir jaustis saugiai. Tik žinoma užsienyje visos socialinės garantijos labiau išvystytos“.*

Paulius: *„Žinant, kad Lietuvoje apie „paprastą“ žmogų, jauną šeimą ar studentą, pensininką, invalidą ar bedarbį praktiškai nesirūpinama, tuo atžvilgiu – 5 kartus saugiau užsienyje, o dar mažiau svarbus Lietuvoje yra vidutinės klasės dirbantis žmogus, uždirbantis vidutinę „išmaldą“ (Lietuvoje uždirbama alga galėtų būti lyginama su Afrikos, bet ne su ES darbo užmokesčiu). Savižudybių ir žmogžudysčių skaičius taip pat kalba už save.“*

Valdonė: *„Taip ir dar kartą taip, užsienyje jaučiuosi saugesnė nei Lietuvoje.“*

Jogaila: *„Žinau, kad bet kada galiu pakliūti pas gydytojus, kurie ne tik kad padarys visus reikiamus tyrimus neduodant vokelio, bet ir nemokamų vaistų duos.“*

Artūras: *„Taip aš jaučiuosi saugus, vien dėl socialinių garantijų, ir valstybinio požiūrio į žmogų.“*

Šarūnė: *„Aš čia gyvendama jaučiuosi saugiau nei Lietuvoje, todėl, kad čia socialinės garantijos geresnės, aplinka saugesnė (mažiau nusikaltimų).“*

Saulė: *„Taip aš ir mano dukrytės čia jaučiamės saugios, ypač socialine prasme, čia iškilus sunkumams žinai, kad tikrai rasi pagalbą, ko negalėčiau pasakyti apie Lietuvą, ten turėčiau „kryžiaus kelius“ nueiti, kad sulaukčiau pagalbos, ir kažin ar sulaukčiau.“*

Visi žmonės labai skirtingai reaguoja į kylančius sunkumus. Emigracijoje - taip pat. Kai kurie migrantai stebėtinai puikiai susitvarko net su krizinėmis ir įtampos kupinomis migracijos situacijomis. Tačiau kitiems tai tampa nepakeliama našta. Todėl labai svarbios yra asmenybės savybės, padedančios arba apsunkinančios migracijos procesą bei adaptaciją [82].

Žmogaus gebėjimas prisitaikyti naujoje aplinkoje priklauso nuo jo bendravimo įgūdžių, komunikabilumo, lūkesčių, realistiškų trumpalaikių ir ilgalaikių tikslų, paramos, lankstumo, padėties

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

kontroliavimo. Kuo daugiau savimonės turi žmogus, tuo stipresnis bus kultūrinis ir savęs pažinimo šokas. Tuo pat metu stipri savimonė padės žmogui ilgainiui adaptuotis naujoje kultūroje.

Lietuvos reikšmė emigrantui ir ryšiai su artimaisiais

Tyrimo metu svarbu buvo atskleisti ***Lietuvos reikšmę respondentams, siekiama išsiaiškinti kokios sąsajos sieja juos su Lietuva (šeima, tėvai ir t.t.)***. Daugumos informantų pasisakymuose jaučiamas tėvynės ilgesys, susipynęs su artimųjų ilgesiu. Jiems Lietuva yra brangi, kadangi joje gyvena jų artimieji:

Tomas: „*Lietuva man reiškia labai daug, nebenorėčiau išvažiuoti. Su Lietuva sieja šeima, tėvai, darbas...*“

Egidija: „*Su Lietuva sieja šeima, artimi žmonės. Patriotiškai jausmai, išvykus dažniausiai sustiprėja. Bet pagrindinis traukos objektas yra šeima.*“

Saulė: „*Jaučiu didžiulę nostalgiją Lietuvai... Ten juk mano gimtinė, mano Tėvynė ir mano brangiausia šeima. Ten viskas miela, gyvenu vien gerais ir šiltais prisiminimais apie Lietuvą.*“

Jogaila: „*Lietuva man reiškia daug. Ji man yra brangi, nes joje gyvena mano tėvai, draugai, giminės.*“

Šarūnė: „*Aš kasdien noriu nors trumpam sugrįžti į Lietuvą, savo kiemą, namus pas savo artimuosius. Labiausiai pasiilgstu savo šeimos. Bėgant laikui aš vis labiau suprantu, kad mano vieta tik Lietuvoje. Tik čia aš galiu būti savimi – laisvai jausti, laisvai sakyti, ką jaučiu.*“

Likusieji informantai Lietuva labiau suvokia kaip geografinę vietą, kaip gimtąją žemę, valstybę, bet ne kaip tėvynę. Tautiškumo ir lietuviybės idėjos kai kuriems emigrantams nėra aktualios. Kalbėdami apie Lietuvą respondantai ją dažniausiai tapatina tik su ten likusiais artimaisiais:

Valdonė: „*Man Lietuva – gimtinė. Dėl tėvynės abejočiau. Sąsajos su Lietuva – šeima (tėvai), keletas Lietuvoje „DAR“ likusių draugų.*“

Paulius: „*Lietuva – pirmiausia geografinė protėvių kilmės vieta, kuri visada liks tokia pati, kad ir kokie politikai valdytų šalį, kad ir kokia ekonominė, psichologinė padėtis būtų. Gimtinė ir šeima taip pat labai svarbu, bet šiais laikais tai nebe taip svarbu, kai galima bendrauti „Skyp’e. Žinau Lietuvoje gyvenančių ir aplankančių saviškius rečiau, nei aš tai dariau iš Anglijos.*“

Artūras: „*Lietuva-gimtoji šalis, tik tiek.*“

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Emigrantams labai svarbu palaikyti santykius su artimaisiais, likusiais tėvynėje, tai pagrindinė sąsaja kuri sieja juos su Lietuva. Šiuolaikinėmis informacijos priemonėmis (TV, internetu) daugelis palaiko nuolatinį individualų ryšį su Lietuva.

Dalis jaučia nostalgiją savo tėvynei. Šie žmonės jaučia prisirišimą prie pažįstamo kraštovaizdžio, o ypač – prie draugų ir artimųjų. Be to, jie prisirišę prie savo kultūros atributų – kalbos, drabužių, dainų, knygų, virtuvės.

Dalis informantų aiškiai nemėgsta savo tėvynės. Neigiamas savo tėvynės vertinimas, o tuo pačiu – nepilnavertiškas savo asmenybės ir savo tautinio identiteto suvokimas, kyla iš noro materialiai apsirūpinti, suteikti geresnį gyvenimą savo vaikams, siekio įgyti kokybiškesnį išsilavinimą ar tiesiog senos skriaudos, patirtos tėvynėje.

Daugelis mokslininkų teigia, jog gerai migranto psichologinei savijautai svarbiausia yra socialinis palaikymas.

Todėl kokybinio tyrimo metu, siekiant išsiaiškinti, kokie *emigrantų santykiai su artimaisiais, ryšiai su Lietuva, jų buvo pasiteirauta, kaip vertina jų, kaip emigrantų, gyvenimą užsienyje artimi žmonės, kaip dažnai ir pas ką jie grįžta*. Panagrinėkime informantų atsakymus.

Valdonė: „Pasiilgsta, bet džiaugiasi, kad sekasi puikiai. Į Lietuvą grįžtu kartą per metus. Pas šeimą (tėvus).“

Tomas: „Supranta, kad emigravau įtakojamas aplinkybių ir palaiko kaip tik gali. Kas 2-3 mėnesius, grįžtu į Lietuvą pas šeimą.“

Paulius: „Artimieji ir ne tik jie supranta situaciją, todėl manau, kad pritaria. Kuo toliau, tuo rečiau grįžtu pas artimuosius. Vėliau, į Lietuvą grįžęs jautiesi kaip svečiuose, o ne kaip namie. Namai jau būna kažkur kitur... „

Egidija: „Artimi žmonės gyvenimą užsienyje vertina teigiamai, tačiau tik kaip tam tikrą mano gyvenimo etapą. Mano ateitį šeima mato Lietuvoje. Grįžtu pas šeimą, kas 3 – 4 mėnesius. Kartais tenka ir dažniau.“

Artūras: „Palaiko ir pritaria, tikslo siekimas - jau yra gerai. Laikotarpiu, kai dirbau negrįždavau visai.“

Jogaila: „Tėvai mano emigraciją vertina palankiai, aišku, kad visi tėvai labiausiai norėtų, kad jų vaikai gyventų kuo arčiau jų, nors toje pačioje valstybėje, kad dažniau matytųsi, nors šiais laikais ir yra visokiausių susisiekimą priemonių pvz: internetas, bet jos neatstoja to šilto bendravimo „akis į akį“. Į Lietuvą grįžtu dažniausiai švenčių metų. Per Šv. Kalėdas, Vėlykas, bei artimų žmonių gimtadienius. Pas šeimą, draugus.“

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Šarūnė: „*Mano artimieji supranta mane, suvokia, kad galimybės Lietuvoje išgyventi ir tobulėti labai mažos*“. *Į Lietuvą grįžtu tik kartą per metus.*“

Saulė: „*Mano artimieji (tėvai) supranta mane, jie žino mano situaciją, kad aš turiu išlaikyti savo dukrytes. Aš džiaugiuosi, kad jie palaiko mane, jų parama man labai svarbi. Aišku, kad jiems liūdna, kad jų dukra toli nuo jų ir namų. Dažniausiai į Lietuvą grįžtam per didžiąsias šventes, ir artimųjų ypatingas progas (gimimo dienas, krikštynas, vestuves).*“

Iš šių pasakojimų tampa akivaizdu, kad daugelis emigrantų į Lietuvą grįžta per šventes ir vasarą pas savo artimuosius, kurie juos palaiko ir supranta. Dėl didelio užimtumo, emigracijos tikslo (santaupos ir pan.) emigrantai negali dažnai leisti grįžti į gimtinę, todėl informacinės technologijos emigracijos kontekste ypatingai aktualios, kadangi tai dažniausias būdas palaikyti ryšius per atstumą.

Visiems respondentams labai svarbus socialinis palaikymas. Tai – artimi ir geri santykiai su artimiausia aplinka (šeima, draugais, kolegomis bei kitais žmonėmis), kurie padeda sušvelninti permainų smūgius ir lengviau išgyventi pokyčius [82].

Emigrantų santykiai su tautiečiais ir vietiniais ir ryšiai su institucijomis

Ne mažiau svarbūs analizuojami klausimai yra susijęs su emigrantų bendravimu, siekiama išsiaiškinti ar šalyje, į kurią yra ***emigravę, jie bendraujate su tautiečiais, užsienio šalies gyventojais, kaip užmezga naujas pažintis tarpusavyje, ir kokiomis aplinkybėmis užsimezga šios pažintys?***

Tomas: „*Bendraudavau su tautiečiais, santykiai užsimezga per pažintis, įvairius socialinius puslapius.*“

Valdonė: „*Minimaliai, kiek būtina. Naujas pažintis su tautiečiais – studijas kalbų mokykloje, per draugus ir pan., bendrą laisvalaikį, renginius, dažniausiai per atsitiktinumą. Taip, žinoma. Mano aplinkoje - vien užsienio šalių gyventojai. Bendradarbiai, kursioikai, kontaktai užsimezga per darbą, renginius, laisvalaikį...*“

Paulius: „*Bendrauju su visais. Ar lietuvis užsienyje, ar užsienietis užsienyje – nėra jokio skirtumo, jei tas pats lietuvis „adaptavosi“ prie naujos aplinkos ir pritaupo prie naujų sąlygų. Aišku, mačiau daug ir tokių „emigrantų-kaimiečių“, kai nesinori prisipažinti, kad ir tu lietuvis...*“

Egidija: „*Taip, su tautiečiais bendrauju. Yra Lietuvių bendruomenė. Dalyvauju jos veikloje, nors ir neaktyviai. Taip pat draugų ir pažinčių ratas prasiplėtė pradėjus mokytis. Yra ir daugiau studijuojančių lietuvių ten pat. Taip pat per draugus, jų pažįstamus, užsimezga ir naujos pažintys.*“

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Artūras: *„Bendravimas su visais, tiek lietuviais tiek iš kitų šalių atvykusiais, tiek vietiniais. Pirminiai kontaktai buvo darbovietė, vėliau atsiranda vis naujų veidų per draugus ir .t.t, draugų ratas plečiasi.“*

Jogaila: *„Dažniau bendrauju su vietiniais, pažintys užsimezgė darbe. Santykiai yra pakankamai artimi. Svetimoje šalyje norisi prisitaikyti, todėl labai svarbu užmegzti naujas pažintis. Bendravimas su užsieniečiais padeda lavinti užsienio kalbą.“*

Saulė: *„Mano draugų rate dauguma lietuviai. Susipažinau vesdama dukrytes į lietuvišką darželį. Bendravimo trūksta, nors iš tiesų ir laiko tiek neturi - darbas, vaikai ir laikas bėga labai greitai. Daugiausia su vietiniais gyventojais susipažinau dirbdama.“*

Šarūnė: *„Kadangi dirbu aukle lietuvių šeimoje, tai dažniausiai ir bendrauju su tautiečiais. Smagu, kad galim bendrauti gimtąja kalba, švęsti šventes kaip ir Lietuvoje. Bendrauti su svetimos šalies gyventojais yra neišvengiama.“*

Iš šių pasakojimų tampa akivaizdu, kad artimesnius ryšius svetimoje šalyje emigrantai palaiko su savo tautiečiais. Iš dalies tai sąlygoja tos aplinkybės, kad ilgimasi savo kalbos, tam tikrų tradicijų, bendravimo ypatumų. Lietuviams lengviau bendrauti su savo tautos atstovais, nes juos vienija tos pačios problemos, tie patys aktualūs klausimai – apie darbą, artimuosius, grįžimą į Lietuvą. Santykiai su vietiniais gyventojais dažniausiai palaikomi darbinės veiklos kontekste. Ryšių su vietiniais palaikymas padeda greičiau adaptuotis prie kultūros, kalbos.

Interviu metu emigrantams buvo pateikti keli klausimai apie jų santykį su įvairiomis institucijomis užsienyje – pavyzdžiui: ieškant darbo, mokantis, kreipiantis pagalbos ligos atveju ir pan.: „Ar teko ir dėl ko teko kreiptis į Lietuvos ar į šalies, į kurią esate emigravę, institucijas (pvz., švietimo, darbo, socialinės apsaugos, migracijos klausimais)? Su koku požiūriu į Jus kaip į emigrantą/imigrantą ir vertinimu susiduriate?“

Egidija: *„Teko, stojant į universitetą, tvarkyti įvairius dokumentus. Požiūris teigiamas, imigrantai nieko nebestebina. Sistema pritaikyta ir atvykėliams, visada atsakingi asmenys suteikia reikiamą pagalbą.“*

Tomas: *„Neteko kreiptis.“*

Artūras: *„Teko pildyti prašymus darbo dokumentams gauti, aptarnavimas geras, nieko išskirtino nepastebėjau.“*

Paulius: *„Jei nori prisiminti Lietuvos biurokratus, susigadinti nuotaiką visai dienai, prisiminti kultūros stoką – kreipkis į Lietuvos institucijas užsienyje.“*

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Šarūnė: „*Tenka kartais varstyti įvairių institucijų duris, tačiau jei pašalpų ir įvairių lengvatų nesieki, tai anglai normaliai žiuri į imigrantus.*“

Jogaila: „*Kadangi teko keisti darbo vietą, tai bendravau su įdarbinimo agentūromis.*“

Saulė: „*Kiek esu kreipusis pagalbos, visada sulaukdavau, čia neišgirsi nepatenkinto ir blogai nusiteikusio žmogaus.*“

Valdonė: „*Švietimą – studijavau Komvux mokykloje, Svenska för invandrare. Darbo biržoje – dėl programos populiarinimo, organizavome ir dalyvavome šviečiamajame renginyje, vedėme info seminarą bedarbiams. Soc. apsaugos – ne.. Migraciniais – gavau leidimą gyventi šalyje – turiu Švedijos asmens kodą. Iš tiesų mes, savanoriai, periodiškai dalyvaujame Kalmar community politikų susirinkimuose. Esame kviečiami pasidalinti išpūdžiais iš gyvenimo šalyje, kaip mūsų – imigrantų – akimis atrodo jų sistemą (priklausomai nuo to, kokioje srityje kas dirbome) – pvz., mano jaunimo auklėjimas, laisvalaikio užimtumas, kultūra ir pan.. Ir šiaip, išsakyti pastebėjimus, kritiką, aišku pagyrimus, palyginimus su savo valstybėmis. Atrodo nuomonės buvo įdomios... „*

Su įvairiomis institucijomis tiek užsienyje, tiek Lietuvoje yra bendraujama dažniausia dėl tokių priežasčių kaip darbas, jo paieška, mokesčiai, verslo klausimai, mokslas, sveikata. Užsienio institucijų požiūris į emigrantą daugeliu atvejų yra teigiamas. Institucijose su jais bendraujama maloniai, be diskriminacijos. Emigrantai sudaro vis didesnę dalį gyventojų, prie jų yra įprantama, todėl suvokiamas jų vaidmuo valstybėje. Kai kurių respondentų nuomone, net gyvenant užsienyje bendravimas su lietuviškomis institucijomis yra nemalonus.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti **kitas emigracijos ypatybes ar problemas, su kuriomis susidūrė emigrantai**, tačiau jos nebuvo paminėtos interviu.

Valdonė: „*Nebuvo problemų.*“

Saulė: „*Pradžioje viskas buvo sunku, gal todėl ir visos problemos atrodė ypatingos ir „didelės“, įsikūrus jų sumažėjo.*“

Šarūnė: „*Nesu susidūrusi su kokiomis nors ypatingomis problemomis, gal dėl to, kad dirbu lietuvių šeimoje.*“

Tomas: „*Per trumpai buvau emigravęs, kad galėčiau daryti kažkokias didesnes išvadas. Jei bučiau gyvenęs su šeima, vaikais, tai gal būtų buvę daugiau socialinių klausimų iškilę. Dabar tik paragavau emigranto duonos ir grįžau į Lietuvą.*“

Paulius: „*Per 7 metus ir 3 skirtingas šalis, kuriose gyvenau, turėčiau labai daug ką papasakoti, tik gaila laiko... Emigracijos pradžioje teko gyventi viename kambaryje su 8 žmonėmis, naktį tekdavo kentėti knarkimą, kambariokų košmarus.*“

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Egidija: *„Na, teko patirti įvairių išgyvenimų, pavydžių, dirbti aukle šeimoje, kurioje vyras po namus mėgdavo vaikščioti nuogas. Ir tai buvo priimtina ir jo žmonai ir vaikams... teko prisitaikyti ir man.“*

Artūras: *„Mano manymu visi emigrantai susiduria su psichologinėmis problemomis, vieni su jomis susitvarko greitai ir lengvai, kiti per ilgesnį laiką pripranta prie aplinkos ir naujovių-kultūros, dar kiti palūžta ir grįžta į „varguolių gyvenimą paaukodami finansinę gerovę.“*

Jogaila: *„Iš pradžių emigracijos pradžioje gyvenau vagonėlyje, kur vietos buvo permažai, o mūsų - perdaug. Virtuvė ir poilsio kambarys buvo kitame pastate. Į tualetą ir dušą reikėdavo eiti per lauką...“*

Iš šių pasakojimų tampa akivaizdu, kad visi emigrantai susiduria su problemomis, vieni patiria psichologines, socialines problemas, kiti jaučia diskomfortą gyvendami ankštuose būstuose, tačiau prie jų pripranta arba išsprendžia jas.

Respondentai, aiškindami apie savo išvažiavimą, akcentuoja didesnio uždarbio galimybę. Išryškėja ir kiti, taip pat gana svarbūs motyvai, susiję su asmenybės tobulėjimu (užsienio kalbos įgūdžių lavinimas, skirtingų kultūrų pažinimas, pasaulėžiūros praplėtimas).

Emigraciją didina besiplečiantis vadinamasis socialinės paramos tinklas, t.y. jau migravę ar tebesantys užsienyje giminės ir draugai, veikia kaip papildomas veiksnys. Sėkmingi migracijos pavyzdžiai, migrantų namų ūkio ekonominės padėties gerėjimas taip pat skatina norą emigruoti.

Emigrantų gyvenimo kokybę įtakoja dvejopos kilmės veiksniai: įsikūrimas kitoje valstybėje ir santykiai su gimtuoju kraštu. Sėkmingos adaptacijos vertinimas siejamas su artimųjų palaikymu, socialine parama. Emigrantų gyvenimo aplinkybės, sąlygos, kokybė svetur didžiaja dalimi yra susijusi su jų paties požiūriu į emigraciją, lūkesčiais, siejamais su gyvenimu svetimose šalyse. Tačiau didžiausią įtaką turi jų kuriami socialiniai ryšiai, tiek tarpasmeniniai, tiek institucionalizuoti, o turimas socialinis kapitalas užtikrina šių ryšių efektyvumą. Juo ilgiau jie pasilieka užsienio šalyje, juo didesnė tikimybė, kad jie adaptuosis prie naujos aplinkos, išmoks kalbą, ir susikurs stabilų pagrindą, kurs savo ateitį svetimose šalyse.

2.5. Šiaulių miesto dienraščių „Šiaulių kraštas“ ir „Šiauliai plus“ žiniasklaidos analizė

Žiniasklaida yra vienas pagrindinių visuomenės informacijos šaltinių, taipogi ir žinių apie emigraciją bei emigrantus šaltinis. Neretai žiniasklaida viešajame diskurse suvokiama kaip pilietinės visuomenės institucija (atstovė), atliekanti „ketvirtosios valdžios“ funkciją, informuojanti žmones apie svarbius politinius, socialinius, ekonominius bei kultūrinius gyvenimo aspektus,

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

neapsiribodama vien informacijos bei žinių perdavimu. Socialiniame gyvenime ji yra vienas šaltinių, leidžiančių pažinti socialinę tikrovę, ir tokiu būdu formuojančių mūsų požiūrį į įvairius socialinius reiškinius – tarp jų ir emigraciją. Žiniasklaida turi visas sąlygas sutelkti auditorijos dėmesį į specifines temas bei tam tikrus tų temų aspektus bei atitinkamai formuoti visuomenės nuomonę [46]. Žiniasklaida veikia kaip aparatas, kuriuo konstruojamos individų vertybės ir netiesiogiai veikiami jų poelgiai.

Šiandieninėje Lietuvoje migracijos, ir ypač naujausios emigracijos, tema yra labai populiari ir aktuali. Kol kas esama nedaug tyrimų, orientuotų į žiniasklaidos (ir/ar diskurso) konstruojamų migracijos procesų analizę. Šios tyrimo dalies tikslas – remiantis „Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščių kokybine diskurso analize, pažymėti emigranto įvaizdžio kontūrus ir atskleisti minėto įvaizdžio sudedamąsias dalis. Žiniasklaidos analize siekiama apibendrinti tipiškiausius emigracijos kontekstus. Siekiant apibrėžti emigranto įvaizdį labai svarbus yra emigracijos ir emigranto identiteto ryšys, kuris ir padeda atrasti, kaip emigrantai yra suvokiami savo tėvynainių, gyvenančių Lietuvoje, bei, kaip patys emigrantai „mato“ save.

„Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščių žiniasklaidos diskurso analizė remiasi pastarųjų metų emigracijos ir emigrantų tema, buvo analizuojamos 2009–2010 metais dvejuose internetiniuose portaluose („Skrastas.lt“ ir „Siauliaiplius.lt“) pasirodžiusios antraštės šia tema, suskirstytos į dvi kategorijas: teigiamo ir neigiamo pobūdžio.

Emigracijos kontekstai šiandieninėje žiniasklaidoje skyla į dvi dalis: neutralų arba teigiamą kalbant apie senuosius išėivius bei neigiamą – pristatant naujuosius, šių dienų emigrantus. Išryškėja „išėivių“ ir „emigrantų“ skirtis. Pastebėtina, kad žiniasklaidoje yra daromas skirtumas tarp senosios ir naujosios emigrantų kartų atstovų, palankiau vertinant pirmuosius: jie nesulaukia visuomenės pasipriešinimo bent jau todėl, kad nesigiria apie lengvą emigracijos kelią, nemenkina savo tėvynės ir pan. Taigi tokio pobūdžio straipsniuose yra formuojamas gana konfliktinis požiūris emigrantų atžvilgiu, kuris traktuotinas kaip savotiškas „signalas“ dėl Lietuvoje egzistuojančio nepakantumo jausmo šiai socialinei grupei.

„Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščiuose apie emigraciją kalbama ir valstybiniu mastu, dažnai ją politizuojant – pirmiausia kaip neigiamas reiškinys, tam tikras blogis, kurį reikia vienaip ar kitaip mažinti, mėginti jo išvengti. Galima išskirti kelis žiniasklaidos formuojamus emigrantų portretus: emigranto nusikaltėlio, pastovaus būsto neturinčio juodadarbio, už pinigus pasiryžusio imtis nelegalios veiklos ar net nusikaltimų, neatsakingo, savo šeima nesirūpinančio emigranto bei nutautėjusio ir susvetimėjusio emigranto. Šiandien skaitydami laikraštį, internetinį

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

portalą susiduriame su pakankamai aiškiai nubrėžtu viešuoju diskursu, susijusiu su emigracija ir emigrantais. Įvairaus pobūdžio straipsniai, kuriuose emigrantai prilyginami karo pabėgėliams, lietuviškoje žiniasklaidoje yra gan dažni. Kalbant apie šiuolaikinę emigraciją, irgi esama neutralių pasakymų, tačiau didžiąją dalį sudaro neigiami vertinimai.

Emigraciją žmonės iš esmės vertina teigiamai, tačiau yra įsitikinę, kad šiuo metu Lietuvos visuomenėje vyrauja neigiamas požiūris į emigravusiuosius. Šiandieniniai lietuviai emigrantai likusiųjų Lietuvoje yra dažnai suvokiami kaip tam tikra, dažniausiai ekonominė, grėsmė likusiems Lietuvoje. Žiniasklaidoje pateikiama informacija, kad grįžę emigrantai nusivilia „sunkių, brangių ir pilku“ gyvenimu Lietuvoje, atsiranda gyvenimo svetur įprotis – būtent dėl to grįžimo visam laikui perspektyvos vis dar atidedamos. Emigrantai pateikiami kaip asmenys, nenorintys dalyvauti savo šalies geresnio gyvenimo kūrimo procese, o laukiantys, kada grįžę galės tiesiog tuo naudotis. Toks emigranto „portretas“ formuoja konfliktą ir socialinę įtampą tarp likusiųjų gyventi Lietuvoje ir išvykusiųjų šalies gyventojų. Šitokia pozicija yra visiškai priešinga Lietuvos ir emigrantų vienybei. Toks požiūris į emigrantus gali būti viena priežasčių, sąlygojusių jų gynybinę reakciją ir suformavusių niekinamą požiūrį į Lietuvoje pasilikusius. Tokio neigiamo požiūrio pasekmės tiksliai įvertinti sunku, tačiau akivaizdu, kad jis kenkia ryšių su Lietuva palaikymui. Tokie emigrantus apibrėžiantys įvaizdžiai turi įtakos socialinės įtampos tarp Lietuvos ir užsienio lietuvių susidarymui bei pastarųjų savęs vertinimui, ir tai, savo ruožtu, paaiškina emigrantų nuomonę, jog Lietuvos visuomenėje dominuoja neigiamas požiūris į juos.

„Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščių žiniasklaidos diskurso analizėje yra išskiriamos kelios temos: emigravusių tėvų paliktų vaikų istorijos, darbo paieškos sunkumai emigravus, išvykusiųjų sėkmės istorijos (nepagailint ironijos), konsulinė informacija (susijusi su dokumentų išdavimu, tvarkos pasikeitimais, bendrąja informacija), grįžti nesirengiančių tėvynainių pamąstymai apie sunkią mūsų šalies padėtį, statistinė informacija (ji dažniausia nesiremia Statistikos departamento ar TMO duomenimis, o yra atlikta rinkos tyrimų grupių ar net pačių portalų) bei informaciniai pranešimai (apie įvykusius renginius, projektus, nelaimės).

Pastaraisiais metais vis didėjantis susidomėjimas emigrantų šeimomis viešame diskurse pavirsta „panika“. Dar prieš keletą metų trumpalaikė ekonominė emigracija neatrodė pavojinga, į ją buvo žvelgiama kaip į priemonę mažinti nedarbą, turėti didesnes pajamas, įsigyti naudingos patirties užsienyje. Šiuo metu atsiskleidžia neigiamos emigracijos pasekmės. Apie didėjantį problemos mastą pirmieji prakalbo žurnalistai, į diskusijas įtraukdami vaikų teisių apsaugos darbuotojus, globos namų, vidurinių mokyklų ir darželių vadovus bei personalą, psichologus. Pateikdami sukrečiančių

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

faktų, mesdami kaltinimus išvykstantiems tėvams, jie savo profesijos priemonėmis siekė atkreipti skaitytojų dėmesį į netikėtai greitai plintantį fenomeną, kuriame glaudžiai susiję įsidarbinimo, emigracijos, šeiminės partnerystės, tėvų-vaikų, vaikų-globėjų, vaikų psichinės sveikatos ir kt. klausimai.

„Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščių žiniasklaidos analizėje, iš empirinių duomenų išskiriami keletas ekonominių, socialinių, kultūrinių ir politinių frazių, vartojamų lietuvių emigranto vaizdinio konstravimui: materialūs interesai, darbas, grįžimo namo planai, valdžia, pilietinis aktyvumas, patriotizmas, tėvynė, kalba, charakteris, lytis. Ekonominis motyvas emigracijos kontekste yra ryškus orientyras, stipriai įtakojantis Lietuvos emigranto vaizdinį. Ekonominiai interesai persmelkia daugelį vertybių, net ir kultūrinės, pavyzdžiui, patriotizmą ar tėvynę. Tėvynė arba Lietuva vienu atveju yra suvokiama kaip geografinė vieta, kitu – kaip valstybė, trečiu – kaip tėvynė ar gimtoji žemė. Tėvynė dažniausiai suvokiama labai emociškai, kaip objektas, kuri reikia mylėti ir veikti jos labui. Visgi nei tėvynė, nei Lietuva nėra vien tik pozityviai vertinamos; jos gali būti niekinamos ar iš jų šaipomasi. Emigrantų santykiuose su tėvyne ir Lietuva, pastebima, kad naujausios bangos lietuvių emigrantų „lietuviškumas“ vis labiau tampa situaciniu, globalėja ir praranda šaknis. Tai iliustruoja ir emigrantų mintis, kad tėvynė yra ten, kur tavo namai ir šeima, vadinasi, ji gali būti bet kur.

Žiniasklaidos diskurse Lietuvos emigrantas pateikiamas kaip ieškantis priežasties savo emigracijos pateisinimui, pvz., tai rodo teiginiai, kad emigruoti privertė valdžia, sunki socialinė ar ekonominė situacija, nedarbas ir pan. Tikėtina, kad toks patvirtinimas emigrantui labiau reikalingas pasiteisinimui prieš save patį, o ne prieš kitus. Šis požiūris atskleidžia, kad Lietuvos emigrantai bando nusimesti atsakomybę už savo veiksmus, elgesį. Toks atsakomybės neprisiėmimas išryškėja ir emigrantų teiginiuose: kad jie sugrįš į Lietuvą, tada, kai viskas pasikeis ir pagerės. Tokie teiginiai ypač piktina likusius Lietuvoje, kurie teigia, kad neįmanoma Tėvynės mylėti iš tolo, nedalyvaujant jos gyvenime.

Tačiau yra būtina paminėti, kad yra dalykų, kuriuos Lietuvos emigrantai labai vertina – tai lietuvių kalba. Tiek likusieji Lietuvoje, tiek emigrantai sutaria, kad ji yra brangintina, reikia mokėti taisyklingai ją vartoti. Kalba suvokiama kaip vertybė. Tuo tarpu esama ir dalykų, kurie yra abiejų grupių vertinami neigiamai – tai Lietuvos valdžia. Lietuvos valdžia yra kaltinama kaip emigracijos skatintoja.

Išnagrinėjus „Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščių straipsniuose pateikiamas emigracijos charakteristikas, galima teigti, kad šių dienų emigracija žiniasklaidoje aptariama su

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

aiškia neigiama nuostata.

Šiandieninė žiniasklaida - yra savotiška verslo rūšis, besirūpinanti savo reitingais. Neretai komercinės žiniasklaidos užmiršta savo pilietines funkcijas. Žiniasklaida daro poveikį individų elgesiui, per komunikacines sistemas keisdama mūsų kasdienes įpročius ir gyvenimą, tai pat žiniasklaida formuoja visuomenės nuomone tam tikra linkme. Dažnai pamirštama, kad žiniasklaida yra galingas socialinis institutas, galintis palengvinti politikų ir piliečių komunikavimo procesą. Žiniasklaida naudojasi savo viešumu ir taip tampa politinio proceso dalyve. Žiniasklaida ir politika turėtų bendradarbiauti. Žiniasklaida turėtų kalbėti apie emigrantus įvairiose gyvenimo situacijose ir pristatyti kuo visapusiškesnį problemos vaizdą, taip pat ji turi visas galimybes integruoti juos per žiniasklaidos priemones.

Lietuvos emigranto vaizdinio analizė tik dar kartą parodė, kad emigracijos tema yra labai aktuali šiandieninėje Lietuvoje, ir jos tyrimai leidžia ne tik labiau pažinti įvairius migracijos proceso aspektus, bet ir pačius save – lietuvius. Žiniasklaida gali ir turi būti panaudota tiek emigracijos prevencijai, tiek reemigracijos procesams skatinti, pavyzdžiui, visuomenėje formuodama saugios valstybės įvaizdį ir pateikdama visapusišką situacijos vertinimą.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

3. DABARTINĖ VIEŠŪJŲ INSTITUCIJŲ VEIKLA IR JŲ KOMPETENCIJOS EMIGRACIJOS SRITYJE

3.1. Migracijos problemomis užsiimančių institucijų veiklos analizė

Naujausioji Lietuvos piliečių emigracija, ypač išaugo Lietuvai tapus Europos Sąjungos valstybe nare, - šis klausimas, diskutuojamas viešojoje erdvėje įvairiais su šiuo reiškiniu susijusiais aspektais ne vienerius metus.

Lietuvos emigracijos viešojo sektoriaus institucijos yra įvairaus pavaldumo valstybinės institucijos ir įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos. Šios institucijos įgyvendina nemažai priemonių skirtų Lietuvos piliečių reemigracijai skatinti. Šiame skyriuje nagrinėjamos tik betarpiškai su emigracijos politika susijusios valstybės institucijos ar įstaigos.

Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija. LR Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija yra nuolatinė LR Seimo komisija, sudaryta pagal 2007 m. birželio 5 d. LR Seimo Nutarimą dėl LR Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos sudarymo (Nr. X-1167). Šiuo metu į komisijos sudėtį įeina: 5 nariai iš JAV, 5 nariai iš kitų šalių (Rusijos, Australijos, Kanados, Belgijos ir Lenkijos) ir 9 Seimo nariai, po vieno iš LR Seime esančių frakcijų [75]. Komisijos paskirtis yra skatinti Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių lietuvių bendradarbiavimą, informacijos tarp jų keitimąsi, paramos užtikrinimas ir tuo pačiu dalyvauti formuojant valstybės politiką, skirtą užsienio lietuviams ir teikti kitoms valstybės institucijoms pasiūlymus, „[...] kurie padėtų stiprinti valstybingumą ir demokratinių tradicijų puoselėjimą [75].

Pastaruoju metu LR Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija dalyvauja Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos įgyvendinime. Ši komisija rengia ir siunčia atitinkamoms valdžios institucijoms bei asmenims rezoliucijas, kurios savo ruožtu susijusios su emigracijos politikos formavimu bei užsienyje gyvenančių lietuvių poreikių patenkinimu. Svarbu tai, kad komisijos priimti sprendimai valstybės institucijoms yra rekomendaciniai.

Atsižvelgiant į tai, kad LR Seimo ir PLB komisija skirta daugiau ryšių su išeivija palaikymui, galima teigti, kad LR Seime nėra nė vienos betarpiškai emigracijos valdymo politikai formuoti skirtos institucijos. Seime būtų labai tikslinga sukurti instituciją, kuriai būtų pavesti emigracijos valdymo politikos klausimai. Tokiu atveju būtų užtikrinta geresnė emigracijos politikos formulavimo kontrolė, koordinavimas.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

2009 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdyta valstybės institucijų ir įstaigų pertvarka, kuria, be kitų tikslų, siekta mažinti valstybės biudžeto išlaidas, palietė ir institucijas bei įstaigas, veikiančias migracijos srityje, bei lėmė jų struktūrinius pokyčius [39].

Nuo 2010 m. sausio 1 d. *reorganizuotas Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir panaikintas Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacinis centras* (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. birželio 10 d. nutarimas Nr. 634 „Dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centro reorganizavimo“ [66], kurie buvo atsakingi už valstybinės tautinių santykių darnumo politikos įgyvendinimą, valstybinės ryšių su užsienyje gyvenančiais lietuviais ir išeiviais iš Lietuvos politikos formavimą ir įgyvendinimą.

Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės pagrindiniai uždaviniai buvo: dalyvauti valstybinės tautinių santykių darnumo ir ryšių su užsienio lietuviais politikos formavime; padėti tautinėms mažumoms integruotis į Lietuvos visuomenę, saugoti jų tapatumą ir užtikrinti gerus jų tautinius santykius; padėti užsienio lietuvių bendruomenėm išsaugoti tautinę kultūrą, gimtąją kalbą, tapatybę, palaikyti ir stiprinti ryšius su Lietuva [95].

Departamentas nagrinėjo LR Vyriausybės parengtus, su tautiniu mažumų problemomis susijusius, dokumentus ar jų projektus, dėl kurių vėliau pateikdavo savo pastabas, pasiūlymus bei rekomendacijas. Jo kompetencijoje buvo rengiamos ir įgyvendinamos prograos, padedančios spręsti tautinių mažumų kultūros, švietimo ir integracijos problemas, išlaikyti lietuvių užsienyje.

Departamento veikla buvo itin svarbi, padedant išlaikyti lietuvių užsienyje. Jo veiklą šioje srityje buvo labai svarbu plėsti, kad naujųjų emigrantų vaikai neatitrūktų nuo lietuvių kalbos ir kultūros, išlaikytų ryšį su Lietuvos kraštu ir visuomenės gyvenimu.

Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras, kaupdavo, analizuodavo ir įvairiomis formomis platindavo aktualią informaciją apie Lietuvą, užsienyje gyvenantiems lietuviams, atsakinėdavo į asmenines užklausas. Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras buvo skirtas į Lietuvą grįžtančių lietuvių informavimui, jo kompetencijoje buvo konsultuoti sugrįžtančius į Lietuvą lietuvius pilietybės atgavimo, sveikatos apsaugos ir jos draudimo, mokesčių, draudimo kompanijų, verslo atidarymo, transporto, muitų ir kitais svarbiais klausimais. Šio centro funkcija buvo – informuoti apie galimybes dalyvauti profesinėje, mokslinėje, kultūrinėje, turistinėje veikloje, rinkti bei rengti informaciją apie vykstančius renginius, mokymo kursus bei stovyklas. Visą šią veiklą centras atlikdavo bendradarbiaudamas su kitomis valstybės institucijomis bei įstaigomis.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai (toliau – Užsienio reikalų ministerija) perduotos vykdyti ryšių su užsienio lietuviais palaikymo funkcijos, kai kurios kitos Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės teisės ir pareigos perduotos Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai [39].

2000 m. rugpjūčio 10 d. Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovybės Lietuvoje, Mokslo ir studijų departamento prie Švietimo ir mokslo ministerijos bei Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės sutarties pagrindu buvo įsteigta viešoji *Užsienio lietuvių rėmimo centras (ULRC)* [99].

Pagrindiniai šios įstaigos, Užsienio lietuvių rėmimo centro uždaviniai yra: remti ir skatinti užsienio lietuvių studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose; supažindinti užsienio lietuvius su studijų sąlygomis ir galimybėmis mokytis Lietuvos aukštosiose mokyklose; skatinti užsienyje dirbančius Lietuvos mokslininkus bendradarbiauti su Lietuvos mokslo centrais.

Užsienio lietuvių rėmimo centras, kaip ir daugelis kitų Lietuvos valstybės institucijų ir įstaigų, dalyvauja Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos įgyvendinime. Šis centras kartu su savo partneriais dalyvavo rengiant vieną iš minėtos strategijos nurodytą priemonę – Protų sugražinimo programą [73].

Lietuvių išeivijos institutas. Šis institutas yra VDU mokslinio tyrimo institucija, siekianti tirti užsienio lietuvių kultūrinės, visuomeninės bei politinės problemas. Institutas rengia išeivijos istorijos ir palikimo studijų programas, leidžia su tuo susijusias knygas ir periodinius leidinius ir kitą su tuo susijusią veiklą. Renkant tyrimams visą reikiamą informaciją, institutas bendradarbiauja su Pasaulio lietuvių bendruomene. Ši instituto veikla yra minima Ekonominės migracijos reguliavimo strategijoje [74].

Kalbant apie Lietuvos valstybės institucijų veiklą lietuvių migracijos srityje, susiduriama su aštria problema – migracijos politikos koordinavimo trūkumu.

3.2. Viešojo sektoriaus institucijų galimybių kompensuojant emigracija studija

Emigracijos klausimai Lietuvoje kiek aktyviau pradėti analizuoti nuo 2006 metų, kai buvo pastebėta, kad dėl masinės Lietuvos gyventojų emigracijos ir augančios ekonomikos šalyje gali pradėti trūkti darbo jėgos. Vis dėlto dauguma tuo metu (2006–2009 metais) atliktų studijų yra gana bendro pobūdžio, jose vertinami tik kiekybiniai konkretaus momento (ekonominio augimo)

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

parametrai. Nėra analizuojamos ateities perspektyvos besikeičiančiame Lietuvos kontekste. Rekomendacijos, jei tokios ir yra, pritaikomos tik ekonomikos augimo sąlygomis ir visai netinkamos pasikeitus ekonomikos kontekstui – krizės ar pokriziniam laikotarpiu [47].

Emigracija iškyla kaip iššūkis ir kaip galimybė – tačiau pasitikti iššūkį ir išnaudoti galimybes galima tik gerai suprantant reiškinį ir turint aiškią viziją, apgalvotą strategiją, o svarbiausia – politinę valią į iššūkius atsakyti. Pagrindinė strategija emigracijos atžvilgiu yra *Ekonominės migracijos reguliavimo strategija*.

Atsižvelgiant į pasikeitusias ekonomines sąlygas ir augančią Lietuvos gyventojų emigraciją, buvo tikslinama *Ekonominės migracijos reguliavimo strategija* [60] (jos įgyvendinimo laikotarpis 2007-2012 metai), kuri numato pagrindinius uždavinius, siekiant reguliuoti ekonominės migracijos srautus (emigracijos, imigracijos, grįžtamosios imigracijos), numatyti emigravusių Lietuvos gyventojų susigrąžinimo priemones. Atsižvelgiant į pasikeitusias realijas, peržiūrimos ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos priemonės, visų pirma, skirtos grįžtamajai migracijai skatinti ir ryšiams su ekonominius migrantais palaikyti [61].

Viešosios politikos ir vadybos institutas atliko Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo tyrimą, kurio pagrindinis tikslas – parengti pasiūlymus dėl Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos įgyvendinimo priemonių plano 2009–2012 metais. Pirmame tyrimo etape 2008 m. buvo tirtos Lietuvos gyventojų migracijos tendencijos ir grįžimą skatinantys veiksniai, vertintos Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos priemonės ir jų efektyvumas [61].

Vykdam šį tyrimą pirmą kartą Lietuvoje buvo atlikta reprezentatyvi grįžusių ekonominių migrantų apklausa, taip pat apklausti užsienyje gyvenantys Lietuvos emigrantai. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad į Lietuvą anksčiau ar vėliau planuoja grįžti trečdalis šiuo metu užsienyje gyvenančių lietuvių, o norą grįžti lemia emociniai, šeiminiai veiksniai (artimųjų ilgesys, šeiminių aplinkybės, noras gyventi savo kultūrinėje aplinkoje). Pasak tyrėjų, valstybė neturi kurti dirbtinių kliūčių ar dirbtinai įtikinėti, kad gyventojai neišvažiuotų, o svarbus valstybės dėmesys visiems savo piliečiams, bendros padėties šalyje gerinimas, rūpestis išvykusiųjų teisėmis, teikiant jiems reikiamą informaciją ir pagalbą. Taip pat labai svarbus ir Lietuvoje gyvenančiųjų palankaus požiūrio į emigrantus formavimas, informacijos apie piliečius emigracijoje sklaida.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. liepos 23 d. Nutarimu (Valstybės žinios, 2008, Nr. 91-3633) patvirtino *Ilgalaikę valstybės santykių su užsienio lietuviais 2008–2020 metų strategiją* ir sudarė šios strategijos koordinavimo ir priežiūros komisiją [64]. Lietuvos Respublikos Vyriausybė

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

2008 m. spalio 29 d. nutarimu *patvirtino Tarpinstitucinę bendradarbiavimo su užsienio lietuvių bendruomenėmis 2008–2012 metų programą*, o 2009 m. balandžio 22 d. nutarimu (Valstybės žinios, 2009, Nr. 49-1982;) sudarė Užsienio lietuvių reikalų koordinavimo komisiją [65].

Pagrindinis *Ilgalaikės valstybės santykių su užsienio lietuviais strategijos* tikslas – padėti užsienyje gyvenantiems lietuviams išsaugoti tautinį tapatumą, ryšius su Lietuva, kultūrą, kalbą bei parengti šiuo metu užsienyje gyvenančius lietuvių kilmės vaikus ateityje grįžti į Lietuvą, tokiu būdu didinant pasirengimą reemigruoti ir reintegruoti į Lietuvos gyvenimą. Aktyviai šios strategijos projekto svarstyme dalyvavo ir Pasaulio lietuvių bendruomenė [38].

Siekdama įvertinti esamus ekonominės migracijos procesus, tarptautinės migracijos apimtį, pagrindines demografines, socialines ekonomines migrantų charakteristikas, ekonominės migracijos įtaką Lietuvos gyventojų skaičiui ir struktūrai, demografini, socialinei ekonominei šalies raidai ir užsienio lietuvių būklei, numatyti pokyčius ir tendencijas šiose srityse, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. rugsėjo 24 d. patvirtino Ekonominės migracijos procesų ir užsienio lietuvių būklės stebėsenos, analizės ir prognozavimo tvarką [63].

Viešojoje erdvėje teigiama, kad Lietuvą krečia didžiausia emigracijos banga, ekonominė krizė, didėjantis nedarbas šalyje dar labiau suaktyvino gyventojų emigracijos procesus. 2009 metais išvykimą Lietuvos deklaravo 22 tūkst. Lietuvos gyventojų, t. y. gerokai daugiau nei per 2008 metus, per kuriuos išvykimą deklaravo apie 17 tūkst. gyventojų; tuo tarpu imigracija sumažėjo – 2009 metais į Lietuvą atvyko 6,5 tūkst. asmenys, t. y. 2,8 tūkst. mažiau nei 2008 metais [91].

Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos priemonių įgyvendinimas, siekiant skatinti ekonominius migrantus grįžti į Lietuvą, dėl susiklosčiusios ekonominės ir socialinės aplinkos šalyje nedavė laukiamų rezultatų. Lietuvos gyventojų skaičius ir toliau mažėja: 2010 metų pradžioje Lietuvoje gyveno 3,329 mln. gyventojų, t. y. 20,9 tūkst. mažiau negu 2009 metų pradžioje [90].

Pasak J.Jasaičio (2007), nepaisant politikų, mokslo ir kultūros veikėjų raginimų, iki šiol nesukurta nei emigracijos stabdymo, nei ilgalaikio bendradarbiavimo su išvykusiais strategija. Kol kas valstybės politikos ir apmąstytos emigracijos stabdymo strategijos nėra. Yra paskirų pastangų, tačiau nematyti realios apgalvotos strategijos, koordinuotų pastangų. Siūlomi projektai neatsižvelgia į tikruosius visuomenės poreikius.

IŠVADOS

- Atlikus mokslinės literatūros analizę, išskirtos tokios emigracijos priežastys: ekonominės (nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio ir darbo užmokesčio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse), socialinės, politinės. Iki šiol nėra sukurtos vientisos migracijos teorijos, yra tik skirtingos migracijos teorijos, kurios aiškina priežastingumą skirtingais lygmenimis: individo, šeimos, šalies, globaliu. Tačiau visos šios pagrindinės migracijos teorijos - tarpusavyje susijusios, nors vienos daugiau akcentuoja ekonominę migraciją, kitos – spartėjantį žmonių mobilumą, kurį sąlygoja įvairios priežastys.

Teoriniu aspektu migracijos procesų poveikis yra daugiamatis, apimantis ne tik paskirų individų asmeninių ir valstybės interesų susikirtimus, ne tik darbo jėgos nutekėjimo stabdymo klausimus, bet ir normalios laisvos darbo jėgos cirkuliavimo užtikrinimą, o taip pat ir tolerantiškos visuomenės tarpkultūrinėje erdvėje kūrimą. Be kitų egzistuojančių neigiamų migracijos pasekmių, labiausiai išryškėja šeimos institucijos pažeidžiamumas, o ypač vaikų.

Šiandieninė lietuvių migracija – tai dinamiškas ir įvairialypis moderniosios tarptautinės migracijos procesas. Ji susijusi su pasaulyje vykstančiu migrantų srautų judėjimu ir globalizacija. Migracija, būdama sudedamąja globalinės integracijos dalimi, vis spartėja. Ankstesnių bangų emigracija buvo dauguma atveju priverstinė. Šiuo metu pastebima savanoriška, kartais motyvuota, o dažniausiai impulsyvi emigracija.

Dabartinę migracijos situaciją Lietuvoje lemia tiek šalyje vykstantys politiniai, socialiniai, ekonominiai procesai (dažniausiai veikiantys kaip išstumiamieji veiksniai, formuojantys emigracines nuostatas), tiek ir pritraukiamieji tikslo šalių veiksniai, pvz., darbo užmokesčio skirtumai ir balanso nebuvimas tarp struktūrinės juodadarbių rinkos paklausos ir pasiūlos. Reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos, o svarbiausia priežastis - žemas darbo užmokesčio lygis.

- Šiaulių miesto ir aplinkinių rajonų ekonominės-socialinės būklės apžvalga parodė, kad nuo nepriklausomybės atkūrimo emigracija išaugo. Šiaulių apskrityje tarptautinės migracijos saldo buvo: 2001 m.: -137, 2008 m.: - 409, didžiausias migracijos saldo buvo 2004 metais Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą.

Gyventojų migracijos problema nėra išskirtinis Šiaulių miesto bruožas, o greičiau visoje šalyje vykstančių procesų atspindys. Finansinei krizei palietus daugelio pasaulio valstybių

ekonomikas, vyksta sudėtingi ir sunkiai suvaldomi procesai, paveikiantys bene visas žmonių gyvenimo bei veiklos sritis. Tiek Lietuvoje, tiek ir Šiaulių apskrityje itin smarkiai augantis nedarbo lygis taip pat yra viena iš su ekonomikos recesija susijusių problemų, kurios sprendimui šalies valdžia siekia rasti kiek įmanoma efektyvesnius mechanizmus bei priemones. 2008 m. Šiaulių mieste ir rajone, kaip ir visoje Lietuvoje, bedarbių skaičius pradėjo didėti, o 2009 m. viršijo 20 tūkst. ribą. Taip pat, padidėjo jaunų (15-24 metų amžiaus) bedarbių skaičius. Šiaulių apskrityje 2008 metais jaunimo nedarbo lygis buvo 13,4 procento (vyrų – 9,2, moterų – 20,4 procento). Tokį didelį bedarbių skaičiaus augimą sąlygojo ekonominė ir finansų krizė.

Nedarbo lygis Šiaulių apskrityje 2008 metais nedarbo lygis buvo 5,5 procento ir per metus padidėjo 25,0 procentais. Moterų nedarbo lygis 2008 m. buvo 6,9, o vyrų – 4,3 procento.

Akivaizdu, jog nedarbo grėsmė yra aktuali globaliu mastu, o tai leidžia svarstyti apie naujas žmonių judėjimo tendencijas, t. y. tikėtina emigracijos srautų iš Lietuvos padidėjimo. Tokius pokyčius sąlygojo ekonomikos nuosmukis. Grėsmė Šiaulių miesto ir rajono socialinei-ekonominei būklei kyla dėl gyventojų skaičiaus mažėjimo, darbo jėgos senėjimo, augančios migracijos.

Gyventojų emigracija veikia Šiaulių apskrities ekonominę ir socialinę situaciją, demografinę situaciją. Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Darbo rinka praranda daug kvalifikuotų ir produktyvių darbuotojų, taip pat socialinį kapitalą, aktyvius pilietinės visuomenės narius. Daug gyventojų išvyksta iš tų sričių, kurias tiesiogiai finansuoja valstybė (sveikatos apsauga, švietimas), todėl prastėja šių paslaugų kokybė.

Emigracija taip pat sukelia neigiamų socialinių padarinių: emigrantų vaikai, palikti senelių ar artimųjų globai, susiduria su įvairiomis socialinėmis problemomis.

- Atskleista emigracijos situacijos analizė parodė, kad emigracija - tai dinamiškas, vis didesnį mastą įgaunantis procesas. Daugiausia emigruojama dėl investicijų į *ekonominį, žmogiškąjį* ir *socialinį* kapitalą, t. y. dėl darbo geresnių sąlygų ir didesnio uždarbio; dėl studijų bei tarptautiniu mastu pripažįstamų diplomų; taip pat dėl galimo asmenybės tobulėjimo – užsienio kalbos geresnių žinių, komunikacinių įgūdžių plėtotės, akiračio ir socialinio tinklo praplėtimo bei dėl profesinės patirties įgijimo.

Tyrimų duomenys rodo, jog ekonominiai motyvai yra pagrindinė migracijos iš Lietuvos priežastis. Pagrindiniai veiksniai, didinantys emigraciją, yra ekonominio pobūdžio – galimybė padidinti pajamas ar įsidarbinti. Pagrindiniai emigrantų taikiniai – D.Britanija, Airija, Vokietija, Norvegija, Švedija. Daugiausia tyrime dalyvavusių emigrantų sudarė 20-34 m. darbingo amžiaus gyventojai.

Empyrinio tyrimo metu atskleista, kad aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūla Lietuvoje pastaraisiais metais iš tikrųjų augo gerokai sparčiau nei paklausa, todėl labiau linkę emigruoti yra būtent aukštesnės kvalifikacijos asmenys. Lietuvoje protų nutekėjimo problema yra gana opi, kadangi šalyje nėra sudarytos tinkamos sąlygos pasinaudoti galimais šio proceso privalumais, t. y. nesugebama užsienyje vertingo išsilavinimo ar patirties įgijusius specialistus susigrąžinti. Viso to priežastis yra tiek globalizacijos bei europeizacijos procesai, tiek bendrasis šalies ekonominis atsilikimas, tiek mokslo bei studijų sistemos trūkumai.

Interviu metu atskleista, kad emigrantų gyvenimo kokybę įtakoja dvejopos kilmės veiksniai: įsikūrimas kitoje valstybėje ir santykiai su gimtuoju kraštu. Būtina pastebėti, kad, sėkmingos adaptacijos vertinimas gali būti siejamas su artimųjų palaikymu, socialine parama.

Emigrantų gyvenimo aplinkybės, sąlygos, kokybė svetur didžiaja dalimi yra susijusi su jų paties požiūriu į emigraciją, lūkesčiais, siejamais su gyvenimu svetimoje šalyje. Juo ilgiau jie pasilieka užsienio šalyje, juo didesnė tikimybė, kad jie adaptuosis prie naujos aplinkos, išmoks kalbą, ir susikurs stabilų pagrindą, kurs savo ateitį svetimoje šalyje.

- Emigracijos tema yra labai aktuali šiandieninėje žiniasklaidoje. Žiniasklaida daro poveikį individų elgesiui, per komunikacines sistemas keisdama mūsų kasdienes įpročius ir gyvenimą, tai pat žiniasklaida formuoja visuomenės nuomone tam tikra linkme. Šiandieninė žiniasklaida - yra savotiška verslo rūšis, besirūpinanti savo reitingais. Neretai komercinės žiniasklaidos užmiršta savo pilietines funkcijas. Žiniasklaida turėtų kalbėti apie emigrantus įvairiose gyvenimo situacijose ir pristatyti kuo visapusiškesnę problemos vaizdą, taip pat ji turi visas galimybes integruoti juos per žiniasklaidos priemones.

Išnagrinėjus „Šiaulių krašto“ ir „Šiauliai plus“ dienraščių straipsniuose pateikiamas emigracijos charakteristikas, galima teigti, kad šių dienų emigracija žiniasklaidoje aptariama su aiškia neigiama nuostata.

- Viešosios ekonominės politikos atžvilgiu būtina nagrinėti tas sritis, kurios labiausiai veikia individo galimybes siekti geriausio savo skirtingų ir individualių poreikių patenkinimo.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Kalbant apie valstybės priemones taip pat būtina atsižvelgti į tai, kad tik dalis veiksmų, darančių įtaką migracijos sprendimams, yra valdžios kompetencijos ribose ar yra valdžios priemonėmis paveikios.

Atsižvelgiant į Lietuvos valstybės institucijų veiklą lietuvių migracijos srityje, susiduriama su problema – migracijos politikos koordinavimo trūkumu. Nėra vieningos institucijos, kuri koordinuotų daugelio institucijų ir organizacijų įgyvendinamas priemones šioje srityje. Kita vertus, emigracija, politikos požiūriu, yra kompleksiškas reiškinys, todėl nors daugelis institucijų įgyvendina aktualias priemones joms priskirtose srityse, tačiau trūksta bendresnio ir strategiško požiūrio bei kompleksinių ryšių tarp skirtingų migraciją įtakančių veiksmų supratimo.

Migrantų grįžimą apsunkina daug praktinių problemų: socialinių garantijų neapibrėžtumas, minėtas informacijos trūkumas, įsidarbinimo Lietuvoje sunkumai, vaikų integravimas į Lietuvos bendrojo lavinimo sistemą, ir pan. klausimai.

Valstybės veikla organizuojant grįžimą iš emigracijos šalies yra nepakankama. Konkrečių priemonių siekiant skatinti reemigraciją dar kol kas nedaug Lietuvoje. Svarbiausias šių dienų uždavinys, turėtų būti, informacijos prieinamumo, kaip vienos iš svarbiausių priemonių išsaugant ryšius ir kultūrinę tapatybę, didinimas.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad iškelta **hipotezė** pasitvirtino. Viešasis sektorius naujausius emigracijos procesus veikia tik netiesiogiai.

REKOMENDACIJOS

Siekiant spręsti didėjančių emigracijos procesų problemas pateikiamos šios rekomendacijos:

- Rekomenduotina vykdyti aktyvesnę žmogiškųjų išteklių valdymo politiką viešajame sektoriuje. Reikėtų apimti šiuos du elementus: a) duomenų apie išeinančių iš darbo darbuotojų charakteristikas ir priežastis kaupimą, sistemimą ir analizę; b) priemonių planą, kaip pakeisti į pensiją išeinančius darbuotojus ir kaip įveikti darbuotojų stokos problemą.
- Sudaryti galimybes Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas, taip šalinant pagrindinę valstybės priemonėmis pasiekiamą migracijos priežastį. Kelti darbo užmokestį, norint išlaikyti ir pritraukti Lietuvos piliečius. Esant galimybei, darbo užmokesčio lygis pirmiausiai turėtų kilti jauniems, neseniai į darbo rinką įsiliejusiems specialistams. Pagrindinės priežastys: a) aukštas vidutinis darbuotojų amžius verslo sektoriuose ir b) jauni, mažesnį darbo stažą turintys darbuotojai yra labiau linkę išvykti dirbti į užsienį.
- Siekiant valdyti emigracijos srautus, viešosios politikos formuotojams reikėtų mažinti disbalansą darbo rinkoje skatinant imlių žinioms sektorių plėtrą, geresnių darbo vietų kūrimąsi ir vykdyti aukštojo mokslo pertvarką, siekiant aukštesnės studijų kokybės. Valstybė turėtų skirti kur kas daugiau dėmesio „protų nutekėjimo“ bei reemigracijos paskatinimo problemų sprendimui, siekdama, jog kvalifikuoti specialistai kurtų pažangą ir gerovę savo kilmės valstybėje, o šalies lėšos, skirtos šių specialistų išsilavinimui, nebūtų prarandamos veltui.
- Emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti, todėl svarbu gerinti bendrą ekonominę situaciją. Emigracija turi įtakos darbo jėgos trūkumui, nes sumažina gamybos plėtros galimybes ir aktyvesnę investicijų panaudojimą, tačiau viena iš galimybių darbo jėgos trūkumui mažinti yra papildomos darbo jėgos pritraukimo į darbo rinką – imigracija. Reikėtų mažinti verslo ir darbo reguliavimą, sudaryti galimybes žmonėms patiems lengviau verstis verslu. Skatinti smulkų verslą, siekiant kuo daugiau sukurti darbo vietų.
- Esant tikslių duomenų apie emigracijos mastus trūkumui, svarbu įvairiapusiškai rinkti statistiką įvairaus lygmens institucijose ir kaip šaltinius emigracijos statistikai įvertinti naudoti tokius duomenis: kertant sieną skanuotus paso duomenis (neatskleidžiant ir neperduodant tapatybės duomenų), turistinių ir įdarbinimo agentūrų duomenis, avialinijų ir

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

transporto kompanijų duomenis, darboviečių ir mokymo įstaigų, iš kurių žmonės išvyksta, duomenis.

- Reikalingi tarpdisciplininiai tyrimai, kompleksinis reiškinių aprašymas ir vertinimas. Į emigraciją reikėtų žvelgti diferencijuotai, matant reiškinio visumą ir įvairius jo aspektus: darbo jėgos, specialistų migraciją, protų nutekėjimą.
- Kadangi tiesioginis emigracijos stabdymas neįmanomas, būtina jau mokyklose pradėti šviesti ir teikti informaciją, kad išvykimo motyvacija būtų teisinga. Reikalingas informacijos skleidimas per savivaldos institucijas, darbo biržas, visuomenines organizacijas. Nušviesti emigrantų teisinę padėtį žiniasklaidoje. Organizuoti seminarus ir konferencijas su tarptautinėmis žmogaus teisių gynimo organizacijomis.
- Rekomenduotina skatinti sveiką tautiškumą, tautinę savigarbą ir savo šalies vertinimą edukacinėmis priemonėmis bei viešojoje erdvėje, žiniasklaidoje. Būtinai visuomenės požiūrio formavimas, dedantis pamatą ilgalaikiam integralaus tapatumo ir sveikos nacionalinės savigarbos ugdymui.

LITERATŪRA

Monografijos ir kiti leidiniai

1. Aidis R., Krupickaitė, D. (2007). Jaunimo emigracijos tyrimas: lietuvių universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti. // *Oikos: Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*. Vilnius. Nr.3.
2. Anderson, B., Ruhs, M., Rogaly B. and Spencer S. (2006). *Fair Enough? Central and East European migrants in low-wage employment in the UK*, COMPAS, Oxford.
3. Bartik, K.; Timothy, J. *Jobs for the Poor: Can Labour Demand Policies Help?* NY: Russell Sage Foundation, 2001.
4. Butvilas, T., Terepaitė, J. (2008). Tėvų emigraciją patyrusių vaikų asmenybiniai bruožai ir jų emocinį ugdymą sąlygojantys socialiniai mitai. *Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 1 (17)*. 2008. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, P. 70-74.
5. Castles, S., Miller, M., (2003). *The age of Migration: International Population in the Modern World*. New York: Guilford Press. P. 23.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Tidiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda.
7. Daugėla, V., Kazlauskienė, A., Snieška, V. (2000). Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. *Inžinerinė ekonomika*, 5 (20).
8. Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos Kauno mieste“ (2007). Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas. P. 9
9. Douglas, S.M. (1993). *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*," *Population and Development Review*, 19. P. 435
10. Ducasse-Rogier M., 2001, The International Organization For Migration 1951–2001. *International Organization for Migration*. Switzerland, Paris.
11. Ellwood, D.; Welty, E. (2000). Public Sector Employment and Mandatory Work: A Policy whose Time Has Come and Gone and Come Again? In *Finding Jobs: Work and Welfare Reform*. NY: Russell Sage foundation.
12. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*“, 2010, 3(19) II dalies pratarmės (autorius – J. Jasaitis), remiantis leidiniu „*Lietuvos statistikos metraštis-2010*“, P. 103-107.
13. Giddens, A. (2005) *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika. P. 683.
14. Grigas, R., (2005) Savasties ieškojimas arba laiškai Amerikos lietuviams. *Esse*. Vilniaus pedagoginis universitetas. Vilnius: Margi raštai.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

15. Gruževskis, B. (2006). *Lietuvos darbo migracijos iššūkiai*. Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Vilnius.
16. Glinskienė, R., Petuškienė, E. Pasaulinės ekonominės krizės poveikis lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2009.1 (14)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, P. 763-771.
17. Guščinskienė, J. (2001). Sociologijos įvadas: struktūrinės loginės schemos ir komentarai: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija. P. 56.
18. Hafner, C. (1999). *Systemwettbewerb versus Harmonisierung in Europa: am Beispiel des Arbeitsmarktes*. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang.
19. Hubert, K. (2004). Migration trends in an enlarged Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dublin. P. 91–93.
20. Jasaitis, J. (2007). Naujausioji emigracija iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose: bendradarbiavimo paieškos. // *Filosofija. Socialogija*. T. 18. Nr. 4. P. 64 – 78.
21. Jasaitis J. (2008) Piliečio pozicija. „Dirva“, 1996-1998. Studijų knyga. Šiauliai: VŠĮ „Šiaulių universiteto leidykla“.
22. Karalevičienė, J., Matuzevičiūtė, K. (2009). Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2009.1 (14)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, P. 143-151.
23. Kardelis, K. (2002). *Mokslininkų tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
24. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
25. Kasnauskienė, G. (2006). *Demografijos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. P. 175.
26. Katilienė, K. (2006). *Lietuviškosios emigracijos problemos ir perspektyvos*. Kaunas. Lietuvos žemės ūkio universitetas.
27. Kazlauskienė, A. (2006). Protų nutekėjimas iš Lietuvos: priežastys, procesai ir reemigracinės nuostatos. // *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*. Konferencijų medžiaga. P. 37 – 48.
28. Krumplytė, J., Palumickaitė, J., Obrikytė, Ž. (2005). Darbo jėgos migracijos įtaka moderniai organizacijų žinių visuomenėje. // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 35. P.81-95.
29. Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai. Pilietinės visuomenės institutas, Vilnius, 2005 (parengta remiantis 2004 m. gruodžio 2 d. įvykusio seminaro „Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai“ pranešimais ir diskusijomis); Ekonominių

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

- migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės. Viešosios politikos ir vadybos institutas. Vilnius, 2005; ir kt..
30. Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida. Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Socialinių tyrimų institutas. Vilnius: 2006. P. 167.
  31. Lietuva stojant į Europos Sąjungą: ekonominė, sociologinė ir demografinė padėties analizė. (2004). Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
  32. Luobikienė, I. (2005). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
  33. Maceina A. (1994). Asmuo ir istorija. Raštai. T.6:
  34. Mačys, G. (1999). Transformacijos proceso organizacinis aspektas. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, Nr. 11. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, P. 174- 181
  35. Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. (2007). *Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti*. Politologija, 3 (47).
  36. Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičienė, A. (2006). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
  37. Massey D. S. Theories of international migration: review and appraisal. *Population and Development Review*, New York, 1993, vol. 19. No 3
  38. Metinė politikos ataskaita: Migracija ir prieglobstis Lietuvoje 2008. Europos migracijos tinklas. Lietuvos nacionalinis informacijos centras. (2009). Vilnius.
  39. Metinė politikos ataskaita: Migracija ir prieglobstis Lietuvoje 2009. Europos migracijos tinklas. Lietuvos nacionalinis informacijos centras. (2010). Vilnius
  40. Morawska E. „Structuring migration: The case of Polish income-seeking travelers to the West.“ *Theory & Society*, 30(1)., (2001).
  41. Morawska E. The Sociology and Historiography of Migration. In: *Immigration reconsidered: History, Sociology and Politics*. N.Y., Oxford University Press, 1990.
  42. Parutis, V. (2007). *Galimybių šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais*. Oikos. Versus aureus. Nr.3.
  43. Pukelienė, V., Glinskienė, R., Beržinskienė, D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Economics: Systematic Research*. 1 (2), p. 49-64.
  44. Rudžinskienė, Rasa. Pagrindinės Lietuvos kaimo gyventojų emigracijos priežastys // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008 2(11), p. 252-257.
  45. Sipavičienė, A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: Modelio kaita ir situacijų analizė*. Vilnius: Mokslas.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

46. Sipavičienė, A., Gaidys, V., Dobrynina, M. (2009). *Grįžtamoji migracija: Teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*. Mokslo Studija. Vilnius.
47. Sipavičienė, A., Mantas, J. (2010). *Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje ("Satisfying labour demand through migration")*. Mokslo Studija. Vilnius.
48. Strateginių studijų centras (2006) p. 137.
49. Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2009.1 (14)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, P. 984-992.
50. Šavareikienė, D., Matuzienė, I., Žiūkienė, S. (2005). Legali emigracija į Europos Sąjungą: motyvaciniai aspektai. *Socialiniai mokslai*, 1 (15). P. 129 -135.
51. *Tarptautinių žodžių žodynas* (2001). Vilnius: Alma Littera. P.790
52. Sipavičienė, A. (2006). Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai // *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*. Konferencijų medžiaga. P. 14 – 21.
53. Vaitiekūnas, S. (2006). *Gyventojai per du tūkstančius metų*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
54. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
55. Viešosios politikos ir vadybos institutas (2006). „Lietuvos integracijos į ES poveikis kvalifikuotų Lietuvos viešojo sektoriaus darbuotojų išvykimui dirbti į užsienį“. Vilnius.
56. Viešosios politikos ir vadybos institutas (2008). „Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas“. Vilnius.
57. Weiss, Th. L. (2003). *Approches to and diversity of international migration. World Migration 2003. Managing Migration. Challenges and Responses for people on the Move*. Vol. 2, IOM.
58. Zlotnik H. (2006). The Theories of International Migration. Demography. Analysis and Synthesis. Treatise in Population Studies. Vol.2. Eds. G. Caselli, J. Vallin, G.Wunsch, Elsevier.
59. Žibas K., Lietuvių išėivijos institutas, Lietuvių migracijos ir diasporos studijos, Vilnius, 2007, Nr. 4, psl. 18.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Teisės aktai ir kiti direktyviniai dokumentai

60. Ekonominės migracijos reguliavimo strategija ir Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2008 metų planas patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimu, Valstybės žinios, 2007, Nr. 49-1897;
61. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2012 metų planas patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 12 d. nutarimu, Valstybės žinios, 2009, Nr. 4134-01;
62. Valstybės žinios, (2004). Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas (Žin. 1998, Nr.66-1910) 2004 m.
63. Valstybės žinios, 2008, Nr. 114-4363
64. Valstybės žinios, 2008, Nr. 91-3633
65. Valstybės žinios, 2009, Nr. 49-1982
66. Valstybės žinios, 2009, Nr. 77-3177

Konferencijų medžiaga ir mokslo straipsniai

67. Adomėnas, M. (2006). Lietuvių emigracija: priežastys, tendencijos, pasekmės. // *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Konferencijų medžiaga*. P. 22 -27.
68. Chalamwong, Y. 2004. „The Migration of Highly Skilled Asian Workers in OECD Member Countries and Its Effects on Economic Development in East Asia“, *A Joint MOF/PRI-OECD Research Project: The Impact and Coherence of OECD Country Policies on Asian Developing Economies*.
69. Grybauskienė, N. (2004). *Specialistų migracija kaip vienas kvalifikacijos kėlimo būdų*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. [Šiauliai, 2004 m. lapkričio 21 d.] Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, P. 112 – 116.
70. Kripaitis, R., Romikaitytė, B. (2005). Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2005: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. [Šiauliai, 2005 m. lapkričio 24 – 25 d.]. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, P. 171 – 179.

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

Internetiniai šaltiniai

71. Bhorat H., Mever J. B., Mlatsheni C., 2002. Skilled labour migration from developing countries: study on South and Southern Africa // International Migration Papers Vol. 52. Prieiga per internetą: <http://www.queensu.ca/samp/migrationresources/brainrain/documents/bhorat.pdf> [žiūrėta 2010-12-15].
72. Dapkutė, D., *Lietuviai pasaulyje*. Lietuvių išeivijos institutas. [žiūrėta 2010-09-10]. Prieiga per internetą: <http://www.iseivijosinstitutas.lt/index.php?cid=22>
73. Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007 – 2008 metų plano patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas, 2007.04.25, Nr. 416, [žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą: http://www.lrvk.lt/teises_aktai/files/2007/04/8458.doc
74. Dėl ekonominės migracijos reikalų komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas, 2007.08.14, Nr. 821, Žin. 2007.08.23, Nr. 91-3630; [žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą: http://www.lrvk.lt/teises_aktai/files/2007/04/8458.doc
75. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 24 d. nutarimo nr. 1370 „dėl regioninių problemų ir tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės reorganizavimo į tautinių mažumų ir išeivijos departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir šio departamento nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo, LR Vyriausybės nutarimas, 2003.02.14, Nr. 228, [žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą: http://www.lrvk.lt/teises_aktai/files/2003/02/250.doc
76. Dumont, J.; Lemaître, G. 2004. *Counting Immigrants and Expatriates in OECD Countries : A New Perspective – OECD: Directorate for Employment Labour and Social Affairs, DELSA* // <http://www.oecd.org/dataoecd/27/5/33868740.pdf>.
77. Ekonominės migracijos reguliavimo strategija (2007). Viešosios politikos ir vadybos institutas. Vilnius. [Žiūrėta: 2009-12-29]. Prieiga per internetą: < <http://www.lrvk.lt> >
78. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas (2008). Viešosios politikos ir vadybos institutas. Vilnius. [žiūrėta 2010-09-10]. Prieiga per internetą: <http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/Ekonomines-migracijos-reguliavimo-strategijos-efektyvumo-vertinimasVPVI2.pdf>
79. Gliosaitė, K. (2004). Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas //Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: pradimai ir laimėjimai. Seminaras. Seminaras. Prieiga per internetą: www.civitas.lt [2010.06.04].

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

80. Petrukevičiūtė-Benkunskienė, V., Ignotas, F.V. (2004). Tarptautinės darbo jėgos migracijos reguliavimas užsienio šalyse. [žiūrėta 2010-09-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lzuu.lt/>
81. Kuzmickaitė, D. K. (2004). Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai// *Šiuolaikinė Lietuvių emigracija; praradimai ir laimėjimai*. Seminaras. Prieiga per internetą: www.civitas.lt [žiūrėta 2009-11-23].
82. Kuzmienė, V. (2008). „*Sėkminga adaptacija migracijoje*.“ Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.psyvirtual.lt/straipsniai/adaptacija.html> [žiūrėta 2011-03-31].
83. Labanauskas L. „*Protų nutekėjimo*“ problema Europos sąjungos laisvo asmenų judėjimo kontekste (profesinis aspektas). Prieiga per internetą: <http://www.socforumas.lt/files/events/protu%20nutekejimo.doc> [žiūrėta 2008-12-09].
84. Laisvosios rinkos institutas (2006). *Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams*. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt> [žiūrėta 2009-11-23].
85. LR Seimas, Rezoliucija „Dėl nuoseklios valstybės politikos emigracijos procesams valdyti“, 2006.03.17; [žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/docs2/AHFKJRRM.DOC>;
86. Marcinkevičienė, R. (2004). Emigracija spaudoje: požiūrio atspindys ar formavimas // *Šiuolaikinė Lietuvių emigracija; praradimai ir laimėjimai*. Seminaras. [žiūrėta 2010-11-27]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt
87. Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. (2007). Šeima abipus sienų. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. Tarptautinės migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius [Žiūrėta: 2009-12-23]. Prieiga per internetą: < <http://www.iom.lt/documents/seima-abipus-sienos.pdf>
88. Paukštė, D. *Migracija-nuolatinė Lietuvos bendrakeleivė*. [žiūrėta 2010-09-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-12627115771260666868-migracija-nuolatin%C4%97-lietuvos-bendrakeleiv%C4%97.htm>
89. Stankevičiūtė, S. (2011). *Emigracija mažina nedarbą ir didina atlyginimus*. Bernardinai.lt [žiūrėta 2011-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-08-07-sigita-stankeviciute-emigracija-mazina-nedarba-ir-didina-atlyginimus/48622>).
90. Statistikos Departamentas. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija. 2010. [žiūrėta 2010-10-10]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1298>
91. Statistikos departamentas. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija. 2009. [žiūrėta 2010-10-10]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1298>

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

92. Storyk, N. *Išsivaikščiojusi Lietuva tilpo stenduose*. Bernardinai.lt [žiūrėta 2011-01-06].
Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-01-15-issivaiksciojusi-lietuva-tilpo-stenduose/38487/comments>)
93. Šiaulių miesto savivaldybė. [žiūrėta 2010-10-10]. Prieiga per internetą:
http://regionai.stat.gov.lt/lt/siauliu_apskritis/siauliu_miesto_savivaldybe.html
94. Šiaulių miesto ekonominė apžvalga. [žiūrėta 2010-10-10]. Prieiga per internetą:
http://www.siauliai.lt/ekonomika/ekonomine_apzvalga.php
95. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. [žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą: [http:// www.tmid.lt](http://www.tmid.lt)
96. Tassinopoulos, A., Wemer, H., (1998). Mobility and migration of labour in the European Union and their specific implications for young people. CEDEFOP – Document No. 1710 [Žiūrėta: 2009-12-29]. Prieiga per internetą:
http://www.trainingvillage.gr/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/79/1710_en.pdf
97. Пузакова Е. П. Международные экономические отношения. - Ростов-на-Дону: Издательский центр Март (2001).
98. Urbaitytė, R. *Tautinė ištikimybė, kaip pareiga J. Griniaus raštuose*. žiūrėta 2010-12-22].
Prieiga per internetą: prieiga per internetą:
http://www.iseivijosinstitutas.lt/html/rita_urbaityte.htm
99. Užsienio lietuvių rėmimo centras. [žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą:
<http://www.ulrc.lt/?menu=apie&submenu=istorija>
100. Vildžiūnienė, A. Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai. Internetinis žurnalas Sociumas. [Žiūrėta: 2009-12-29]. Prieiga per internetą:
<<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>>.
101. Vitkauskas, P. Kad Lietuva neišsivaikščiotu. [Žiūrėta: 2009-12-29]. Prieiga per internetą: <
<http://www.ausra.pl/0410/PGV.html>. >
102. Žibas K. *Emigracija ir jos valdymas*. Bernardinai.lt [žiūrėta 2010-10-10]. Prieiga per internetą:
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2006-11-30-karolis-zibas-emigracija-ir-jos-valdymas/4897>).

PRIEDAI

1 priedas

NAUJOSIOS EMIGRACIJOS TYRIMAS

Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centras nagrinėja vieną iš skaudžiausių Lietuvos visuomenės problemų – emigraciją, jos priežastis ir pasekmes. Dėl emigracijos Lietuva prarado kelis šimtus tūkstančių gabių ir veiklių žmonių. Ištuštėjo kaimai ir mažieji miesteliai. Daug žmonių išvyko ir iš rajonų centrų bei didžiųjų miestų. Nors apie emigraciją Lietuvoje daug kalbama, tačiau mažai daroma. Siekdami atkreipti visuomenės dėmesį, bandome apklausti kuo daugiau išėivių įvairiose valstybėse. Jūsų atsakymai padės parengti veiksmingesnę Lietuvos ryšių su išėivija programą. Labai prašome jus atsakyti į VISUS klausimus. Atsakydami apibraukite jums tinkančio atsakymo numerį arba įrašykite savo atsakymą.

I. Pirmiausia pateikite žinias apie save

1. Šią anketą užpildė: 1.1. Moteris 1.2. Vyras
2. Jūsų amžius: 2.1. Iki 20 m. 2.2. 21-30 m. 2.3. 31-40 m.
2.4. 41-50 m. 2.5. 51-65 m. 2.6. vyresni kaip 65 metų
3. Jūsų išsilavinimas: 3.1. nebaigtas vidurinis 3.2. bendras vidurinis
3.3. aukštesnysis (spec. vidurinis) 3.4. aukštasis neuniversitetinis 3.5. aukštasis universitetinis
4. Šeimyninė padėtis: 4.1. nevedęs (neištekėjusi) 4.2. vedęs (ištekėjusi)
4.3. našlys (našlė) 4.4. oficialiai nutraukęs (nutraukusi) santuoką
4.5. faktiškai nutraukęs (nutraukusi) santuoką, bet skyrybos dar nėra oficialiai įformintos
5. Jūs Lietuvoje gyvenote: 5.1. Kaimo vietovėje 5.2. Nedideliame miestelyje
5.3. Rajono centre 5.4. Viename iš penkių didžiųjų Lietuvos miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys)

II. Aptarkime išvykimo iš Lietuvos priežastis

6. Nurodykite pagrindinę emigracijos priežastį: 6.1. Bedarbystė (negalėjote rasti darbo)
6.2. Mažas atlyginimas, kurį gaunant neįmanoma pragyventi
6.3. Bankrutavo jūsų pradėtas privatus verslas 6.4. Bankrutavo įmonė, kurioje jūs dirbote
6.5. Nepagarba žmogui 6.6. Įstatymų nesilaikymas,
nusikalstamumas
6.7. Noras pamatyti pasaulį, padirbėti kitoje valstybėje
6.8. Siekis mokytis kitoje valstybėje, įgyti geresnį išsilavinimą 6.9. Pamilote kitos šalies pilietį (ę)
6.10. Kitos priežastys (įrašykite):
.....

7. Ko tikėjotės kitoje valstybėje? 7.1. Ženkliai didesnio atlyginimo
7.2. Galimybių įgyvendinti privataus verslo idėją 7.3. Didesnės pagarbos žmogui
7.4. Saugesnės teisinės aplinkos, mažesnio nusikalstamumo, geresnio įstatymų laikymosi
7.5. Galimybių įgyti geresnį išsilavinimą ir vertingą profesinę patirtį

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

7.6. Didesnių galimybių keliauti, pamatyti pasaulį

7.7. Kitos viltys (įrašykite):

.....

III. Aptarkime, kaip jums sekasi emigracijoje

8. Įvardinkite valstybes, kuriose per pastaruosius 10 metų jau teko ilgiau (ne mažiau kaip vieną mėnesį) pagyventi, padirbėti arba mokytis: .....

9. Įvardinkite valstybę, kurioje dabar gyvenate, dirbate arba mokotės:

.....

10. Ar pasiteisino tai, ko tikėjotės, išvykdami į šią valstybę, kurioje esate dabar?

10.1. Visiškai pasiteisino   10.2. Iš dalies pasiteisino   10.3. Nepasiteisino   10.4. Dar nežinau

11. Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę valstybėje, kurioje gyvenate dabar?

11.1. Puikiai   11.2. Vidutiniškai   11.3. Blogai   11.4. Dar nežinau, praėjo nedaug laiko

12. Kaip vertinate vietinės valdžios požiūrį į atvykusius iš Lietuvos?

12.1. Palankus   12.2. Normalus, dalykiškas   12.3. Nelabai palankus   12.4. Nepalankus

13. Kaip vertinate vietinių gyventojų požiūrį į atvykusius iš Lietuvos?

13.1. Palankus, draugiškas   13.2. Normalus, dalykiškas   13.3. Nelabai palankus   13.4. Nepalankus

14. Ar ketinate šioje valstybėje apsigyventi ilgam?

14.1. Taip   14.2. Ne   14.3. Dar neapsisprendžiau

15. Ar ketinate prašyti pilietybės šioje valstybėje?

15.1. Jau turiu šios valstybės pilietybę   15.2. Taip, jau padaviau prašymą suteikti pilietybę   15.3. Taip, ketinu prašyti pilietybės   15.4. Esu čia laikinai ir neketinu tapti šios šalies piliečiu   15.5. Dar neapsisprendžiau

16. Įvertinkite savo darbą šioje valstybėje:

16.1. Dirbu pagal profesiją, įgytą Lietuvoje   16.2. Dirbu pagal profesiją, įgytą emigracijoje   16.3. Dirbu ne pagal profesiją   16.4. Neturiu profesijos   16.5. Nedirbu, mokausi   16.6. Nedirbu ir nesimokau

17. Ar jums patinka darbas, kurį dirbate šioje valstybėje?

17.1. Taip, labai   17.2. Vidutiniškai   17.3. Nelabai patinka   17.4. Visai nepatinka   17.5. Nedirbu, mokausi   17.6. Nedirbu ir nesimokau

18. Ar jus patenkina gaunamas atlyginimas?

18.1. Taip, gaunu gerą atlyginimą   18.2. Uždirbu vidutiniškai   18.3. Esu nepatenkintas atlyginimu   18.4. Negaunu atlyginimo

19. Įvertinkite savo būsto kokybę:

19.1. Jau turiu nuosavą būstą, kuriuo esu labai patenkintas   19.2. Turiu nuosavą būstą, bet dar nesu juo patenkintas (žadu įsigyti kitą arba pertvarkyti šį)   19.3. Dar neturiu nuosavo būsto, bet tikiuosi jį netrukus įsigyti   19.4. Nuosavo būsto čia neturiu ir neplanuoju jo įsigyti šioje valstybėje

20. Kiek laiko jau gyvenate šioje valstybėje?

20.1. 1-6 mėnesius   20.2. Nuo 7 mėn. iki 1 metų

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

20.3. Nuo 1 iki 3 metų   20.4. 4 - 5 metai   20.5. 6-10 metų   20.6. Daugiau kaip 10 metų

21. Kiek laiko iš viso jau esate praleidęs emigracijoje?   21.1. tik pirmi metai   21.2. 1-3 metai
21.4. 4-5 metai   21.5. 6-10 metų   21.6. Daugiau kaip 10 metų

22. Ar emigracijoje gyvenate pastoviai nuo pat išvykimo iš Lietuvos, ar tik kartkartėmis atvažiuojate į užsienį padirbėti arba mokytis?

- 22.1. Išvykau pastoviai gyventi ir dirbti užsienyje
- 22.2. Padirbėjęs užsienyje, grįžtu į Lietuvą, o paskui vėl atvažiuoju padirbėti į tą pačią valstybę
- 22.3. Važinėju laikinai padirbėti į skirtingas užsienio valstybes, o po to kurį laiką pagyvenu Lietuvoje

23. Ar dalyvaujate vietinės Lietuvių bendruomenės veikloje, gyvendamas užsienyje?

- 23.1. Taip, dalyvauju pastoviai ir aktyviai
- 23.2. Dalyvauju, tačiau nepastoviai
- 23.3. Dalyvaučiau, tačiau nežinau, kur surasti šios bendruomenės atstovus
- 23.4. Toje vietovėje, kur gyvenu, nėra Lietuvių bendruomenės
- 23.5. Lietuvių bendruomenės veikloje nedalyvauju
- 23.6. Gyvendamas emigracijoje, slepiu nuo aplinkinių, kad esu iš Lietuvos

24. Ar gyvendami emigracijoje sulaukiate pagalbos iš vietinės Lietuvių bendruomenės?

- 24.1. Taip, Lietuvių bendruomenė man padėjo
- 24.2. Kreipiausi, tačiau pagalbos nesulaukiau
- 24.3. Kol kas nesikreipiau
- 24.4. Nesikreipiau ir neplanuoju kreiptis
- 24.5. Nežinau kur kreiptis
- 24.5. Šioje vietovėje nėra Lietuvių bendruomenės

25. Ar gyvendami emigracijoje esate nukentėję nuo asmenų, atvykusių iš Lietuvos (patyrėte spaudimą, buvote užpulti, persekiojami ir pan.)?

- 25.1. Ne. Emigracijoje sugyvename draugiškai, esant reikalui, vienas kitam padedame
- 25.2. Su asmenų, atvykusių iš Lietuvos. nusikalstama veikla neteko susidurti, nes tarpusavyje retai bendraujame
- 25.3. Yra tekę susidurti su nusikaltėliais, atvykusiais iš Lietuvos, tačiau žalos nepatyrė
- 25.4. Yra tekę nukentėti nuo asmenų, atvykusių iš Lietuvos

26. Ar turite galimybę skaityti lietuvišką išėivijos spaudą?

- 26.1. Taip, pastoviai skaitau lietuviškus laikraščius, leidžiamus išėivijoje
- 26.2. Pastoviai skaitau lietuvišką išėivijos spaudą ir dalyvauju ją leidžiant (rašau į išėivijos spaudą)
- 26.3. Kartais tenka pavartyti lietuviškus išėivijos laikraščius
- 26.4. Lietuviška išėivijos spauda nesidomiu
- 26.5. Neteko šioje vietovėje matyti lietuviškų leidinių

27. Ar turite galimybę klausytis lietuviškų išėivijos radijo laidų?

- 27.1. Taip, galime klausytis lietuviškų išėivijos radijo laidų ir dalyvauti jas rengiant
- 27.2. Galime klausytis lietuviškų išėivijos radijo laidų, bet nedalyvaujame jas rengiant
- 27.3. Retkarčiais pasiklausau lietuviškų išėivijos radijo laidų
- 27.4. Lietuviškų išėivijos radijo laidų nesiklausau
- 27.5. Tokių laidų šioje vietovėje nėra

28. Ar yra lietuviška šeštadieninė mokykla imigrantų vaikams?

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.

28.1. Taip, yra. Su šia mokykla palaikome ryšius (leidžiame į ją savo vaikus, dėstome joje, remiame)

28.2. Yra, tačiau savo vaikų į ją neleidžiame

28.3. Yra tokia mokykla, tačiau netenka dalyvauti jos veikloje (neturiu mokyklinio amžiaus vaikų)

28.4. Lietuviškos mokyklos šioje vietovėje nėra, nors jos čia reikėtų

28.5. Tokia mokykla buvo anksčiau, tačiau jos veikla jau yra nutraukta

28.6. Lietuviškos mokyklos šioje vietovėje nėra, tačiau jos ir nereikia, nes nebūtų kam joje mokytis

29. Ar gyvendami emigracijoje dalyvaujate Lietuvos ekonomikoje, politikoje, kultūroje?

29.1. Ryšių su Lietuva nepalaikau

29.2. Palaikau ryšius tik su Lietuvoje likusiais artimaisiais

29.3. Dalyvauju Lietuvos gyvenime, nors užsienyje gyvenu pastoviai

29.4. Dalyvauju Lietuvos gyvenime, nes užsienyje gyvenu tik laikinai

29.5. Norėčiau dalyvauti Lietuvos gyvenime, tačiau neturiu galimybių, nes čia tenka daug dirbti

29.6. Manau, kad Lietuvos valdžia labai apribojo išėivių galimybes dalyvauti tėviškės gyvenime

30. Ar jaučiate, kad, gyvenant išėivijoje, silpnėja jūsų ryšiai su Lietuva?

30.1. Ne, mano ryšiai su Lietuva yra tvirti ir pastovūs

30.2. Kol kas dar palaikau pastovius ryšius, bet abejoju, kad jie ilgam išliks nesusilpnėję

30.3. Ryšiai su Lietuva silpnėja

30.4. Ryšiai buvo susilpnėję, bet pavyko vėl juos atkurti

30.5. Su Lietuva beveik nebepalaikau ryšių

Pateikite pasiūlymus, kaip sumažinti Lietuvos gyventojų emigraciją:

.....
..

Anketos užpildymo data: 20... m. .... mėn. .... d.

Dėkojame už atsakymus

Tyrimo interviu

Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centras vykdo tyrimą: **VIEŠOJO SEKTORIAUS POVEIKIS NAUJAUSIEMS MIGRACIJOS PROCESAMS: ŠIAULIŲ KRAŠTO ATVEJŲ ANALIZĖ.** Šiame tyrime nagrinėjama viena iš skaudžiausių Lietuvos visuomenės problemų – emigracija, ir jos priežastys bei pasekmės.

Siekdami atkreipti visuomenės dėmesį, bandome apklausti kuo daugiau išėivių įvairiose valstybėse. Jūs galėtumėte prisidėti prie šios aktualios temos analizės, atsakydamas (bei išreiškdamas savo nuomonę) į žemiau pateiktus klausimus. Labai prašau Jus atsakyti į VISUS klausimus.

1. Dėl kokių priežasčių Jūs emigravote? Kiek laiko esate emigravęs?
2. Kas buvo sunkiausia atvykus norint adaptuotis naujoje aplinkoje?
3. Ar kada nors jautėtės nelygiavertis ar žeminamas? Jei taip, kodėl ir kokioje situacijoje? Papaskoki kas labiausiai įsiminė.
4. Ar užsienyje Jūs jaučiatės saugus? Saugesnis nei Lietuvoje?
5. Ką jums reiškia Lietuva? Kokios sąsajos sieja Jus su Lietuva (šeima, tėvai ir t.t.)?
6. Kaip dažnai grįžtate į Lietuvą? Pas ką grįžtate?
7. Kaip vertina Jūsų gyvenimą užsienyje Jums artimi žmonės?
8. Ar šalyje, į kurią esate emigravęs, bendraujate su tautiečiais? Kaip užmezgate naujas pažintis tarpusavyje? Ar bendraujate su užsienio šalies gyventojais? Kokiomis aplinkybėmis užsimezga šios pažintys?
9. Ar teko ir dėl ko teko kreiptis į Lietuvos ar į šalies, į kurią esate emigravęs, institucijas (pvz., švietimo, darbo, socialinės apsaugos, migracijos klausimais)? Su koku požiūriu į Jus kaip į emigrantą/imigrantą ir vertinimu susiduriate?
10. Gal galite atskleisti kažkokių kitų emigracijos ypatybių ar problemų su kurioms susiduriate, tačiau jos nebuvo paminėtos šioje apklausoje?

Jūsų amžius:

Išsilavinimas:

Šalis:

Arvydas Bagdonas. Viešojo sektoriaus institucijų poveikis naujausiems migracijos procesams: Šiaulių krašto atvejų analizė.